

PREPORUKE ZA RAZVOJ KVALITETE SUSTAVA OBRAZOVANJA ODRASLIH I CJELOŽIVOTNOGA UČENJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

PREPORUKE ZA RAZVOJ KVALITETE SUSTAVA OBRAZOVANJA ODRASLIH I CJELOŽIVOTNOGA UČENJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ovaj se projekt provodi uz financijsku pomoć Europske komisije. Sadržaj ove publikacije (komunikacije) isključiva je odgovornost autora i ni na koji se način ne može smatrati da održava gledište Europske komisije.

Nakladnik:

Ministarstvo znanosti,
obrazovanja i sporta

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Vedran Mornar

Uredili:

Sabina Glasovac, prof.
Darko Belović, dipl. polit.
Dr. sc. Zrinka Ristić Dedić
Dr. sc. Boris Jokić
Mladen Vojković, prof.
Maja Sokač, prof.
Matej Petranović, dipl. teol.
Tanja Duraković, mag. soc.

Suradnici:

Mile Živčić, prof.
Jasna Martinko, dipl. učit.
Dr. sc. Jadranka Herceg
Nives Pokrajčić, prof.
Zvonimir Erceg, prof.
Marina Uremović, dipl. ing.
Mr. sc. Ivana Kuhta Bogić
Mirjana Konosić, prof.
Mr. sc. Sanja McMurtry

Dubravka Kovačević, prof.
Danijela Žagar, dipl. oec.
Željka Markulin, univ. spec.
Ivana Drobac, prof.

Lektura i korektura:

Katarina Aladrović Slovaček, prof.

**Grafičko oblikovanje,
priprema i tisak:**

Borovac i Bence d. o. o.,
Gordan Zagorac, dipl. ing. graf. teh.

Grafička dorada 2. izdanja:

Fervens d.o.o.

Naklada:

300

ISBN

978-953-6569-96-0

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000915302

Zagreb, listopad 2015., 2. izdanje

SADRŽAJ:

1. Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini	6
1.1. Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini	6
1.1.1. Zajedničke smjernice i preporuke za razvoj sustava obrazovanja odraslih: Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih i Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije	7
1.1.2. Analiza preporuka i zaključaka lokalnih dionika obrazovanja odraslih za razvoj sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini – rezultati tribina	10
1.2. Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini	14
1.2.1. Analiza preporuka i zaključaka lokalnih dionika obrazovanja odraslih za razvoj sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini – rezultati tribina	14
1.2.2. Preporuke za uključivanje obrazovanja odraslih u lokalne razvojne procese – obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u županijskim strategijama razvoja ljudskih potencijala 2011. – 2013.	15
1.3. Zaključci i preporuke za poboljšanje sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini	22
2. Europska iskustva: Irska, Norveška i Austrija	26
2.1. Irska – primjer reforme sustava obrazovanja odraslih u svrhu poboljšanja kvalitete na nacionalnoj razini	26
2.2. Austrija – program “Regije koje uče” kao primjer kojim se unaprijedila kvaliteta obrazovanja odraslih na lokalnoj razini	28
2.3. Norveška – program “Temeljne vještine” (“Basic Skills”) kao primjer unaprjeđenja kvalitete programa obrazovanja odraslih temeljenih na kompetencijama za cjeloživotno učenje	30
3. Prijedlog kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih	33
3.1. Uvod	33
3.2. Kretanja europske i hrvatske politike obrazovanja odraslih	34
3.3. Zakonski okvir i postojeći nastavni plan i program osnovnoga obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj	35
3.4. Potreba za novim modelom osnovnoga obrazovanja odraslih	36
3.5. Načela novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih	37
3.6. Ciljne skupine novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih	38
3.7. Specifičnosti sudjelovanja polaznika u programima obrazovanja odraslih – pitanje motivacije i osobitosti učenja u odrasloj dobi	40
3.8. Kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih	41
3.8.1. Europski okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje	41
3.8.2. Elementi kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih	43
3.8.3. Predloženi moduli	43
3.8.4. Ključne kompetencije u modelu osnovnoga obrazovanja odraslih	44
3.8.5. Definiranje potpodručja ključnih kompetencija	44
3.8.6. Definiranje kompetencijskih ciljeva (šire određenih ishoda učenja)	45
3.8.7. Konkretizacija kompetencijskih ciljeva u različitim područjima djelovanja pojedinca	45
3.8.8. Izrada profila ključnih kompetencija zanimanja kao osnova modula R	45
3.8.9. Vrednovanje ishoda učenja u kompetencijskome modelu osnovnoga obrazovanja odraslih	46
3.9. Preduvjeti i daljnji koraci razvoja kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih	47
4. Popis literature	49

UVOD

Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje jedan je od ključnih pokretača nacionalnoga pa tako i lokalnoga razvoja. Visoka razina kompetencija stanovništva najčešće je tijesno povezana s konkurentnošću države i regije, te generalno gledajući, kvalitetom života i privlačnosti istih. Društvo i pojedinac kontinuirano se mijenjaju i prilagođavaju, usklađujući svoje interese, afinitete i kapacitete s izazovima brzih promjena na području tehnologije, komunikacije, uvjeta rada, radnih procesa te svakodnevne društvene interakcije. Proces učenja događa se svakodnevno, organizirano ili slučajno, kod poslodavca, u obrazovnoj ustanovi ili u privatnome životu. Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih doprinosi fleksibilnosti i većoj zapošljivosti radne snage, omogućuje lakši pristup informacijama, društvenim vrijednostima, pravima i javnim uslugama za sve slojeve stanovništva. Također predstavlja odgovor na sve kompleksnije zahtjeve društvenoga i gospodarskoga razvoja, kako globalno, tako i na mikro, odnosno lokalnoj razini, te je preduvjet socijalne inkluzije.

Odjel za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta provodio je u razdoblju od 2012. do 2014. godine projekt "Implementacija Europske agende obrazovanja odraslih", koji je dio Programa cjeloživotnoga učenja Grundtvig Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu (EACEA). Projektom se provodila i promovirala nova Rezolucija Vijeća Europske unije o obnovljenoj europskoj strategiji za obrazovanje odraslih (2011/C 372/01) i Preporuka Europskoga parlamenta i Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2006/962/EC). Ciljevi projekta bili su podizanje svijesti o ulozi i važnosti obrazovanja odraslih, promoviranje prednosti sudjelovanja u obrazovanju odraslih, posebno u kontekstu povećanja zapošljivosti građana te poticanje njihovoga sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih, poticanje suradnje svih dionika u obrazovanju odraslih i stvaranje mreže dionika na lokalnoj i nacionalnoj razini, u svrhu poboljšanja kvalitete obrazovanja odraslih, predstavljanje europskih politika obrazovanja odraslih u svrhu unaprjeđenja hrvatske politike obrazovanja odraslih i to na lokalnoj i nacionalnoj razini, aktivno promoviranje ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje kao temelja svakoga kurikuluma obrazovanja odraslih, predstavljanje dobrih europskih primjera sustava obrazovanja odraslih te priprema sažetka programa/modula obrazovanja za ključne kompetencije.

Posebna pažnja posvećena je upoznavanju lokalnih dionika s ključnim europskim strateškim dokumentima u komparaciji sa smjernicama prijedloga Strategije znanosti, obrazovanja i sporta, konceptima obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja te promoviranjem daljnjeg razvoj sustava na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Cilj ovoga priručnika, kao ključnoga dokumenta i zaključka provedenoga projekta, jest predložiti načine implementacije smjernica Rezolucija Vijeća Europske unije o obnovljenoj europskoj strategiji za obrazovanje odraslih (2011/C 372/01) na nacionalnoj i lokalnoj razini te mogućnostima implementacije Preporuka Europskoga parlamenta i Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2006/962/EC) putem kurikuluma obrazovanja odraslih.

Prvi dio ove publikacije bavi se analizom implementacije Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih unutar prijedloga Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije, za koje je, tijekom provedenih tribina i koordinacijskih sastanaka tijekom projekta, bilo očito da su usklađene s preporukama te potrebama dionika s lokalne i nacionalne razine. Strateške smjernice navedenih dokumenata te preporuke dionika obrazovanja odraslih trebale bi poslužiti za izradu nove strategije obrazovanja odraslih Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, kao i za izmjene ili dopune Zakona o obrazovanju odraslih (Narodne novine broj 07/2007) s pratećim pravilnicima.

U prvom dijelu dokumenta prikazano je također trenutno stanje zastupljenosti obrazovanja odraslih u lokalnim razvojnim procesima, čime se želi ukazati na značaj koji lokalni dionici pripisuju ovom važnom području lokalnoga razvoja. Zaključno, prvi dio dokumenta sadrži preporuke za poboljšanje politike obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj na nacionalnoj i lokalnoj razini te preporuke za daljnji razvoj sustava i snažniju promociju politika i programa kroz relevantne strateške dokumente.

Ključne metode, korištene za robusnu analizu stanja obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini, bile su tribine/paneli organizirane s ciljem poticanja diskusije o obrazovanju odraslih te identificiranje izazova s kojima se suočavaju lokalni dionici prilikom kreiranja i provedbe politika i programa obrazovanja odraslih. Ukupno je održano 25 tribina u 18 županija i gradu Zagrebu. Na tribinama je sudjelovalo ukupno 186 predstavnika različitih institucija i organizacija koji su kroz moderiranu raspravu izrazili svoje mišljenje o problemima u obrazovanju odraslih te predložili potencijalna rješenja. Stavovi sudionika radionica, odnosno zaključci do kojih se došlo na kraju svake od tribina, čine osnovni dio preporuka za poboljšanje stanja u sektoru uz komentar i sugestije projektinoga tima iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS).

Osim rasprava s lokalnim dionicima, projektin je tim analizirao stanje zastupljenosti obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja u županijskim strategijama razvoja ljudskih potencijala. Ovaj proces proveden je kako bi se došlo do informacije o intenzitetu uključivanja obrazovanja odraslih u razvojne strategije, i to kao poseban set mjera ili kao dio ostalih politika, kao što je politika zapošljavanja. Ova analiza obuhvatila je samo način na koji su strategije dizajnirane te ne uključuje analizu ishoda provedbe istih jer rezultati nisu bili dostupni projektinome timu.

Drugi dio publikacije bavi se primjerima dobre prakse i sustava obrazovanja odraslih u Norveškoj, Irskoj i Austriji koje je projektni tim upoznao tijekom studijskih putovanja, a mogu poslužiti kao smjernice za poboljšanje kvalitete sustava obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja u Republici Hrvatskoj. Za primjer dobre prakse institucionalne reforme sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini daje se irski model. Reforma sustava u svrhu kohezivne politike obrazovanja odraslih, jednostavnijeg i efikasnijeg upravljanja i nadziranja kvalitete, započela je osnivanjem institucije SOLAS (Further Education and Training Authority) i to spajanjem dijelova službi Ministarstva zapošljavanja, poduzetništva i inovacija s Ministarstvom obrazovanja i kompetencija. SOLAS je trenutno u nadležnosti Ministarstva obrazovanja i kompetencija (Ministry of Education and Skills) i odgovoran je za planiranje, razvoj, koordinaciju i provođenje programa obrazovanja odraslih, financiranje, akreditiranje i osiguravanje sustava kvalitete, kako ustanova, tako i programa, te usavršavanje i osposobljavanje andragoških djelatnika. Od nekadašnjih VEC trening-centara i ustanova za obrazovanje odraslih, SOLAS je formirao 16 Vijeća za obrazovanje i stručno osposobljavanje diljem Irske (ETBs – Education and Training Boards) koji su zaduženi za ponudu koordiniranih i kvalitetnih programa obrazovanja odraslih, kao i odgovorni za kvalitetu ustanova na lokalnoj razini. ETB su zaduženi i za prikupljanje podataka nužnih za analize postojećeg stanja sustava i donošenje strateških dokumenata SOLAS-a za nacionalnu razinu i prvi su kontakt za odrasle koji žele profesionalnu orijentaciju ili savjet za upis programa. Primjer dobre prakse te planiranja i izvođenja programa temeljnih kompetencija je norveški model, odnosno “Basic Skills Programme” norveške Agencije za cjeloživotno učenje (VOX). Definirane su četiri temeljne vještine (čitanje i pisanje, govorna komunikacija, numerička pismenost i digitalna pismenost) s ishodom učenja (4 razine) u svakodnevnom životu, obrazovanju i radnom okruženju. Izuzetno dobro izrađeni programi temeljnih kompetencija VOX-a služe nastavnicima za izradu gotovo individualiziranih (“lokalnih”) kurikuluma koji će omogućiti socijalnu inkluziju svih odraslih polaznika. Norveški program temeljnih kompetencija namijenjen je većinom za najugroženije skupine građana, a to su imigranti (često nepismeni i u vlastitom jeziku i pismu), odrasli koji su rano napustili školovanje te nezaposleni. Važno je napomenuti da je u program temeljnih kompetencija uključen i nacionalni kurikulum te materijale namijenjene obrazovanju odraslih često koriste i nastavnici srednjih škola, a pogotovo su primjenjivi programi *Vještine za posao* u strukovnim školama u kojima je navedeno koje su temeljne vještine (čitanje i pisanje, govorna komunikacija, numerička pismenost i digitalna pismenost) nužne za radni proces pojedinoga zanimanja (stolar, njegovatelj, viličar itd.). Kao posljednji dio drugoga dijela priručnika navodi se austrijski primjer razvoja programa obrazovanja odraslih na lokalnoj razini, usklađen s potrebama lokalne razine, a u skladu sa strateškim ciljevima nacionalne i europske razine pa ga samim time i velikim dijelom financiraju europski fondovi (Fond za ruralni razvoj – EARDF). Ovaj zanimljivi projekt provodi Austrijski institut za obrazovanje odraslih u Beču, a programe (i potrebu za njima) definiraju i iniciraju upravo lokalni dionici obrazovanja odraslih.

Treći i posljednji dio publikacije posvećen je prijedlogu kompetencijskoga modela obrazovanja odraslih temeljenom na ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje prema Preporukama Europskoga parlamenta i Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje i trebao bi poslužiti kao početna točka prilikom daljnjega razvoja samoga kompetencijskog modela i kurikuluma obrazovanja odraslih. Prijedlog kompetencijskoga modela izrađen je tijekom dvaju setova radionica radne skupine sastavljene od ključnih dionika obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini. Radnu skupinu vodili su i koordinirali: dr. sc. Boris Jokić i dr. sc. Zrinka Ristić Dedić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu), prof. Mladen Vojković (MMV savjetovanje za razvoj d. o. o.) te projektni tim. Predloženi model, kojemu je cilj podići razinu razvijenosti ključnih kompetencija i funkcionalne pismenosti odraslih osoba u Republici Hrvatskoj, odmiče se od predmetnoga sustava, a temelji se na definiranju kompetencijskih ciljeva i ishoda učenja. Kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih prikladan je, osim za osobe bez završene osnovne škole, za sve odrasle s niskom razinom obrazovanosti i pismenosti koji trebaju ili žele nadograditi i unaprijediti postojeće kompetencije te razviti nove kompetencije koje nisu imali prilike steći tijekom redovitoga obrazovanja ili kroz rad, a koje im povećavaju mogućnost da se prilagode novim i sve složenijim zahtjevima u promjenjivom okruženju suvremenoga svijeta rada i društva u cjelini. Vizija kompetencijskoga modela unaprijedila je postojeći nastavni plan i program osnovnoga obrazovanja odraslih, ali isto tako i primijenila model prilikom planiranja i izrade ostalih formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih. Kompetencijski model iz toga je razloga fleksibilan i sastoji se od triju modula. Modul A namijenjen je usvajanju temeljnih kompetencija za socijalnu inkluziju te nastavku obrazovanja, modul B bio bi ekvivalent osnovnom obrazovanju odraslih te razini 1 HKO-a, a modul R koncipiran je na način da objedinjuje kompetencije nužne pojedincu za profesionalni razvoj te društveno djelovanje. Modul R treba biti shvaćen izrazito fleksibilno kako bi mogao funkcionalno pratiti promjene i potrebe tržišta rada te društvene promjene, a bit će sastavni dio programa prekvalificiranja, osposobljavanja i usavršavanja odraslih polaznika. Kompetencijski model za temeljne kompetencije cjeloživotnoga učenja predviđa komunikaciju na materinskom (hrvatskom) jeziku, matematičku kompetenciju i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalnu kompetenciju te kompetenciju učiti kako učiti, koja će se izvoditi kroskurikularno putem didaktičko-metodičkoga osuvremenjivanja nastave prilagođene odraslim polaznicima.

1. PREPORUKE ZA RAZVOJ KVALITETE SUSTAVA OBRAZOVANJA ODRASLIH NA NACIONALNOJ I LOKALNOJ RAZINI

1.1. Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini

Obrazovanje odraslih obuhvaća cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenu ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti, osposobljavanje za zapošljivost (stjecanje kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikacija, stjecanje i produbljivanje stručnih znanja, vještine i sposobnosti) i osposobljavanje za aktivno građanstvo te je dio jedinstvenoga obrazovnog sustava Republike Hrvatske (čl. 1. Zakona o obrazovanju odraslih, Narodne novine, broj 07/2007). Obrazovanje odraslih odvija se kao formalno, neformalno, informalno i/ili samousmjereno učenje. Formalno obrazovanje odraslih označava djelatnost koja se izvodi u institucionalnim i javno verificiranim oblicima obrazovanja radi stjecanja stručnoga znanja, vještina i sposobnosti, a obuhvaća: osnovno školovanje odraslih, srednjoškolsko obrazovanje odraslih (stjecanje srednje školske ili stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikacije, osposobljavanje i usavršavanje) te visoko obrazovanje. Neformalno obrazovanje odraslih označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj. Informalno učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba prihvaća stajališta i pozitivne vrednote te vještine i znanja iz svakodnevnoga iskustva i raznolikih drugih utjecaja i izvora iz svoje okoline, a samousmjereno učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba samostalno uspostavlja kontrolu nad procesom učenja kao i odgovornost za rezultate učenja (čl. 3. Zakona o obrazovanju odraslih, Narodne novine, broj 07/2007).

Ključni akteri u obrazovanju odraslih na nacionalnoj razini su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta koje koordinira razvoj i provedbu politika obrazovanja (donosi zakone i uredbe te prati njihovu provedbu), Vijeće za obrazovanje odraslih kao stručno i savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske te Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih čija je temeljna zadaća planiranje, razvijanje, organiziranje, provedba, praćenje i unaprjeđivanje sustava obrazovanja odraslih. Akteri na nacionalnoj razini su i druga ministarstva, vladine agencije i institucije koje se na posredan način bave obrazovanjem odraslih (npr. Hrvatski zavod za zapošljavanje koji koordinira aktivne mjere zapošljavanja). Svi dionici na nacionalnoj razini uključeni su u programiranje i promoviranje politika obrazovanja odraslih, odnosno provedbu nacionalnih strateških planova i uspostavljanje okvira za operativno djelovanje dionika na lokalnoj razini.

Hrvatska politika obrazovanja odraslih prati europsku obrazovnu politiku (“Rezolucija o cjeloživotnom učenju” iz 2002., “Preporuke Europskoga parlamenta i Vijeća iz 2008. o uspostavljanju Europskoga kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje”), a cjeloživotno učenje uključeno je u strateške dokumente obrazovne politike, primjerice, u Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2013. – 2015., u Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010., u Strategiju razvoja sustava strukovnoga obrazovanja RH 2008. – 2014., Strategiju obrazovanja odraslih i Zakon o obrazovanju odraslih te podzakonske akte vezane uz obrazovanje odraslih.

Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2013. – 2015. navodi da kao jedan od prioriteta širenja politike cjeloživotnoga učenja treba osigurati veću dostupnost i sudjelovanje u programima obrazovanja odraslih te da je nužno osobitu pažnju posvetiti promoviranju privlačnosti obrazovanja odraslih i širenju mreže programa i ustanova za obrazovanje odraslih. U tom kontekstu predviđeno je nastaviti pružati potporu osnovnom obrazovanju i osposobljavanju odraslih osoba u sklopu projekta opismenjavanja kako bi se osobe koje nemaju završeno osnovno obrazovanje uključile u proces cjeloživotnoga učenja.

Kao nastavak praćenja europske obrazovne politike te promoviranja obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na niskoosposobljene građane, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta projektom “Implementacija Europske agende obrazovanja odraslih”, koji je dio Programa cjeloživotnoga učenja Grundtvig Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu (EACEA), u razdoblju od 2012. do 2014. godine implementiralo je Obnovljenu europsku strategiju obrazovanja odraslih. Održivost projekta očitovat će se reformom sustava obrazovanja odraslih putem nove Strategije obrazovanja odraslih Republike Hrvatske, a temeljene na Obnovljenoj europskoj strategiji obrazovanja odraslih, izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih i svim pratećim pravilnicima, kao i u izradi kompetencijskoga modela za temeljne vještine i kurikuluma osnovnoga obrazovanja odraslih.

Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini temelje se na analizi implementacije Obnovljene europske strategije obrazovanja odraslih unutar prijedloga Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije (2013.), analize preporuka i zaključaka lokalnih dionika s 25 tribina održanih diljem Hrvatske te tri koordinacijska sastanka tijekom projekta u kontekstu reforme sustava te na temelju postojeće SWOT analize sustava.

1.1.1. Zajedničke smjernice i preporuke za razvoj sustava obrazovanja odraslih: *Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih i Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije*

Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih, utemeljena na Strategiji Europa 2020. za pametan, održiv i uključiv rast, prepoznaje cjeloživotno učenje i usvajanje vještina kao ključne sastavnice u odgovoru na trenutnu gospodarsku krizu, demografsko starenje i širu ekonomsku i socijalnu strategiju Europske unije.

Kriza je naglasila važnu ulogu koju obrazovanje odraslih može imati u postizanju ciljeva Europe 2020., omogućujući odraslima, posebno niskoosposobljenim i starijim radnicima, da poboljšaju vlastitu sposobnost prilagođavanja promjenama na tržištu rada i u društvu. Obrazovanje odraslih omogućava sredstva za unaprjeđenje vještina ili učenje novih vještina onima koji su pogođeni nezaposlenošću, preustrojem i promjenom zanimanja te također čini važan doprinos društvenoj uključenosti, aktivnom građanstvu i osobnom razvoju.

Prijedlog Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije predlaže da se cjelokupni hrvatski odgojno-obrazovni sustav inovira upravo kroz koncept cjeloživotnoga učenja koji će omogućiti svakom pojedincu iz bilo koje dobne skupine stalan pristup obrazovanju i priznavanje različitih oblika učenja. Cjeloživotno učenje, znanost i inovacije čine trokut znanja kojemu država pruža uvjete za djelotvorno funkcioniranje.

Kako je tijekom projekta izrađena brošura pod nazivom "Obnovljena europska strategija za obrazovanje odraslih" s cjelokupnim prijevodom teksta, priručnik će se usmjeriti na istovjetne ili slične smjernice za razvoj sustava obrazovanja odraslih Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije. Analiza bi trebala poslužiti za izradu nove nacionalne Strategije za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje, kao i za inspiraciju i smjernice lokalnih i nacionalnih dionika obrazovanja prilikom planiranja i programiranja nacionalnih ili regionalnih projekata temeljenih na konceptu cjeloživotnoga učenja.

Tablica 1.

Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih(smjernice)	Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije(smjernice i mjere)
1. Učiniti cjeloživotno učenje i mobilnost stvarnošću:	
<ul style="list-style-type: none"> • poticati kvalitetnu ponudu obrazovanja odraslih koje vodi do priznate kvalifikacije na EQF razini 	<ul style="list-style-type: none"> • definirati nove standarde zanimanja i kvalifikacija prema sadašnjim i budućim potrebama tržišta rada
<ul style="list-style-type: none"> • promicati uključenost poslodavaca u obrazovanje na radnome mjestu 	<ul style="list-style-type: none"> • unaprijediti i proširiti učenje, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje na radnom i s radnog mjesta: razraditi specifične programe obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja za manja i srednja poduzeća, za postojeće i potencijalne poduzetnike kroz pozive na ponudu programa na temelju dogovorenih kompetencija i ishoda učenja; definirati uvjete i postupke poticanja suradnje između ustanova za obrazovanje odraslih i gospodarstvenika te lokalne uprave s ciljem unaprjeđenja uvjeta u kojima se izvodi praktična nastava, stručna praksa i vježbe u programima obrazovanja odraslih
<ul style="list-style-type: none"> • koristiti informacijsko-komunikacijske tehnologije (e-learning) 	<ul style="list-style-type: none"> • poticati primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija u obrazovanju
<ul style="list-style-type: none"> • uspostaviti funkcionalan sustav vrednovanja neformalnog i informalnog obrazovanja 	<ul style="list-style-type: none"> • razviti procese i sustav priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina: definirati procese i sustav za vrednovanje prethodno stečenih znanja i vještina na svim razinama obrazovanja

Tablica 1.
Zajedničke smjernice i mjere Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije

Tablica 1.

Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih(smjernice)	Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije(smjernice i mjere)
2. Promicanje jednakosti, društvene povezanosti i aktivnoga građanstva obrazovanjem odraslih:	
<ul style="list-style-type: none"> • razvijati provjeru kvalitete za ustanove obrazovanja odraslih (sustav akreditacije) 	<ul style="list-style-type: none"> • unaprijediti kriterije inicijalne akreditacije i reakreditacije programa obrazovanja odraslih
<ul style="list-style-type: none"> • poboljšati kvalitetu andragoških djelatnika (definiranjem profila kompetencija, kvalitetnim usavršavanjem te poticanjem mobilnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> • uspostaviti projekt za razvoj standarda kvalifikacija za andragoške nastavnike
<ul style="list-style-type: none"> • osiguravanje održivoga i transparentnog sustava financiranja obrazovanja odraslih (potpore onima koji ne mogu platiti; doprinos financiranju svih interesnih skupina) 	<ul style="list-style-type: none"> • definirati procese koordiniranja u financiranju između različitih nadležnih ministarstava, državnih i lokalnih tijela • definirati programe neformalnoga obrazovanja od posebnog interesa za društvo te financijski podržati njihovo izvođenje; financijski poticati uključivanje nezaposlenih osoba u programe formalnoga obrazovanja kojima se stječe viša razina kvalifikacije • razviti i financirati usluge obrazovanja za zapošljavanje kojima se zainteresirane akreditirane provoditelje plaća najvećim dijelom prema učincima zapošljavanja nezaposlenih koje su obrazovali • predložiti optimalni model financijskoga poticanja pojedinaca i poslodavaca na temelju analize mogućnosti i opravdanosti uvođenja financijskih poticaja
<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje mehanizama koji će osigurati da pružanje obrazovanja bolje odražava potrebe tržišta rada 	<ul style="list-style-type: none"> • integrirati politike cjeloživotnoga učenja i obrazovanja s ciljevima društvenoga, gospodarskoga, regionalnoga i kulturnoga razvoja, te s politikama zapošljavanja i socijalne skrbi razviti modele i instrumente za prognoziranje budućih potreba za znanjima i kvalifikacijama, u skladu s razvojnim ciljevima predviđivima demografskim te imigracijskim promjenama
<ul style="list-style-type: none"> • jačanje suradnje i partnerstva između svih dionika obrazovanja odraslih, osobito na regionalnoj i lokalnoj razini u kontekstu razvijanja “obrazovnih regija” i lokalnih središta za obrazovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • poticati, razvijati i provoditi programe obrazovanja odraslih u manjim naseljima, nerazvijenim i ruralnim područjima
3. Poboljšanje kvalitete i učinkovitosti sustava obrazovanja i osposobljavanja:	
<ul style="list-style-type: none"> • poboljšati jezičnu, matematičku i digitalnu pismenost te osnovne vještine i modele pismenosti potrebne za aktivno sudjelovanje u suvremenome društvu 	<ul style="list-style-type: none"> • izraditi unaprijedene programe osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja odraslih sa sadržajima prilagođenima odraslim polaznicima te sažetima na temelju procjene potrebnih ključnih kompetencija i vremena potrebnog za njihovo stjecanje kako bi polaznici bili u isto vrijeme osposobljeni za izlazak na tržište rada, ali i za nastavak obrazovanja • osigurati besplatno osnovno obrazovanje odraslih
<ul style="list-style-type: none"> • poboljšanje pristupa obrazovanju odraslih za migrante, Rome, osobe s posebnim potrebama, izbjeglice, azilante (uključujući i učenje jezika zemlje-domaćina) • jačanje mogućnosti učenja za starije osobe u sklopu aktivnoga starenja • omogućiti potrebe za učenjem osobama isključenim iz obrazovanja, kao što su oni u bolnicama, domovima i zatvorima 	<ul style="list-style-type: none"> • izraditi i provoditi prioritetne programe formalnog i neformalnoga obrazovanja za građane bez osnovne obrazovanosti, s nižim razinama obrazovanosti, za socijalno marginalizirane i isključene, za osobe s invaliditetom, za starije građane te useljenike

Tablica 1.
Zajedničke smjernice i mjere Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije

Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih(smjernice)	Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije(smjernice i mjere)
	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšati organiziranost, upravljanje i financiranje obrazovanja odraslih: definirati postupke analize pokazatelja provedbe strategije, odlučivanja, upravljanja i nadzora; utvrditi nadležnosti i odgovornosti ministarstava, agencija, zavoda za zapošljavanje i drugih državnih i lokalnih institucija
4. Jačanje kreativnosti i inovativnosti odraslih osoba i njihovoga obrazovnog okruženja:	
<ul style="list-style-type: none"> • promicanjem stjecanja transverzalnih ključnih kompetencija (učenje kako učiti, inicijativa i poduzetništvo) – posebice primjenom Europskoga okvira ključnih kompetencija 	
<ul style="list-style-type: none"> • jačanjem uloge kulturnih ustanova (muzeji, knjižnice itd.), civilnih udruga, sportskih organizacija i drugih tijela u neformalnom i informalnom obrazovanju odraslih 	
<ul style="list-style-type: none"> • iskorištavanjem mogućnosti za obrazovanja na daljinu i stvaranjem alata e-učenja i platformi kako bi se uključile nove ciljne skupine, posebice osobe s posebnim potrebama ili one koje žive u udaljenim područjima 	<ul style="list-style-type: none"> • organizirati otvorene digitalne obrazovne sadržaje i pomagala sa slobodnim pristupom
Poboľšanje osnove znanja o obrazovanju odraslih i nadgledanju djelatnosti obrazovanja odraslih: <ul style="list-style-type: none"> • aktivno sudjelovanje u međunarodnim istraživanjima i studijama – Istraživanje obrazovanja odraslih (AES), Istraživanje o kontinuiranome strukovnom obrazovanju (CVTS) i Program za međunarodnu procjenu kompetencija odraslih osoba (PIAAC) • prikupiti referentne podatke o sudjelovanju polaznika, obrazovnim ustanovama, financiranju, ishodima obrazovanja i široj koristi obrazovanja za odrasle 	

Tablica 1.
Zajedničke smjernice i mjere Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije

Iz priložene tablice vidljiva je usklađenost smjernica i mjera Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije u kontekstu Obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja sa smjericama Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih. Oba dokumenta mogu poslužiti kao strateški za planiranje, programiranje i realiziranje projekata svih dionika obrazovanja odraslih, kao i izradu nacionalne Strategije za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje. Prilikom izrade nove Strategije za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje valja obratiti pažnju na preporuke koje nisu prioritetni ciljevi obrazovanja odraslih na europskoj razini, a od prioritetnog su značaja za razvoj kvalitete nacionalnoga sustava obrazovanja odraslih te se tiču poboljšanja organiziranosti, upravljanja, analize i financiranja sustava obrazovanja odraslih u Hrvatskoj (smjernica Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije). Preporuka je da se u novu Strategiju obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja uključe smjernice i mjere koje trenutno nisu ili su slabo zastupljene u prijedlogu Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije. Potrebne su smjernice i mjere u cilju poboljšanja prikupljanja podataka i analize sustava obrazovanja odraslih uključivanjem u međunarodna istraživanja i studije i poticanjem vlastitih istraživačkih projekata toga područja, kao i stvaranje široke baze podataka kako bi se kvalitetnije planirali i pripremili strateški dokumenti i legislativa na nacionalnoj razini. Također je preporuka uključiti smjernice i mjere za jačanje uloge civilnih udruga i kulturnih te sportskih ustanova za izvođenjem neformalnih i formalnih programa obrazovanja odraslih jer su trenutno, i s obzirom na europska iskustva, nedovoljno uključeni u hrvatski sustav obrazovanja odraslih. Naposljetku, preporuka je da nova Strategija također da smjernice za poticanje uključivanja transverzalnih ključnih kompetencija (poput inicijative i poduzetništva, kulturne senzibiliziranosti i sl.) u programe obrazovanja odraslih.

1.1.2. Analiza preporuka i zaključaka lokalnih dionika obrazovanja odraslih za razvoj sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini – rezultati tribina

Sastav sudionika tribina

Tribine/paneli na lokalnoj razini provedeni su u razdoblju od listopada 2013. do lipnja 2014. Održano je ukupno 25 tribina u 25 gradova u 18 hrvatskih županija i gradu Zagrebu. Ukupan broj sudionika tribina bio je 186. Ciljna skupina tribina bili su dionici u sektoru obrazovanja odraslih, kao što su ustanove za obrazovanje odraslih, srednje škole, lokalni HZZ, razvojne agencije, jedinice lokalne i regionalne samouprave, tijela državne uprave i dr. Pozivi na tribine upućeni su svim akterima elektroničkom poštom, ali nije bilo dodatnoga motiviranja dionika da sudjeluju na radionicama kako bi se dobila realna slika o interesu za temu.

Najveći broj sudionika dolazio je iz srednjih škola koje se bave obrazovanjem odraslih (31,69 % od ukupnog broja polaznika), dok je najmanji broj predstavnika dolazio iz jedinica lokalne samouprave (12 % od ukupnoga broja polaznika). Ako se detaljnije analiziraju liste polaznika, može se primijetiti da je broj zaposlenika razvojnih agencija (organizacije zadužene za koordinaciju provedbe strategija županijskoga razvoja), koji su sudjelovali na tribinama, bio minoran s obzirom na temu koja je izuzetno značajna za lokalni razvoj. Broj sudionika iz redova ustanova za obrazovanje odraslih je također bio relativno nizak (ukupno 37 sudionika odnosno 20,22 % od ukupnog broja polaznika) s obzirom da su isti bili ključna ciljna skupina ovih tribina i da je najveći broj pozivnica poslan upravo ustanovama za obrazovanje odraslih.

Hrvatski zavod za zapošljavanje sudjelovao je na radionicama u zadovoljavajućem broju, ukupno 16,94 % polaznika ili 31 sudionik dolazio je iz područnih ureda HZZ-a. Broj sudionika iz ostalih organizacija bio je zanemariv, samo 3,83 % sudionika i obuhvatio je uglavnom komore i nevladine organizacije. Mali broj organizacija civilnoga društva, koje su sudjelovale na tribinama, govori o nedostatnoj razini informiranosti i interesa za teme obrazovanja odraslih u trećem sektoru, kao i nedovoljnoj uključenosti toga sektora u obrazovanje odraslih. Ovaj rezultat može se pripisati i načinu na koji je poziv na tribine komuniciran s trećim sektorom (posredno, kroz jedinice lokalne i regionalne samouprave). Broj predstavnika privatnoga sektora/poslodavaca (ako izuzmemo ustanove za obrazovanje odraslih u privatnom vlasništvu) također je bio zanemariv, što upozorava na slab interes za događanja koje organizira javni sektor u području razvoja ljudskih potencijala. Slab interes poslodavaca za sudjelovanjem u aktivnostima planiranja politika na lokalnoj razini negativno utječe na proces razvoja relevantnih lokalnih strategija.

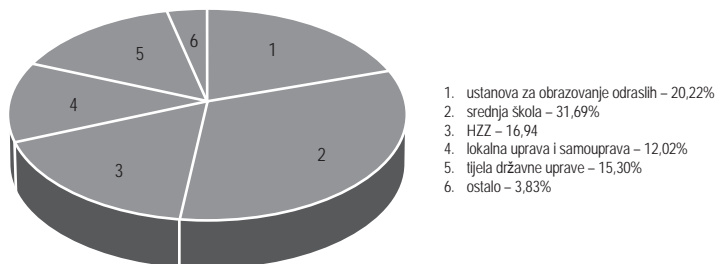
Tablica 2.

Vrsta organizacije	Br. sudionika
Ustanove za obrazovanje odraslih	39
Srednje škole	59
Hrvatski zavod za zapošljavanje	31
Jedinice regionalne i lokalne samouprave	22
Tijela državne uprave	28
Ostalo	7
UKUPNO	186

Tablica 2.
Broj sudionika
tribina prema vrsti
organizacije

Grafikon 1.

Grafikon 1.
 Prikaz udjela
 različitih vrsta
 organizacija u
 ukupnom broju
 sudionika

Interes za tribine bio je slab u većini gradova. Prosječan broj sudionika po tribini bio je nešto veći od 7 sudionika, što je uzevši u obzir relevantnost teme, izrazito malen broj. Zadovoljavajući broj sudionika bio je u Splitu, Osijeku i Koprivnici (u prosjeku oko 15 sudionika), dok je u nekim sredinama (Petrijna, Knin) na tribinama sudjelovalo svega dvoje ili troje predstavnika lokalnih dionika.

Nedostatan interes relevantnih dionika za sudjelovanje na tribinama možemo pripisati nedovoljnoj kontinuiranoj promociji same teme na lokalnoj razini, nedostatku motivacije za uključivanje u inicijative koje su šire od samoga razvoja i provedbe programa obrazovanja.

Teme i zaključci tribina

Još detaljnije, ciljevi tribina bili su sljedeći:

- *promicati obrazovanje odraslih i aktivaciju dionika u području obrazovanja odraslih,*
- *potaknuti povezivanje dionika na lokalnom tržištu rada,*
- *osigurati uključivanje politika obrazovanja odraslih u lokalni razvojni kontekst,*
- *upoznati lokalne dionike s konceptom ključnih kompetencija.*

Uobičajeno trajanje tribina bilo je od 2 do 3 sata, dok je dnevni red obuhvatio sljedeće teme:

- *upoznavanje s projektom,*
- *prezentacija komparacija smjernica Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije (u kontekstu obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja),*
- *prezentacija lokalnoga konteksta za razvoj ljudskih potencijala,*
- *rasprava o problemima obrazovanja odraslih na lokalnoj razini te potencijalnim rješenjima,*
- *prezentacija koncepta ključnih kompetencija.*

Uz prezentacije projektne tima, a vezano uz aktivnosti projekta te opći kontekst politika obrazovanja u Hrvatskoj na nacionalnoj i lokalnoj razini, temeljni i najobuhvatniji dio radionice bila je rasprava o stanju obrazovanja odraslih u županijama, problemi s kojima se suočavaju dionici u sektoru te identifikiranje akcija koje mogu doprinijeti poboljšanju stanja. Na kraju svake radionice moderator bi zapisali zaključke specifične za svaku županiju i usuglašene sa sudionicima. Dionici radionica po županijama uglavnom su bili slični pa je bilo moguće zaključke radionica sistematizirati prema najčešće zastupljenim temama. Razlike među županijama su neznatne, što se tiče potreba i ograničenja s kojima se suočavaju pa je bilo i lakše donijeti generalne zaključke. Zaključci tribina analizirani su tako što su se izdvojili najučestaliji problemi i izazovi kako bi se dobila realna slika percepcije lokalnih dionika o stanju u području obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Lokalni dionici prepoznali su probleme sustava obrazovanja na nacionalnoj i lokalnoj razini te su ih svrstali u 4 temeljne kategorije (prema projektom timu, a na temelju dobivenih odgovora od lokalnih dionika):

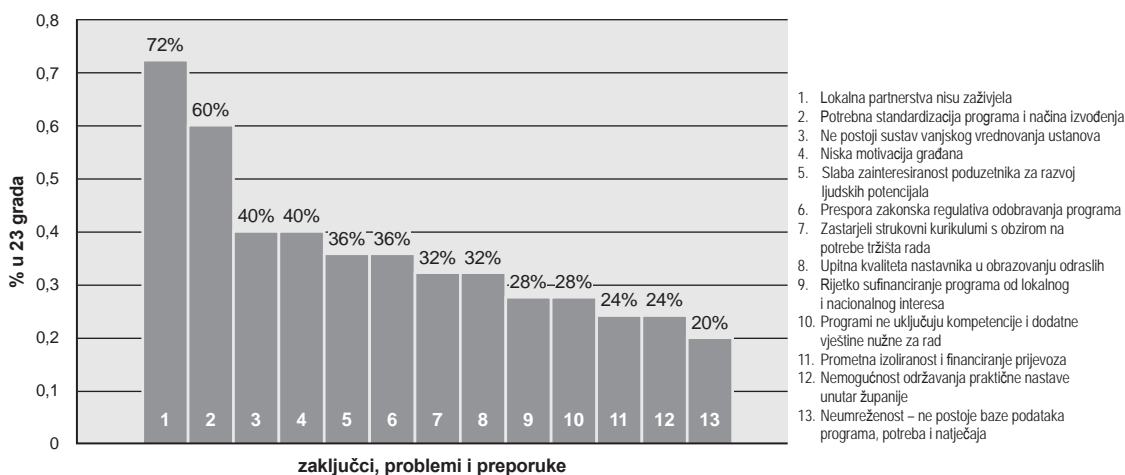
- lokalna partnerstva za razvoj ljudskih potencijala nisu u dovoljnoj mjeri zaživjela;
- sustav obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini nije dovoljno razvijen i učinkovit (uključuje i načine financiranja);
- upitna kvaliteta nastavnoga procesa i programa obrazovanja odraslih;
- nedostatna motivacija i osviještenost građana o potrebi cjeloživotnog učenja.

Svaka od navedenih kategorija zapravo obuhvaća niz problema koje su sudionici tribina najčešće prepoznali kao ključne za njihovu sredinu.

Grafikon 2.

DEFINIRANI PROBLEMI SUSTAVA OBRAZOVANJA ODRASLIH

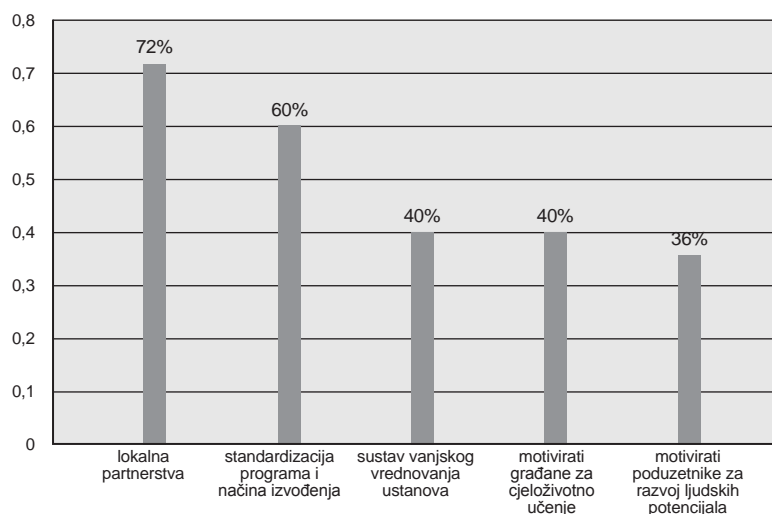

Grafikon 2.
Prikaz problema sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini – prema učestalosti zaključaka radionica

Analizom definiranih problema sustava obrazovanja odraslih od 25 problema/preporuka izdvojeno je pet zajedničkih prioriteta za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj: razvijati lokalna partnerstva, standardizirati programe obrazovanja odraslih i načine njihova izvođenja, uvesti sustav vanjskoga vrednovanja polaznika i ustanova, motivirati građane za cjeloživotno učenje te motivirati poduzetnike za razvoj ljudskih potencijala. Motiviranje ne označava samo pojam promoviranja ideja već i konkretne i inovativne modele sufinanciranja.

Grafikon 3.

ZAJEDNIČKI PRIORITETI – nacionalna i lokalna razina

Grafikon 3.
Zajednički prioriteti za razvoj sustava obrazovanja odraslih prema učestalosti zaključaka s tribina

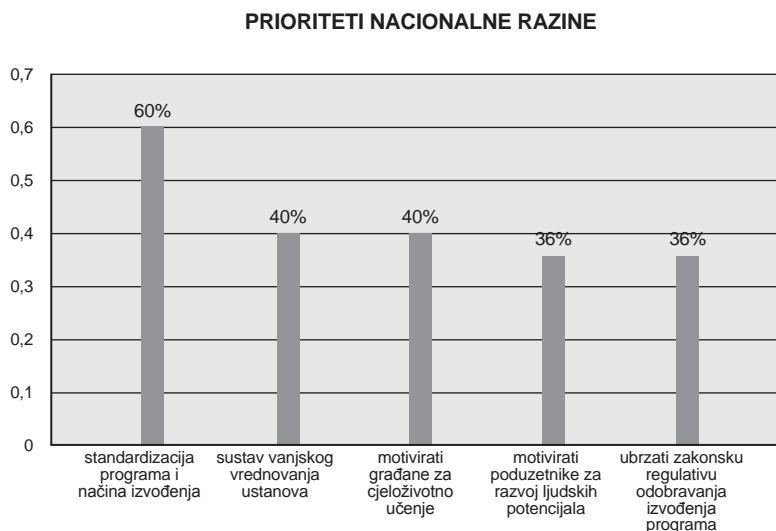
Prioritet, koji se izdvaja kao najvažniji zaključak tribina (72 % ukupnih zaključaka i preporuka s lokalne razine), tiče se uspostavljanja lokalnih partnerstva ključnih za razvoj kvalitete obrazovanja odraslih na lokalnoj razini, o čemu će objašnjenje slijediti naknadno. Drugi prioritet za poboljšanje sustava obrazovanja odraslih odnosi se na nacionalnu razinu (60 % ukupnih zaključaka i preporuka s lokalne razine), a to je donošenje standardiziranih programa s definiranim načinima izvođenja (prvenstveno prekvalificiranja i osposobljavanja) koje izvršavaju Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta i Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Zaključci, koje je projektni tim svrstao u kategoriju nedovoljne razvijenosti i učinkovitosti sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini, odnose se na sljedeće nedostatke i probleme sustava: nema standardizacije programa obrazovanja i načina njihova izvođenja, već programiranje vrše ustanove za obrazovanje odraslih; nedostatak vanjskoga vrednovanja ishoda obrazovanja, odnosno davanja javnih isprava; svrsishodnost i trenutna spora procedura odobravanja programa obrazovanja koji se ishođuju od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih te nedostatak definiranja i sufinanciranja programa od nacionalnoga interesa (osim nastavka financiranja osnovnoga obrazovanja odra-

slih nakon završetka projekta Desetljeće pismenosti te unutar programa Aktivnih mjera zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje).

Grafikon 4.

Grafikon 4.
Prioriteti za razvoj sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini prema učestalosti zaključaka s tribina

Ukupno je na 60 % tribina zaključeno kako je jedan od najvećih problema sustava obrazovanja odraslih nedostatak **standardiziranih programa** i načina, odnosno pravila provedbe istih. Ovaj zaključak odnosi se, prije svega, na činjenicu postojanja velikoga broja programa za slična ili ista zanimanja/kompetencije koji se razlikuju u načinu izvođenja i broju sati potrebnih za dobivanje javne isprave koja potvrđuje uspješno završen program, te čak postoje i sadržajne razlike. Svaka ustanova ima mandat za kreiranje programa, što dovodi do velikih razlika u pojedinim, vrlo sličnim ili istim programima obrazovanja odraslih. Nedostatak standarda rezultira nesnalženjem polaznika i naručitelja na tržištu obrazovnih usluga jer je jako teško procijeniti kvalitetu pojedinih programa. Standardiziranjem programa, i to onih koji su od posebne važnosti za strateške prioritete države, uvelo bi se više jasnoće na tržište, kako za naručitelje usluga obrazovanja (npr. HZZ ili Ministarstvo branitelja), tako i za same ustanove. Standardi kvalitete trebali bi obuhvatiti i način izvođenja, kao i sam sadržaj programa. Pretpostavlja se (u anadragoškom kontekstu) da program s većim fondom sati (redovita nastava sa 100 % fondom održanih sati nastavnoga plana i programa) ima veću kvalitetu jer traži od polaznika veći angažman i usmjerenost na nastavu, kontinuirani rad, učenje i uvježbavanje vještina te mogućnost svakodnevnih konzultacija i zadovoljenja individualnih potreba polaznika. Da bi se dosegla mogućnost iste kvalitete programa konzultativno-instruktivne nastave (koja ima minimalno 2/3 sati skupnih konzultacija, odnosno sati propisanoga nastavnog plana i programa) i dopisno-konzultativne nastave (minimalno 10 % ukupnoga broja nastavnih sati propisanih nastavnim planom i programom), ustanove bi trebale imati transparentne didaktičke izvore znanja za samostalan rad polaznika (čl. 38., st. 3. i čl. 39., st. 2.) Pravilnika o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih, Narodne novine 129/2008, 52/2010), što trenutno nije čest slučaj.

Veliki broj sudionika (prepoznato na 40 % tribina kao važan problem) također smatra kako bi za sustav obrazovanja odraslih bilo potrebno uvesti neovisno **vanjsko vrednovanje** ishoda obrazovanja za dobivanje javne isprave – certifikata kako bi se dobila objektivnija slika o stvarnim efektima procesa učenja i podučavanja. Trenutni sustav dopušta ustanovama, koje kreiraju i provode programe, da ujedno procjenjuju i ishode obrazovanja, što može dovesti do subjektivnoga stava i nejasnih kriterija za vrednovanje. Kvaliteta izvedbe programa obrazovanja odraslih je, prema mišljenju sudionika, često upitna, a kao čest razlog tome navode se nedostatne kompetencije nastavnika koji se bave obrazovanjem odraslih te nedostatak češćih provjera i praćenja procesa podučavanja i učenja.

Na tribinama je procijenjeno (40 % ukupnoga broja zaključaka) da je **motivacija** i razina osviještenosti građana o mogućnostima i potrebi kontinuiranoga učenja nedovoljna te da je to, uz samofinanciranje programa, ključni razlog slabije razvijenosti sustava i maloga broja polaznika uključenih u proces obrazovanja odraslih (2,4 % ukupnoga broja građana RH). Uzroke nedostatnoga interesa treba potražiti, prije svega, u sufinanciranju polaznika obrazovnih programa (60 % polaznika samo financira svoje obrazovanje), u neinformiranosti o dobrobitima obrazovanja i cjeloživotnoga učenja te mogućnostima koje se nude za sve slojeve stanovništva. Nadalje, obrazovanje je za veći dio stanovništva nedostupno zbog visokih cijena programa (odnosno slabe kupovne moći) i u nekim sredinama slabije prometne povezanosti, čime je pohađanje programa znatno otežano ili nemoguće.

Prema sudionicima tribina (36 % ukupnoga broja preporuka) **poslodavci** ne ulažu dovoljno sredstava u razvoj ljudskih potencijala, što je također jedan od razloga nerazvijenosti sustava i, općenito gledajući, slabe participacije građana u programima obrazovanja odraslih.

Jednak postotak (36 %) ukupnoga broja iskazanih problema i preporuka odnosi se na trenutnu nedovoljno brzu **proceduru** za ishođenje pozitivnog stručnog mišljenja za program i rješenja za izvođenje programa, koje su u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Postavilo se pitanje i o svrsishodnosti navedene procedure. Trenutno programe izrađuje ustanova obrazovanja odraslih, a za izvođenje programa treba ishoditi pozitivno stručno mišljenje na program od strane Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih te rješenje za izvođenje programa kojeg donosi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (čl. 20., 21., 22. i 43. Pravilnika o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih, Narodne novine 129/2008, 52/2010). Predložilo se da se programi standardiziraju na način da ih izrađuju radne skupine koje imenuje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, a da postanu obvezujući odlukom Ministra. Za primjer dobre prakse navodio se Program osposobljavanja za poslove dadilje (NN 89/2013, 108/2013 i 111/2013). Navodili su se i brojni primjeri loših iskustava kada ustanove nisu mogle dovoljno brzo reagirati na javne natječaje Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje za provođenje programa u sklopu aktivnih mjera zapošljavanja, upravo zbog duljine navedenih procedura koje nisu usklađene s trajanjem prijave na natječaj Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje. Osim duljine procedure, kao otežavajuća okolnost za prijave na natječaje aktivnih mjera zapošljavanja, navedena je opet i nestandardiziranost (po fondu sati i oblicima izvođenja) programa koja utječe i na ponudu cijene prilikom prijave na natječaj, a samim time ustanove gube ravnopravan položaj za formiranje cijena svoje usluge na tržištu.

1.2. Preporuke za razvoj kvalitete sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini

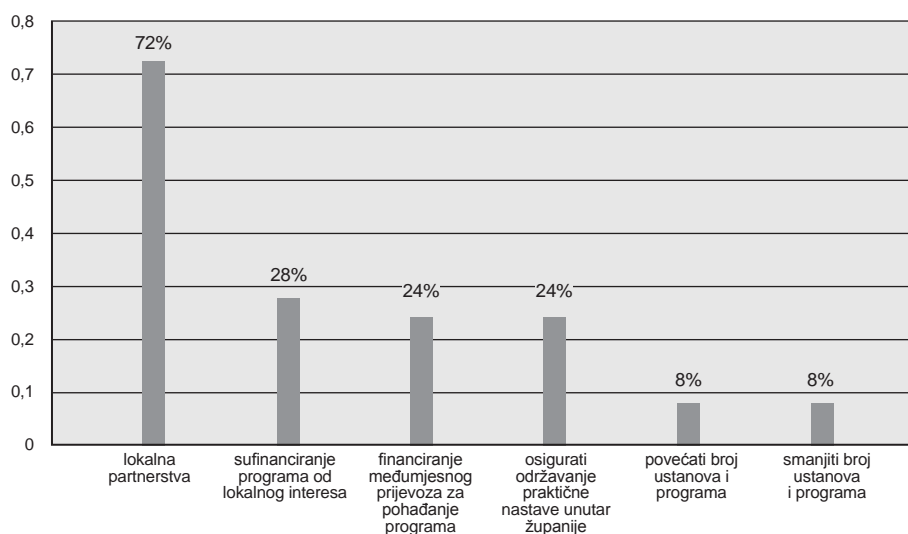
1.2.1. Analiza preporuka i zaključaka lokalnih dionika obrazovanja odraslih za razvoj sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini – rezultati tribina

Tribine na lokalnoj razini organizirane su s intencijom snažnije mobilizacije dionika na lokalnoj razini u području obrazovanja odraslih, ali i motiviranja širih skupina dionika koji se prvenstveno bave temama koje su od značaja za lokalni razvoj. Njihova međusobna interakcija i moderiranje koje provodi projektni tim, trebala je pridonijeti boljem razumijevanju razvojnih procesa te uloge dionika u sektoru obrazovanja odraslih u ukupnome planiranju politika razvoja ljudskih potencijala na lokalnoj razini. Ove tribine predstavljaju i svojevrsni su pokušaj MZOS-a i projektnih partnera da se detaljnije istraži stvarni interes za temu obrazovanja odraslih te dobije uvid u percepciju dionika na lokalnoj razini o izazovima s kojima se susreću u svakodnevnome radu.

Analizom zaključaka tribina, kao najučestaliji problemi te ujedno preporuke za razvoj sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini, izdvojile su se nedovoljna razvijenost lokalnih partnerstva, sufinanciranje programa važnih za razvoj lokalne zajednice, sufinanciranje prijevoza polaznika do županijskih centara u kojima postoje ustanove obrazovanja odraslih, nemogućnost održavanja praktične nastave kod poduzetnika ili u praktikumima unutar županije te neusklađenost broja ustanova u regijama, s obzirom da se u pojedinima navodi prevelik broj ustanova (Vukovarsko-srijemska i Istarska županija), dok u nekima nedostaju centri za obrazovanje odraslih (Dubrovačko-neretvanska i Ličko-senjska).

Grafikon 5.

PRIORITETI LOKALNE RAZINE

Grafikon 5.
Prioriteti za razvoj sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini – prema učestalosti zaključaka s tribina

Kao izraziti problem sustava obrazovanja odraslih naveden je problem **lokalnih partnerstva** za razvoj ljudskih potencijala, koji nije u dovoljnoj mjeri zaživio. Najučestalije konstatacije vezane uz ovu kategoriju bile su sljedeće: lokalna partnerstva nisu zaživjela, slaba zainteresiranost poduzetnika za razvoj ljudskih potencijala i neumreženost, odnosno nepostojanje jedinstvenih baza podataka o programima, potrebama lokalne zajednice, natječajima i sl. Na čak 72 % tribina lokalni dionici zaključili su da je ključni problem u obrazovanju odraslih nedostatak ili slabo funkcioniranje relevantnih partnerskih struktura koje objedinjuje aktere iz javnog, privatnog i sektora civilnoga društva. Ovdje se ponajviše misli na nedostatak suradnje i konsenzusa oko najvažnijih pitanja vezanih uz obrazovanje odraslih, ali i šire teme razvoja ljudskih potencijala između organizacija i institucija koje bi trebale biti ključne za gospodarski i društveni razvoj na razini županija. Posebno se ovaj zaključak odnosi na nekoordiniranost dionika u sektoru razvoja ljudskih potencijala i dionika koji se bave gospodarskim prioritetima županija. Politike razvoja ljudskih potencijala (uključujući i obrazovanje odraslih) često nisu usklađene s prioritetima regionalnoga razvoja gospodarstva i industrije. Sudionici su isticali kako obrazovanje ne prati potrebe strateškoga razvoja različitih industrija, ali se kao jedan od razloga naveo i nedostatak adekvatnih podataka i analiza o budućim potrebama gospodarstva. Na 20 % tribina istaknut je ovaj problem kao važan za rješavanje problema usklađivanja politika i programa u području obrazovanja s potrebama gospodarstva (neumreženost, nedostatak podataka o potrebama i sl.). Nedostatan interes poslodavaca za sudjelovanje u različitim razvojnim inicijativama lokalne zajednice također je istaknut kao veliki nedostatak prilikom razvoja i provedbe programa i politika razvoja ljudskih potencijala. Ova činjenica najčešće rezultira u nedovoljnom poznavanju potreba poslodavaca za specifičnim profilima radnika ili kompetencija koje bi njihovi zaposlenici trebali imati na duži rok. Na čak 36 % tribina nedostatan interes poslodavaca podvučen je kao problem u sektoru obrazovanja odraslih jer nema dovoljno informacija za kreiranje adekvatnih programa i politika.

Programi obrazovanja odraslih, koji ne prate lokalne potrebe tržišta rada, prepoznati su kao problem na 32 % tribina. Prema mišljenju sudionika programi se kreiraju ad hoc, na temelju podataka koji nisu dostatni i dovoljno kvalitetni ili se podatci uopće ne koriste prilikom kreiranja ponude novih programa, već se oslanjaju na intuiciju ili subjektivne motive vlasnika ustanova. Veliki broj programa odobrava se bez analize tržišta i detaljnoga obrazloženja potrebe za istim.

Jedan od najvećih problema u sustavu svakako su i nedostatna **financijska sredstva** za provedbu programa. S jedne strane, građani nemaju dovoljno vlastitih sredstava za investiranje u vlastito obrazovanje (trenutno 60 % građana samo financira svoje obrazovanje) i njihov udio u ukupnom financiranju obrazovanja odraslih polako se smanjuje uslijed djelovanja krize i nedostatka sredstava. S druge strane, subvencioniranje obrazovanja, koje rade jedinice lokalne samouprave, još uvijek je nedovoljno za održivo funkcioniranje sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini te povećanje broja korisnika programa obrazovanja, bilo onih formalnih ili neformalnih. Besplatni programi obrazovanja odraslih provode većinom područni uredi Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u okviru aktivnih mjera zapošljavanja.

Svi zaključci tribina, uzroci i posljedice ključnih problema, prepoznatih u sustavu obrazovanja odraslih na lokalnoj razini, rezultat su rasprave s dionicima. Uzorak dionika nije reprezentativan, ali rezultati su značajni i mogu nam dati uvid u stvarno stanje na terenu, u probleme i izazove s kojima se suočavaju različiti akteri u operativnoj provedbi politika i programa obrazovanja.

1.2.2. Preporuke za uključivanje obrazovanja odraslih u lokalne razvojne procese – obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u županijskim strategijama razvoja ljudskih potencijala 2011. – 2013.

Na lokalnoj/županijskoj razini događa se praktična operacionalizacija koncepta cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih. Ključni dionici obrazovanja odraslih su, prije svega, polaznici programa koji se mogu svrstati u različite društvene skupine, kao što su zaposleni, poduzetnici, nezaposleni, učenici, studenti, umirovljenici, marginalizirane društvene skupine i dr. Obrazovanje odraslih mogu provoditi pučka otvorena učilišta, ustanove za obrazovanje odraslih, osnovne škole, srednje škole, visoka učilišta, škole stranih jezika, ustanove za smještaj i skrb osoba s posebnim potrebama te penološke i ostale zakonski odgovarajuće ustanove za obrazovanje odraslih. Jedinice lokalne i regionalne samouprave zadužene su za stratešku koordinaciju i usmjeravanje mjera obrazovanja odraslih na ona područja, odnosno ciljne skupine koje imaju potrebe.

Ostale organizacije i institucije na lokalnoj razini, kao što su udruge civilnoga društva ili poslodavci, provode neformalne programe obrazovanja dok HZZ koordinira provedbu aktivnih mjera zapošljavanja, čiji je temeljni element obrazovanje odraslih.

Politika obrazovanja odraslih na lokalnoj razini – Strategije razvoja ljudskih potencijala

Politika obrazovanja odraslih na lokalnoj/županijskoj razini dio je razvojnih strategija koje obuhvaćaju ciljeve i prioritete gospodarskoga i društvenoga razvoja županija. Sve županije u Hrvatskoj i grad Zagreb, kao dio svojih ukupnih strategija razvoja, posebno obraćaju pažnju na razvoj ljudskih potencijala te kontinuirano razvijaju i provode, u većoj ili manjoj mjeri, Strategije razvoja ljudskih potencijala. Ove strategije

imaju za cilj koordinirati i definirati prioritete politike zapošljavanja, obrazovanja (uključujući obrazovanje odraslih), socijalnoga uključivanja i razvoja konkurentnosti malih i srednjih poduzeća. Obično se izrađuju s ciljem provedbe politika u određenom vremenskom razdoblju (3 – 7 godina). Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u određenoj mjeri je zastupljeno u svim strategijama razvoja ljudskih potencijala, no u različitim oblicima i intenzitetu.

Izrada Strategija razvoja ljudskih potencijala 2011. – 2013. za sve županije Republike Hrvatske provedena je u okviru IPA Operativnoga programa za razvoj ljudskih potencijala sa svrhom uspostave institucionalnoga okvira za razvoj ljudskih potencijala na županijskoj razini te jačanje kapaciteta lokalnih dionika za razvoj i provođenje mjera razvoja ljudskih potencijala.

Metodologija izrade strateških dokumenata u skladu je s Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija (NN 53/10), a usklađena je s postupcima i standardima koji se primjenjuju u EU.

Svaki dokument strukturiran je na sljedeći način:

- *Uvod/Sažetak*
- *Analiza društveno-ekonomske situacije*
- *SWOT analiza*
- *Vizija i prioriteta*
- *Opis prioriteta i mjera*
- *Provedba strategije: Financijski okvir*
- *Provedba strategije: Institucionalni okvir*
- *Praćenje i izvještavanje*
- *Prilozi (statistički pokazatelji, akcijski plan, baze projekata...)*

Okvirno gledajući SRLJP predstavlja hijerarhijski strukturirane srednjoročne strateške dokumente koji aktivno podupiru održivi razvoj zajednice, uzimajući u obzir njezine lokalne potrebe. Strategije također promiču partnerstvo kao jedno od ključnih načela prilikom identifikacije uzroka nekonkurentnosti, nezaposlenosti i socijalne isključenosti u okviru društveno-gospodarskih prilika specifičnih za svaku županiju. U tome smislu ovi strateški dokumenti obrađuju sve relevantne podatke vezane za tržište rada i ekonomske uvjete razvoja kako bi što preciznije definirali mjere i aktivnosti za smanjivanje intenziteta problema te odgovarajući razvoj ljudskih potencijala.

Analiza društveno-gospodarske situacije, koja prethodi operativnim mjerama predloženima u strateškim dokumentima razvoja ljudskih potencijala, načelno obuhvaća tri osnovna područja: regionalnu gospodarsku situaciju, obrazovanje te analizu tržišta rada. Prvenstveno je naglasak na sferi zapošljavanja, odnosno neusklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada, problemima vezanima za socijalno osjetljive skupine, nedostatku odgovarajućega obrazovanja kod odraslih te potrebi aktivnoga uključivanja skupina iz civilnog sektora u donošenje lokalnih razvojnih politika.

Ovi su strateški dokumenti ujedno i programski dokumenti, čiji su prioriteti u potpunosti usklađeni s ostalim nacionalnim i nadnacionalnim strategijama (EU) i u tom smislu služe kao vrijedan temelj za stvaranje baze projektnih ideja pogodnih za financiranje iz nacionalnih i europskih fondova, a osobito Europskoga socijalnoga fonda (ESF).

Sve Strategije usklađene su sa sljedećim strateškim dokumentima:

- *Europa 2020. – strategija za pametan, održiv i uključiv rast*
- *Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske (JAP)*
- *Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske (JIM)*
- *IPA Operativni program za razvoj ljudskih potencijala (2007. – 2013.)*
- *odgovarajuće Županijske razvojne strategije*

Proces izrade i provedbe strategija nastavljen je i trenutno se na razini županija izrađuju nove revidirane strategije za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Ovaj dokument može pomoći lokalnim dionicima da poboljšaju kvalitetu svojih strateških dokumenata u onom dijelu koji se odnosi na obrazovanje odraslih.

Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u županijskim strategijama razvoja ljudskih potencijala 2011. – 2013.

Projektne je tim analizirao način na koji je obrazovanje odraslih opisano i analizirano u SRLJP-u, i to u dijelu koji se odnosi na društveno-gospodarsku analizu. Ovaj dio strategije, koji govori o trenutnoj situaciji na terenu, ključan je za kasnije kreiranje provedbenih prioriteta i mjera, i stoga je bilo nužno detaljno proučiti kako su se i s kojom razinom detalja lokalni dionici bavili obrazovanjem odraslih. Ove informacije mogu nam dati općenit uvid u percepciju dionika o važnosti obrazovanja odraslih za razvoj ljudskih potencijala u županiji, ali nam govore i o metodološkom pristupu samoj temi.

Analizom programa i broja ustanova za obrazovanje odraslih po županijama, a kako su prezentirani u strategijama, moguće je dobiti pregledno stanje zastupljenosti dionika obrazovanja odraslih s obzirom na ponudu programa obrazovanja. U obrazovanje odraslih na području županija najčešće su uključene ustanove koje nude formalno obrazovanje: pučka otvorena učilišta, srednje škole i visoke škole. U svakoj se županiji provode i mjere u sklopu aktivne politike zapošljavanja (APZ) čiji je nositelj HZZ (područna služba) u suradnji s partnerima. Neformalno obrazovanje u većini slučajeva provode županijske razvojne agencije (najčešće na području jačanja poslovanja) te nevladine udruge i organizacije koje ne nude mogućnosti za stjecanje verificirane javne isprave.

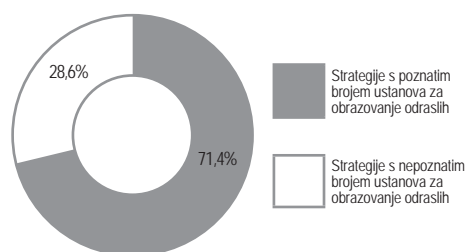
Uvidom u broj ustanova koje nude programe za obrazovanje odraslih, kao i tematsku obrađenost problematike cjeloživotnoga učenja, jasno se može uočiti neusklađenost prilikom međusobne komparacije podataka između strategija. Razlog uglavnom leži u nepostojanju standardnoga pristupa temi obrazovanja odraslih, kao i neujednačenoga načina navođenja ustanova i broja polaznika u promatranome razdoblju. Slijedom navedenoga, određeni podatci u strategijama nisu adekvatno kvantificirani, niti postoji pregledna podjela s obzirom na formalne i neformalne oblike obrazovanja.

Ova analiza također pokazuje da su podatci, koji se koriste u SRLJP-u, nepotpuni jer je broj ustanova, koje se bave obrazovanjem, znatno veći ako se promatraju podatci MZOS-a. Pretpostavka je da su lokalni dionici uključili u svoju analizu samo one ustanove koje su aktivnije u provedbi programa.

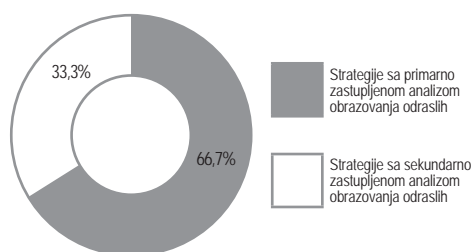
U 6 od 21 strategije (28,6 %) nije bilo moguće utvrditi točan broj obrazovnih institucija s obzirom na ponudu programa za obrazovanje odraslih, dok u ostalim slučajevima taj broj pokazuje osjetne oscilacije, što može upućivati na nepostojanje unificirane metodologije pomoću koje se analizira predmetna tematika.

Također zabrinjava i tematska obrađenost cjeloživotnoga obrazovanja kao posebno obrađene cjeline u strateškim dokumentima. U 14 slučajeva (66,7 %) obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje bilo je specifično obrađeno kao posebna cjelina ili kao dio teme cjelokupnoga obrazovanja županije. U ostalim slučajevima nije bilo adekvatno obrađeno ili uopće nije prepoznato kao kategorija koja se može analizirati, iako svi strateški dokumenti u svojim provedbenim aktivnostima uključuju promicanje cjeloživotnoga učenja kao načina za povećanje zapošljivosti i održavanja konkurentnosti radne snage. Ovaj nam podatak govori o nepoznavanju metodologije izrade strategije. Provedbena logika strategije (ciljevi, prioritete, mjere, aktivnosti) treba se u potpunosti oslanjati na analizu postojećega stanja. Ukoliko postoji nekoherentnost između analize i provedbene logike strategije, možemo reći da je proces strateškoga planiranja bio manjkav i nije se nužno referirao na potrebe lokalne zajednice. Drugi razlog može biti i nedostatak podataka, ali isključivanje obrazovanja odraslih, kao teme, iz analitičkoga dijela strategije prilično je zabrinjavajuće.

Grafikon 6.

Grafikon 7.

Grafikon 6.

Prikaz zastupljenosti obrazovanja odraslih s obzirom na poznati broj obrazovnih ustanova

Grafikon 7.

Prikaz obrađenosti obrazovanja odraslih s obzirom na tematsku relevantnost

Prema navedenome može se zaključiti kako su u strateškim dokumentima vidljive razlike u pristupu navedenoj problematici, a koje izravno utječu na kvalitetu provođenja komparativne analize i kao takve upućuju na potrebu uspostave standardiziranoga obrasca strategije kojim će se na adekvatan način omogućiti dizajn, praćenje i evaluacija cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih na županijskoj razini. Osim standardizacije, odnosno detaljnije elaboriranoga obrasca strategije, posebno je važno obratiti pažnju na kvalitetu podataka. Podatci bi trebali biti ažurirani, usporedivi s drugim županijama te kontinuirano prikupljeni kako bi se mogli analizirati trendovi. Metodologija izrade analize stanja u obrazovanju odraslih trebala bi također biti standardizirana, za što su nužni kvalitetni podatci i suradnja više različitih dionika.

U nastavku slijedi prikaz broja ustanova koje provode obrazovanje odraslih osoba po županijama i tematska obrađenost cjeloživotnoga obrazovanja kao zasebne cjeline unutar strategija:

Tablica 3.

Županija	Broj ustanova	Tematska obrađenost
I. ZAGREBAČKA	nepoznato	-
II. KRAPINSKO-ZAGORSKA	12	+
III. SISAČKO-MOSLAVAČKA	1	-
IV. KARLOVAČKA	9	+
V. VARAŽDINSKA	4	+
VI. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	5	+
VII. BJELOVARSKO-BILOGORSKA	21	+
VIII. PRIMORSKO-GORANSKA	nepoznato	-
IX. LIČKO-SENJSKA	2	+
X. VIROVITIČKO-PODRAVSKA	11	+
XI. POŽEŠKO-SLAVONSKA	12	+
XII. BRODSKO-POSAVSKA	1	-
XIII. ZADARSKA	nepoznato	+
XIV. OSJEČKO-BARANJSKA	2	+
XV. ŠIBENSKO-KNINSKA	5	+
XVI. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	17	+
XVII. SPLITSKO-DALMATINSKA	nepoznato	-
XVIII. ISTARSKA	1	-
XIX. DUBROVAČKO-NERETVANSKA	nepoznato	+
XX. MEĐIMURSKA	10	+
XXI. GRAD ZAGREB	nepoznato	-
UKUPNO	113	14

Tablica 3.
Broj ustanova koje provode obrazovanje odraslih osoba (formalno i neformalno) po županijama i tematska obrađenost (napomena: izuzeti su programi obrazovanja koje provodi HZZ u sklopu APZ-a)

Tablica 4.

Županija	Broj relevantnih aktivnosti	Naziv pripadajuće mjere
I. ZAGREBAČKA	5	<ul style="list-style-type: none"> Edukacija zaposlenika i poslodavaca Stvaranje uvjeta za cjeloživotno učenje
II. KRAPINSKO-ZAGORSKA	3	<ul style="list-style-type: none"> Promoviranje cjeloživotnoga učenja
III. SISAČKO-MOSLAVAČKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Promocija i podrška sustava obrazovanja odraslih
IV. KARLOVAČKA	5	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj cjeloživotnoga učenja
V. VARAŽDINSKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje cjeloživotnoga učenja
VI. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj cjeloživotnoga učenja i mobilnosti radne snage
VII. BJELOVARSKO-BILOGORSKA	3	<ul style="list-style-type: none"> Cjeloživotno učenje
VIII. PRIMORSKO-GORANSKA	0	-
IX. LIČKO-SENJSKA	1	<ul style="list-style-type: none"> Jačanje sustava cjeloživotnoga profesionalnog usmjeravanja i drugih mehanizama potpore tržištu rada
X. VIROVITIČKO-PODRAVSKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Potpora razvoju cjeloživotnoga učenja
XI. POŽEŠKO-SLAVONSKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Potpora jačanju i promoviranju cjeloživotnoga obrazovanja
XII. BRODSKO-POSAVSKA	1	<ul style="list-style-type: none"> Jačanje sustava cjeloživotnoga i profesionalnog usmjeravanja Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje i drugih mehanizama potpore tržištu rada
XIII. ZADARSKA	3	<ul style="list-style-type: none"> Promicanje potrebe i važnosti cjeloživotnoga učenja
XIV. OSJEČKO-BARANJSKA	4	<ul style="list-style-type: none"> Usklađivanje obrazovnih programa i programa cjeloživotnoga učenja s potrebama tržišta rada
XV. ŠIBENSKO-KNINSKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Jačanje strukovnoga i cjeloživotnoga obrazovanja u skladu s potrebama tržišta rada
XVI. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	1	<ul style="list-style-type: none"> Unaprjeđivanje koncepta cjeloživotnoga učenja
XVII. SPLITSKO-DALMATINSKA	2	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj programa cjeloživotnoga učenja
XVIII. ISTARSKA	3	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj i uspostava programa cjeloživotnoga učenja
XIX. DUBROVAČKO-NERETVANSKA	4	<ul style="list-style-type: none"> Promicanje potrebe i važnosti cjeloživotnoga učenja
XX. MEĐIMURSKA	4	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje cjeloživotnoga učenja
XXI. GRAD ZAGREB	5	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijediti kvalitetu strukovnoga obrazovanja i stručnoga osposobljavanja Povezivanje cjeloživotnoga učenja s tržištem rada

Tablica 4.
Popis mjera koje izravno podupiru obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje

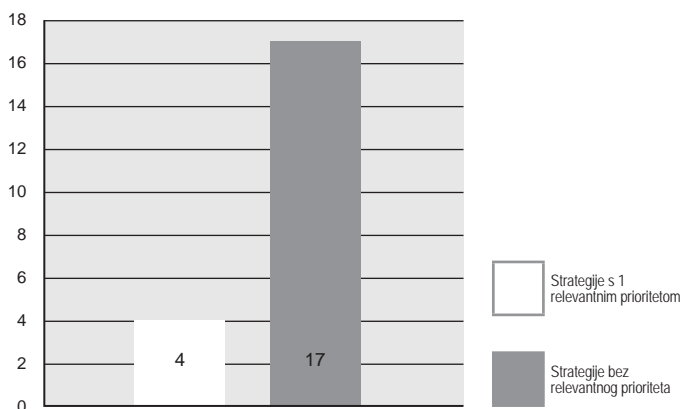
Analiza zastupljenosti obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja s obzirom na strukturu prioriteta

Detaljnou analizom prioriteta i mjera Strategija razvoja ljudskih potencijala na razini svih hrvatskih županija moguće je zaključiti u kojoj je mjeri obrazovanje odraslih, odnosno koncept cjeloživotnoga učenja prepoznat kao ključan, tj. nalazi li se na visokom prioritetskom mjestu ili mu je dodijeljena operativna uloga čiji se ishodi očituju na razini provedbenih aktivnosti. Na ovaj način moguće je ustanoviti postoji li vertikalna tematska raspodjela, kao i razina na kojoj je prepoznata ili se obrazovanje odraslih, odnosno koncept cjeloživotnoga učenja provodi prema načelima horizontalnoga pristupa kao potporna aktivnost unutar neke druge mjere/prioriteta.

Analitički prikaz na razini županija ukazuje na svojevrstu unificiranost prioritizacije koncepta cjeloživotnoga učenja, o čemu svjedoči podatak da se cjeloživotno učenje na razini mjere pojavljuje u prosjeku 1,05 puta po Strategiji (sveukupno 22 mjere u 21 Strategiji), što u praksi znači da gotovo sve županije imaju minimalno jednu mjeru eksplicitno posvećenu cjeloživotnome učenju, odnosno uočavamo činjenicu da se važnost obrazovanja odraslih gotovo jednako percipira na cijelome području države. Ovdje je potrebno napomenuti kako se Grad Zagreb i Zagrebačka županija izdvajaju od prosjeka, primjenjujući po dvije mjere u tematskome kontekstu (za svaku Strategiju posebno). Unatoč činjenici da samo po jedna od svake mjere eksplicitno nosi relevantan naziv, jasno je kako se ostale dvije mjere ("Unaprijediti kvalitetu strukovnoga obrazovanja i stručnoga osposobljavanja" za Grad Zagreb i "Edukacija zaposlenika i poslodavaca" za Zagrebačku županiju) visokom razinom usmjerenosti uklapaju u koncept cjeloživotnoga učenja kojemu izravno i doprinose svojim aktivnostima.

Razina prioriteta govori o najvišoj vertikalnoj tematskoj raspodjeli unutar Strategije te pokazuje kako je obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje zastupljeno kao prioritet u samo 4 županije (Zagrebačka, Karlovačka, Osječko-baranjska te Vukovarsko-srijemska županija), što ujedno čini udio od 19,1 %. Jasno se može zaključiti kako tematska zastupljenost još uvijek nema visoku razinu prioritizacije na prostoru županija i u većini slučajeva rješava se na operativnoj razini kroz ostale mjere i aktivnosti.

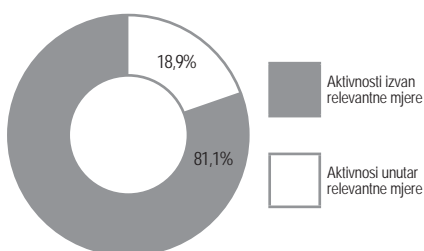
Grafikon 8.

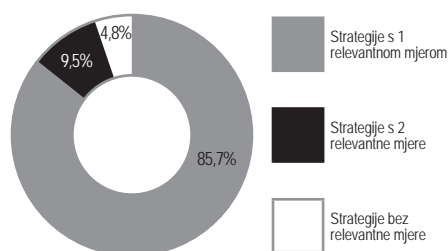
Grafikon 8.
Prikaz zastupljenosti obrazovanja odraslih s obzirom na strateške prioritete

Analizom distribucije dobivenih rezultata vidljivo je kako se obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje obrađuju kroz ukupno 296 aktivnosti, od čega se njih 240 (81,1 %) nalazi izvan referentne mjere, što znači da su zastupljene kroz potporne aktivnosti unutar neke druge mjere (npr. jačanje kapaciteta obrazovnih ustanova ili konkurentnosti ljudskih potencijala na tržištu rada). Svega se 56 aktivnosti (18,9 %), usmjerenih na promicanje cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih, nalazi unutar referentnih mjera (mjera koje izravno promiču predmetnu tematiku), što ukazuje na činjenicu da obrazovanje odraslih nije u dovoljnoj mjeri percipirano kao relevantna tema, već se najčešće provodi na horizontalnoj osnovi kroz ostale mjere, tj. provodi se putem srednje razine prioritizacije.

Grafikon 9.

Grafikon 10.

Grafikon 9.
Prikaz udjela aktivnosti s obzirom na relevantnost mjere

Grafikon 10.
Prikaz zastupljenosti obrazovanja odraslih s obzirom na broj relevantnih mjera

Tablica 5.

Županija	Broj prioriteta	Broj mjera	Broj aktivnosti u mjeri	Broj aktivnosti izvan mjere
I. ZAGREBAČKA	1	2	5	14
II. KRAPINSKO-ZAGORSKA	0	1	3	25
III. SISAČKO-MOSLAVAČKA	0	1	2	11
IV. KARLOVAČKA	1	1	5	18
V. VARAŽDINSKA	0	1	2	10
VI. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	0	1	2	7
VII. BJELOVARSKO-BILOGORSKA	0	1	3	12
VIII. PRIMORSKO-GORANSKA	0	0	0	13
IX. LIČKO-SENJSKA	0	1	1	9
X. VIROVITIČKO-PODRAVSKA	0	1	2	10
XI. POŽEŠKO-SLAVONSKA	0	1	2	11
XII. BRODSKO-POSAVSKA	0	1	1	9
XIII. ZADARSKA	0	1	3	11
XIV. OSJEČKO-BARANJSKA	1	1	4	10
XV. ŠIBENSKO-KNINSKA	0	1	2	7
XVI. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	1	1	1	9
XVII. SPLITSKO-DALMATINSKA	0	1	2	10
XVIII. ISTARSKA	0	1	3	9
XIX. DUBROVAČKO-NERETVANSKA	0	1	4	7
XX. MEĐIMURSKA	0	1	4	12
XXI. GRAD ZAGREB	0	2	5	16
UKUPNO	4	22	56	240

 Tablica 5.
Prikaz zastupljenosti
obrazovanja odraslih
i cjeloživotnoga
učenja u županijskim
strategijama

Metodološki pristup vrednovanja zastupljenosti obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja, osim eksplicitne tematske usmjerenosti unutar svake strateške razine, prati se i temeljem analize na razini aktivnosti, odnosno neposrednih rezultata te analize opisa mjera i ciljnih skupina. Samo takvim sveobuhvatnim višerazinskim pristupom moguće je realno sagledati u kojoj je mjeri zastupljeno obrazovanje odraslih u Strategijama i koje se mjere, važne za promatrane aktivnosti, mogu izdvojiti kao relevantne cjeline.

Raspodjela aktivnosti relevantnih za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje ukazuje na visok stupanj zastupljenosti (81,1 %) unutar drugih tematskih cjelina/mjera koje nisu eksplicitno vezane za tematsku cjelinu obrazovanja.

Promatrajući strategije u cjelini možemo zaključiti kako lokalni dionici nedovoljno prioritiziraju politiku obrazovanja odraslih kao posebnu temu. U samo dva slučaja obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje istaknuto je kao prioritet s pripadajućim mjerama i aktivnostima. Sustavan pristup obrazovanju odraslih zahtijeva višu razinu prioritizacije i uključivanje čitavoga niza mjera obrazovanja odraslih u lokalne strategije. Ovdje se misli na mjere koje doprinose poboljšanju sustava, jačanju kapaciteta dionika u sektoru, poboljšanje programa i načina njihove izvedbe te promociju koncepta obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja među potencijalnim polaznicima. Samo sustavan i organiziran pristup obrazovanju odraslih može omogućiti veću kvalitetu programa i procesa koji se horizontalno pojavljuju u drugim politikama kao potpora ili instrument za njihovu provedbu (zapošljavanje, socijalno uključivanje itd.).

1.3. Zaključci i preporuke za poboljšanje sustava obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini

Preporuke za poboljšanje sustava obrazovanja odraslih razvijene su na temelju analize zajedničkih smjernica Obnovljene europske strategije za obrazovanje odraslih i Prijedloga strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije, SWOT analizi sustava obrazovanja odraslih, zastupljenosti obrazovanja odraslih u županijskim strategijama ljudskih potencijala, zaključaka tribina s lokalnim dionicima održanih s ciljem rasprave oko ključnih izazova u sektoru obrazovanja odraslih i šire, području razvoja ljudskih potencijala te održanih koordinacijskih sastanaka. Preporuke nisu obvezujuće i nisu nastale kao rezultat opsežne analize sektora koju je svakako potrebno izraditi kako bi se dobila potpunija slika stanja i odredile opsežnije mjere za provedbu politika obrazovanja odraslih. Cilj ovih preporuka je, prije svega, ukazivanje na postojeće smjernice s europske razine, nacionalne razine te usklađivanje nacionalnih smjernica i mjera s potrebama lokalne razine kao poticaja razvoju nacionalne politike obrazovanja odraslih koja će biti usklađena i doprinositi ostvarenju ciljeva regionalnoga i lokalnoga razvoja.

Sve preporuke rezultat su analize implementacije europskih strateških dokumenata u nacionalne te rasprave s dionicima. Dio preporuka, koji se odnosi na uključivanje politika obrazovanja odraslih u lokalne strategije razvoja ljudskih potencijala, nastale su kao rezultat analize strategija.

Preporuke vezane uz razvoj politika obrazovanja na lokalnoj razini:

- *Obnoviti i osnažiti partnerstva za razvoj ljudskih potencijala i/ili lokalni razvoj*

Očigledno je da lokalni dionici prepoznaju umrežavanje i zajednički rad svih dionika kao jedan od ključnih izazova za poboljšanje sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini. Postojeće partnerske strukture za lokalni razvoj ljudskih potencijala (lokalna partnerstva za zapošljavanje) na razini županija nisu u dovoljnoj mjeri operativne i njihovo djelovanje svodi se na ad hoc intervencije strateškoga planiranja, motivirane novim ciklusima programiranja sredstava iz EU-a ili zahtjevima različitih ministarstava. Provedba strategija te praćenje i vrednovanje lokalnih intervencija uglavnom se ne provodi prema zacrtanim planovima ili je ograničeno samo na proaktivne dionike. Partnerski pristup u planiranju lokalnih intervencija također nije zaživio, što se najbolje vidi u nedostatku koherentnosti u provedbenoj logici lokalnih strategija. Kvalitetno su pokrivena ona područja djelovanja gdje su dionici aktivniji, što nužno ne mora odgovarati potrebama na lokalnoj razini. Kada govorimo o osnaživanju partnerstava, onda, prije svega, moramo istaknuti da je aktivacija lokalnih dionika ključan pokretač uspješnih razvojnih procesa. Lokalni dionici moraju samostalno inicirati snažnije povezivanje i djelovanje u okviru svojih mandata i mogućnosti. Ovo se posebno odnosi na dionike u obrazovanju odraslih čija je participacija u lokalnom razvoju ljudskih potencijala na nedostatnoj razini da bi se uspješno materijalizirala kroz operativnu provedbu. Ova je politika zastupljena intenzitetom koji ne odgovara njezinoj važnosti, a mali broj mjera obrazovanja odraslih u nekoj strategiji znači i manju alokaciju sredstava i manje mogućnosti za poboljšanje sustava. Preporuka je da se u svim županijama oforme stalni timovi unutar postojećih partnerskih struktura, a čiji će osnovni zadatak biti prikupljanje i analiza podataka o potrebama za obrazovanjem te kreiranje, provedba i promocija obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja. Ovakvi timovi ili radne skupine unutar postojećih partnerstava trebali bi se sastojati od predstavnika poslodavaca, ustanova, HZZ-a jedinica regionalne i lokalne samouprave te ostalih relevantnih dionika, ovisno o potrebama županije. Ideja o posebnim tematskim skupinama, koje su fokusirane na pojedina područja, nije nova. Ovakvih pokušaja u različitim područjima bilo je više, s manjim ili većim uspjehom. Uzimajući u obzir uglavnom nisku razinu involviranosti dionika koji se bave obrazovanjem u lokalnim razvojnim procesima, ovaj pristup može biti rješenje problema zastupljenosti i daljnjega razvoja sustava obrazovanja odraslih na lokalnoj razini.

- *Uključiti obrazovanje odraslih kao jedan od prioriteta lokalnih strategija*

Kako bi se obrazovanje odraslih sustavno promicalo i razvijalo kao sustav na lokalnoj razini, potrebno ga je posebno istaknuti u lokalnim strategijama razvoja ljudskih potencijala. Ovo znači strateški prioritizirati obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje kao posebnu temu s pripadajućim mjerama i aktivnostima. Ovakav prioritet unutar strategija odnosio bi se na poboljšanje sustava obrazovanja odraslih te bi nužno morao uključiti širenje mreže pružatelja usluga, odnosno poboljšanje kvalitete njihovih voditelja, predavača i uvjeta u kojima rade. Također bi ovaj prioritet trebao uključiti podršku pri kreiranju novih, tržišno relevantnih programa obrazovanja te proces kojim se dolazi do informacija o potrebama tržišta rada. Promocija obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja također je mjera u koju bi lokalni dionici trebali uložiti značajne resurse kako bi se povećao broj onih koji sudjeluju u cjeloživotnome učenju (ovdje se posebno misli na poslodavce i rad na povećanju njihove senzibiliziranosti za ulaganje u ljudski kapital). Važno je napomenuti, kada govorimo o sustavnoj provedbi politika obrazovanja odraslih, da ono uključuje, ne samo formalno obrazovanje odraslih, već i neformalne programe koji se većinom provode kao inicijative u lokalnoj zajednici od različitih dionika, a tu posebno imamo na umu udruge civilnoga društva.

- *Poboljšati proces razvoja programa obrazovanja i jačanje pružatelja usluga obrazovanja*

Proces razvoja programa ne ovisi isključivo o dionicima u obrazovanju odraslih. Kako bi se kontinuirano razvijali relevantni programi, potrebno je kontinuirano prikupljati i analizirati podatke o potrebama gospodarstva, ali i potencijalnih korisnika programa obrazovanja, kao što su: nezaposleni, zaposleni, poslodavci, umirovljenici, marginalizirane skupine, učenici, studenti i dr. Ovakav kompleksan posao zahtijeva angažman i drugih dionika: HZZ-a, udruga poslodavaca, komora, samih poslodavaca, jedinica regionalne i lokalne samouprave (kao koordinatora razvoja). Također uključuje i nacionalnu razinu koja bi trebala postaviti kvalitetan okvir za razvoj ljudskih potencijala (npr. standardizirani programi i sustav vanjskoga vrednovanja). Proces razvoja programa trebao bi biti jasan svima koji sudjeluju u obrazovanju odraslih te bi trebao uključiti niz koraka, i to barem za strateški važne programe za neku regiju (ostali će se regulirati tržišno, sukladno zahtjevima korisnika). Nakon identifikacije programa potrebno je iste izraditi u skladu s važećim standardima struke te ih provesti na način da polaznici stvarno i dobiju relevantne kompetencije. Ovaj proces zahtijeva kompetencije onih koji u njemu sudjeluju i, kako je već rečeno, efikasniju legislativu koju razvija MZOS. Pružatelji usluga moraju investirati u vlastito obrazovanje kako bi na adekvatan način razvijali i provodili programe. Ovaj element jačanja kapaciteta ključan je te mora biti uključen u relevantne strategije uz pronalženje izvora financiranja (nacionalni proračun, proračun jedinica lokalne samouprave, EU programi itd.)

- *Promicati obrazovanje odraslih kao inicijativu lokalne zajednice uz posebno usmjeravanje na osvještavanje poslodavaca*

Jedan od problema koji su prepoznali lokalni dionici je nizak interes potencijalnih korisnika obrazovanja odraslih. Trenutno se na lokalnoj razini provode aktivnosti promicanja cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih, ali su uglavnom inicirane s nacionalne razine (npr. tjedan cjeloživotnoga učenja). Lokalni bi dionici trebali preuzeti odgovornost za provedbu kampanja osvještavanja građana o potrebi obrazovanja kroz cijeli život te se posebno usmjeriti na rad s poslodavcima. Ovakve mjere potrebno je provoditi kontinuirano, uz podršku kroz proračune jedinica lokalne samouprave i županije te korištenjem drugih izvora sredstava, kao što je Europski socijalni fond.

Preporuke vezane uz sustav obrazovanja odraslih na nacionalnoj razini:

- *Standardizirati programe obrazovanja odraslih*

Kako bi sustav obrazovanja odraslih mogao efikasno djelovati, potrebno je uspostaviti djelotvoran okvir. 60 % tribina provedenih u sklopu ovog projekta ključnim je smatralo da programe obrazovanja odraslih trebaju nužno razvijati nacionalna tijela. Ovdje se misli na programe prekvalificiranja i osposobljavanja, odnosno one koje može identificirati HKO. Smatra se nužnim odrediti prioritetne programe po važnosti za gospodarski i društveni razvoj zemlje, koji bi mogli biti subvencionirani, dok bi se svi ostali programi razvijali i provodili sukladno načelima slobodnoga tržišta i kvalitete koju identificiraju naručitelji programa. Standardizirani programi formalnoga obrazovanja doprinijeli bi boljoj organiziranosti i sustavu vrednovanja jer bi postavili kriterije kvalitete za metodičku izvedbu programa te obavezan sadržaj i ishode učenja. Preporuka ustanovama je da počnu razvijati obrazovne platforme za e-learning koje će imati vidljive didaktičke i metodičke materijale za samostalni rad, kako polaznika, tako i andragoških djelatnika. Također bi evidencija individualnih konzultacija putem e-pošte (pogotovo za trenutni oblik dopisno-konzultativne nastave) bio dodatni element kvalitete provedenog programa. Kako bi se sve ustanove dovele u ravnopravan položaj, preporuka je da institucije koje javnim pozivom objavljuju natječaj za ponudu programa obrazovanja odraslih (posebno Hrvatski zavod za zapošljavanje prilikom formiranja natječaja unutar aktivnih mjera zapošljavanja), uzmu u obzir postojanje različitih oblika nastavnih programa obrazovanja odraslih i njihovo različito trajanje te da detaljnije definiraju oblik nastave, fond sati i kvalitetu programa kojeg žele financirati prema postojećem Pravilniku o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih (Narodne novine 129/2008, 52/2010).

- *Uspostaviti sustav vanjskoga vrednovanja ustanova i programa (kontrola kvalitete)*

Osim standardizacije programa, lokalni su dionici istaknuli da je nužno osigurati vanjsko vrednovanje ishoda obrazovanja te uvesti poboljšani sustav akreditiranja ustanova koje provode programe obrazovanja odraslih. Na ovaj način osigurala bi se kvaliteta pružanja usluga obrazovanja te bi se isprofilirali oni izvođači čiji su programi uistinu kvalitetni i doprinose jačanju kompetencija polaznika. Preporuke lokalnih dionika aktualne su s preporukama i smjernicama strateških europskih i nacionalnih dokumenata.

- *Razviti modele praćenja tržišta rada na lokalnoj i nacionalnoj razini*

Programi obrazovanja odraslih moraju biti usklađeni s potrebama tržišta rada. Da bi se ovo postiglo, potrebna je suradnja dionika iz javnog i privatnog sektora te razvoj adekvatnih modela prikupljanja, obrade i analize podataka na temelju kojih će se kreirati odgovori u obliku konkretnih politika. Kako su se pokušaji razvoja ovakvih modela na lokalnoj razini pokazali neuspješni ili samo kao ad hoc rješenja, dionici smatraju kako bi se nacionalna razina trebala pobrinuti za uspostavu okvira suradnje dionika na lokalnoj razini te načina na koji će se relevantne analize i potrebe sektora pretvarati u politike. Ovim pitanjem bavi se Obnovljena europska strategija obrazovanja odraslih, a pogotovo (u obliku više akcijskih mjera) Prijedlog strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije te smatraju razvijanje instrumenta praćenja potreba tržišta rada izrazito važnim za razvoj sustava obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja. Najavljeno uspostavljanje nacionalnoga Vijeća za razvoj ljudskih potencijala, kao krovne institucije za razvijanje ovog modela i planiranje sustava obrazovanja shodno realnim potrebama tržišta rada i društva, od izuzetne je važnosti.

- *Razviti mjere za promicanje razvijanja ljudskih potencijala unutar poduzeća te za uključivanje poslodavaca u obrazovanje na radnome mjestu*

Nužno je unaprijediti i proširiti učenje, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje na radnome mjestu razradom specifičnih programa obrazovanja za manja i srednja poduzeća kojima nedostaju odjeli za razvoj vlastitih ljudskih potencijala. Specifične programe na temelju dogovorenih kompetencija i ishoda učenja mogla bi nuditi, putem poziva na ponudu programa, upravo specifična poduzeća za svoj djelokrug rada i poslovanja, što bi ostala poduzeća i ustanove mogli dalje prakticirati. Potrebno je razviti modele financijskih poticaja/olakšica za poslodavce koji ulažu u razvoj svojih ljudskih potencijala, kao i poticaje za suradnju sa školama i ustanovama s ciljem unaprjeđenja uvjeta u kojima se izvodi praktična nastava, stručna praksa i vježbe.

Uz navedene ključne preporuke za poboljšanje sustava na nacionalnoj razini, važno je napomenuti i sljedeće potrebe:

- *Izraditi unaprijeđene standardizirane programe formalnoga obrazovanja odraslih koji će uključivati temeljne kompetencije za cjeloživotno učenje te inzistirati na uključivanju ostalih ključnih kompetencija (po potrebi) u formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih. Unaprijeđeni programi obrazovanja odraslih, s uključenim kompetencijama, trebali bi biti jedan od akreditirajućih elemenata ustanova.*
- *Poticati upotrebu obrazovanja na daljinu stvaranjem otvorenih platformi učenja (e-learninga). Na taj bi se način u proces obrazovanja mogle uključiti i šire ciljne skupine iz svih dijelova Hrvatske te bi se pridonijelo razvoju obrazovanja u manjim naseljima, nerazvijenim i ruralnim područjima, osobama s invaliditetom, osobama u domovima, zatvorima i sl. E-learning bi trebao zamijeniti nastavni oblik "dopisno-konzultativne nastave" jer bi bio transparentniji i samim time donio doprinos kvaliteti ovog sadašnjeg oblika izvođenja. Korist je također i u financijskome kontekstu, dugoročno gledano za vlasnike ustanova obrazovanja odraslih, a kratkoročno po polaznike u kontekstu financiranja međumjesnog prijevoza da bi se obrazovali u pojedinoj ustanovi u gradu.*
- *Nužno je poboljšanje kvalitete andragoških djelatnika definiranjem profila kompetencija, kvalitetnim usavršavanjem i poticanjem njihove mobilnosti te razvojem standarda kvalifikacija za andragoške djelatnike. Kvaliteta sadašnjega sustava oslanja se samo na polaganje predmeta za pedagoško-psihološke kompetencije nastavnika koji rade s djecom, te usavršavanja nastavnika koji rade u ustanovama obrazovanja odraslih koje provodi ASOO, što je za trenutne zahtjeve sustava premalo.*
- *Institucije, koje sa bave tematikom obrazovanja odraslih (ministarstva, agencije, centri, instituti, sveučilišta...), trebale bi aktivno sudjelovati u međunarodnim istraživanjima i studijama, poput Programa za međunarodnu procjenu kompetencija odraslih osoba (PLAAC), Istraživanje obrazovanja odraslih (AES) ili Istraživanje o kontinuiranom strukovnom obrazovanju (CVTS). Međunarodna su istraživanja od velike važnosti za mogućnost kreiranja politika obrazovanja odraslih jer daju direktnu analizu sustava i smjernice za strateška planiranja i programiranja. Kako smo članica Europske unije, dobiveni podatci dodatna su mogućnost kompariranja sustava s ostalim državama članicama te relevantan element kreiranja politike obrazovanja prema individualnim potrebama našeg obrazovnog sustava unutar Unije. Kvantitativni podatci ovakvoga tipa temelj su planiranja i programiranja razvojnih projekata, ne samo nacionalne razine, već i svih dionika obrazovanja odraslih. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta može biti nositelj i partner ovakvih istraživanja. Nužno je poticati centre za istraživanja i analize, sveučilišta, institute i udruge da se što više uključe i budu nositelji projekata međunarodnih te vlastitih istraživanja i studija sustava obrazovanja odraslih prilikom kojih ih MZOS ili ASOO mogu pratiti kao partneri kako bi se dobilo što više relevantnih podataka za unaprjeđenje sustava.*
- *Jačati uključenost civilnih udruga, kulturnih ustanova (muzeja i knjižnica) te sportskih organizacija u formalne ili neformalne oblike obrazovanja. S obzirom na europska iskustva (Norveška, Irska, Austrija), trenutna uključenost civilnih udruga u sustav obrazovanja odraslih je izuzetno slaba. Preporuka je identificirati i pojačati uključenost udruga u sustav obrazovanja odrasli, pogotovo u kontekstu progra-*

ma od društvenoga interesa, a ne samo tržišta rada jer su udruge u prednosti prilikom identificiranja sadržaja koje građani žele učiti. Praksa europskih zemalja govori nam da postojanje šarolike lepeze udruga s obzirom na sadržaj obrazovanja koje su okupljene oko krovne udruge kao zajednice udruga i koordinatora ostalih, može uvelike utjecati na kreiranje kvalitetne politike obrazovanja odraslih. Trenutno, u Hrvatskoj, osnivači ustanova u sustavu obrazovanja odraslih su lokalne zajednice (gradovi) te ustanove obrazovanja odraslih koje su osnovala trgovačka društva. Po pitanju uključenosti udruga u sustav obrazovanja odraslih postoji svojevrsna "blokova" podijeljenost s obzirom na osnivača, a čine ju Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih (ZUZOO) kao zajednica privatnih ustanova te Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta kao zajednica ustanova onovanih od strane lokalne zajednice. Takva situacija je netipična za europske zemlje. Unutar civilnoga sektora, važno je napomenuti i uključenost Hrvatske udruge poslodavaca i Hrvatskoga andragoškoga društva u sustav obrazovanja odraslih, koji su od izuzetne važnosti tijekom kreiranja politika kao stručna savjetodavna tijela, no još uvijek i dalje ostaje izuzetna nezastupljenost udruga građana kojima je cilj osnivanja upravo promoviranje i prakticiranje obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja na svojoj društvenoj mikrorazini.

Tablica 6.

<p>SNAGE (Strengths):</p> <ul style="list-style-type: none"> sustav obrazovanja odraslih kao dio jedinstvenoga sustava obrazovanja RH postojanje zasebnoga zakonodavno-normativnoga okvira koji uređuje sustav obrazovanja odraslih (Zakon (2007) i Pravilnici (2008)) postojanje velikoga broja ustanova koje se bave obrazovanjem odraslih (518) postojanje državne Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih koja se bavi pitanjima obrazovanja odraslih (promocija, programi, nadzor, andragoška usavršavanja...) dostupnost velikog broja programa obrazovanja odraslih polaznicima obrazovanja odraslih (osnovno obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje, osposobljavanje, usavršavanje i strani jezici) iskustvo EU projekata u obrazovanju odraslih (CARDS 2004, IPA, Grundtvig) uključenost dionika iz nevladinog sektora u sustav obrazovanja odraslih (Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatsko andragoško društvo, Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih-ZUZOO i Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta-HZPOU) uključenost raznih državnih i javnih tijela u problematiku obrazovanja odraslih (MZOS, MRMS, MG, MPO, HZZ, HOK...) postojanje baze AZUP-a (Andragoški zajednički upisnik podataka) programi obrazovanja odraslih već su definirani kao programi kojima se stječu znanja, vještina i sposobnosti nužnih za usvajanje kompetencija za cjeloživotno učenje (čl.5 Zakona o obrazovanju odraslih, Narodne novine 07/2007) 	<p>SLABOSTI (Weaknesses):</p> <ul style="list-style-type: none"> niski i nerazrađeni kriteriji za osnivanje ustanove i ostvarivanje prava na izvođenje programa obrazovanja odraslih velika razlika među regijama u odnosu na broj ustanova koje utječe na dostupnost i kvalitetu izvođenja postojanje velikoga broja različitih programa istoga naziva koji vode jednakoj kvalifikaciji i kompetencijama brz i nekontroliran rast broja ustanova, a samim time i programa neučinkovitost nadzora nad radom ustanova zbog preblagih i nepropisanih sankcija vremenska neograničenost rješenja o odobrenju programa obrazovanja odraslih nepostojanje programa stručne izobrazbe andragoških djelatnika kao uvjeta za rad s polaznicima (trenutno polažu DPPO) stručno usavršavanje ne uvjetuje rad andragoškog djelatnika nepropisanost sankcija za ustanove koje ne dostavljaju podatke u AZUP sukladno propisu neusklađenost sa središnjim sustavom za praćenje stanja u obrazovnom sustavu RH (e-Matica) kao detaljne baze sustava ustanova, polaznika i programa s mogućnošću statističke analize nije razvijen mehanizam koji će osigurati da pružanje obrazovanja bolje odražava potrebe tržišta rada nepostojanje financijskih modela poticanja pojedinaca i poslodavaca za uključivanje u obrazovanje odraslih nedovoljna uključenost udruga građana u sustav obrazovanja odraslih
<p>PRILIKE (Opportunities):</p> <ul style="list-style-type: none"> veliki broj nezaposlenih koje treba pripremiti za nove izazove tržišta rada kroz obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje članstvo RH u EU koje podrazumijeva preporuke strateških dokumenata EU o potrebi stalnoga rasta postotka građana koji sudjeluju u obrazovanju odraslih (RH trenutno 2,4%, cilj EU do 2020. godine 15%) unaprjeđivanje programa obrazovanja ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje prema Europskom referentnom okviru ključnih kompetencija dostupnost EU sredstava za razvoj sustava obrazovanja odraslih skoro usvajanje Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije kao krovnog dokumenta koji itekako aktualizira problematiku obrazovanja odraslih i koncept cjeloživotnoga učenja stavlja kao temelj cjelokupnoga sustava obrazovanja s kojim će trebati uskladiti i postojeći zakonodavno-normativni okvir primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija u obrazovanju odraslih (e-learning) potreba razvoja sustava vrednovanja znanja stečenog neformalnim i informalnim putem aktivno sudjelovanje u međunarodnim istraživanjima i studijama novi standardi zanimanja i kvalifikacija uspostava kriterija akreditacije i reakreditacije ustanova i programa u cilju osiguranja kvalitete poticanje volontiranja u sustavu obrazovanja odraslih 	<p>PRIJETNJE (Threats):</p> <ul style="list-style-type: none"> sukobljavanje raznih dionika zbog različitih interesa u obrazovanju odraslih (MZOS, HUP, ZUZOO, HZPOU, HOK) nejednaka financijska i materijalna situiranost pojedinih dionika, posebice ustanova za obrazovanje odraslih, može utjecati na involviranost i participaciju u daljnjem razvoju sustava nedostatnost raspoloživih proračunskih sredstava MZOS-a i Agencije za potrebe razvoja sustava obrazovanja odraslih potencijalno smanjenje proračunskih sredstava za obrazovanje odraslih zbog kontinuiranoga rasta proračunskoga deficita utjecaj dionika na daljnji razvoj sustava vrednovanja neformalnih oblika učenja odraslih ovisno o partikularnom interesu neuspostavljanje kohezivne politike prilikom implementiranja temeljnih i ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje u programe obrazovanja (nužno da bude dio kurikularne reforme cjelokupnoga obrazovnog sustava) definiranje svrhe (i planiranja) obrazovanja odraslih i cjeloživotnoga učenja samo potrebama tržištu rada, a gubljenje na važnosti programa od šireg društvenoga interesa nastavak strateškoga planiranja bez provedenih istraživanja i studija sustava

Tablica 6.
SWOT analiza
sustava obrazovanja
odraslih i
cjeloživotnoga učenja
u Republici Hrvatskoj

2. EUROPSKA ISKUSTVA: IRSKA, NORVEŠKA I AUSTRIJA

2.1. Irska – primjer reforme sustava obrazovanja odraslih u svrhu poboljšanja kvalitete na nacionalnoj razini

Irska ima dugu tradiciju obrazovanja odraslih. Često nazivano i obrazovanje odraslih i zajednice (Adult and Community Education), a ono uključuje širok raspon programa i tečajeva koje izvode, kako formalne institucije, tako i lokalna zajednica, udruge građana te čak i pojedinci. Obrazovni sustav gradi se i unaprjeđuje u skladu s ekonomskim, socijalnim, kulturalnim i osobnim potrebama. Upravo je ideja partnerstava između nadležnih institucija i građana, kao i naglasak na osobnom razvoju i razvoju zajednice, ono što njihov sustav obrazovanja odraslih čini posebnim. Temeljni cilj takvog društvenog partnerstva jest osigurati vrednovanje neformalnih iskustava i vještina odraslih osoba na način da im ona omoguće pristup sustavu visokoga obrazovanja ili stjecanje strukovnih kvalifikacija. Naglasak se također stavlja na ponovno uključivanje u formalno obrazovanje odraslih osoba koje su rano napustile obrazovni sustav, kao i na učenje na radnome mjestu koje nerijetko organiziraju i financiraju sami poslodavci, ali i sindikati. Tako definiran sustav obrazovanja odraslih uključuje visoko obrazovanje, kontinuirano školovanje i osposobljavanje te sustavno formalno i neformalno učenje.

“Učenje za život” (“Learning for Life”) iz 2000. godine, publiciran kao dio *Bijelog dokumenta*, označilo je novo razdoblje za obrazovanje odraslih u Irskoj. U njemu se kao glavne smjernice unaprjeđenja obrazovnog sustava odraslih navode povećanje pristupa visokom obrazovanju, jačanje uloge obrazovnog sektora u zajednici te promicanje učenja na radnome mjestu. Od ostalih legislativa vezanih uz obrazovanje odraslih u Irskoj, važno je spomenuti Zakon o obrazovanju (1998.), Zakon o nacionalnim kvalifikacijama (1999.), Nacionalnu strategiju vještina (2007.) te Nacionalni plan za socijalnu inkluziju (2007.).

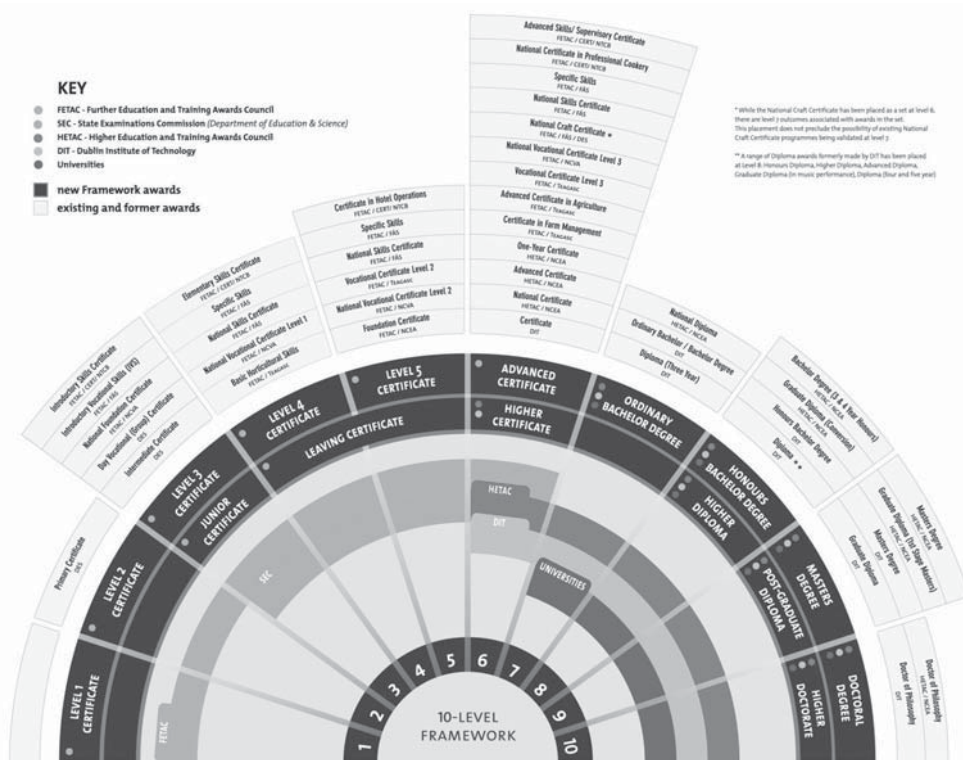
Formalno obrazovanje odraslih u Irskoj u nadležnosti je Ministarstva obrazovanja i vještina (Department of Education and Skills), odgovorno prvenstveno za promicanje pravednosti i socijalne inkluzije te koncept cjeloživotnoga učenja. Ono također osigurava obrazovne programe usmjerene odraslima koji uključuju tečajeve po završetku obveznoga školovanja, strukovno osposobljavanje za nezaposlene, opismenjavanje odraslih te obrazovanje u zajednici. Službe za zapošljavanje i vezani programi u nadležnosti su Ministarstva socijalne zaštite (Department of Social Protection). Novi uredi za zapošljavanje oformljeni su 2012. godine (Intreo Offices) kao glavna kontaktna točka za sve službe za zapošljavanje te kao potpora posloprimcima i poslodavcima. Druge institucije, relevantne u kontekstu obrazovanja odraslih, uključuju Ministarstvo poduzetništva, trgovine i inovacije (Department of Enterprise, Trade and Innovation) te Ministarstvo društvene zajednice, jednakosti i galskih pitanja (Department of Community, Equality and Gaeltacht Affairs).

Na neformalnoj razini postoje večernji tečajevi te samoorganizirane obrazovne grupe, najčešće povezane s marginaliziranim (izbjeglice), volonterskim (starije osobe) ili lokalnim interesnim skupinama (kreativne radionice za žene). Obrazovanjem odraslih u Irskoj bavi se više nevladinih organizacija, od kojih su najznačajnije AONTAS i NALA. AONTAS, odnosno Nacionalna organizacija za obrazovanje odraslih, funkcionira na volonterskoj razini, a glavni joj je cilj promicanje kvalitetnoga i cjelovitoga sustava obrazovanja odraslih dostupnog svima. NALA, Nacionalna agencija za opismenjavanje odraslih, neovisna je organizacija koja pomaže ljudima s niskim razinama pismenosti (jezične i numeričke) u pogledu njihova uključivanja u društvo te osiguranja obrazovanja koje odgovara njihovim potrebama.

Nacionalni kvalifikacijski okvir Irske, usklađen s europskim kvalifikacijskim okvirom, utemeljen je na sustavu vanjskoga vrednovanja i akreditacije te uključuje 10 obrazovnih razina. Za razvoj i nadzor nacionalnoga kvalifikacijskog okvira te za vanjsko vrednovanje daljnjeg i višeg obrazovanja i osposobljavanja, odgovorna je QQI (Quality and Qualifications Ireland) – agencija osnovana 2012. godine koja ima ulogu akreditacijskoga tijela za izvoditelje obrazovnih programa. Nacionalni kvalifikacijski okvir osmišljen je s namjerom da se cjeloživotno učenje integrira u javni obrazovni sustav na način da bude priznato i transparentno te da time osigura aktivnu socijalnu inkluziju. Aktivnom inkluzijom nastoji se svakom građaninu, uključujući one koji nailaze na prepreke prilikom ulaska u tržište rada (poput osoba s teškoćama u razvoju, osoba koje nisu završile obvezno školovanje ili nisko kvalificiranih osoba), osigurati jednak i pravedan pristup edukaciji i osposobljavanju. Krajnji cilj aktivne inkluzije jest omogućiti fleksibilnije programe obrazovanja koji odgovaraju individualnim potrebama svakog pojedinca.

Slika 1

Slika 1
Shema Nacionalnog kvalifikacijskog okvira Irske

U kontekstu obrazovanja odraslih posebno su važne razina 1 i razina 2 Nacionalnoga kvalifikacijskog okvira. Spomenute razine pokrivaju stjecanje temeljnih kompetencija te ujedno osiguravaju ulazak slabo zapošljivih i kvalificiranih te ostalih marginaliziranih skupina u sustav obrazovanja, za što polaznici dobiju i potvrdu. Upravo je ovakvo rješenje odličan primjer kohezivne politike implementiranja temeljnih vještina u sustav obrazovanja te je nacionalni kvalifikacijski okvir primjer kako za svakog pojedinca osigurati vertikalnu prohodnost obrazovnog sustava putem razine 1 i 2, koje ne podliježu nikakvom formalnom certifikatu (Junior Certificate) već potvrdi, a temelje se na usvajanju temeljnih pismenosti. Razina 3 (do 16. godine) odnosi se na obvezno obrazovanje i ulaznica je za više razine obrazovanja. Završetkom 4. i 5. razine (17 – 19 godina) stječu se kvalifikacije potrebne za uključivanje u preddiplomsko obrazovanje. Razine 6 – 10 uključuju visoko obrazovanje od preddiplomskih pa do doktorskih studija.

Irski obrazovni sustav u zadnjih je nekoliko godina doživio veliku institucionalnu reformu koja može poslužiti također kao primjer dobre prakse kako poboljšati organiziranost i upravljanje te nadzor obrazovanja odraslih. Irsko nacionalno tijelo za obrazovanje i zapošljavanje (FAS – Irish National Education and Employment Authority) razriješeno je te su oformljene posve nove strukture. SOLAS, kao organizacija koju je osnovalo Ministarstvo obrazovanja i vještina, odgovorna je za financiranje, planiranje i koordiniranje programa obrazovanja odraslih. Krajnji cilj joj je kroz koordiniranje daljnjeg obrazovanja i usavršavanja (FET – Further Education and Training) učiniti obrazovni sustav prohodnijim i usklađenim s potrebama tržišta rada. FET sektor (po definiciji najbliži području strukovnoga obrazovanja i obrazovanja odraslih u Hrvatskoj) osigurava širok raspon tečajeva za osobe starije od 16 godina te je glavni izvoditelj programa prekvalifikacije i usavršavanja za zaposlene i nezaposlene. Nudi edukaciju i osposobljavanje kojoj je krajnji cilj pronalazak posla te stjecanje osobnih i socijalnih vještina i kvalifikacija na razini 1 – 6 kvalifikacijskoga okvira. U središtu FET strategije stoji ideja o važnosti razvoja vještina koje vode smanjenju nezaposlenosti, proaktivnosti, socijalnoj inkluziji te mobilnosti. Još je 2003. godine, s ciljem da se prikupe svi podatci o potražnji vještina na irskom tržištu rada, osnovana Nacionalna baza podataka o vještinama (NSD – The National Skills Database), zamišljena kao platforma za analize i predviđanja kretanja tržišta rada. Do nedavno glavni izvoditelji programa obrazovanja odraslih u Irskoj bila su Vijeća za strukovno obrazovanje (VEC). VEC je razvijao programe na lokalnoj razini s ciljem usustavljenja kvalitetnog postprimarnog obrazovanja. U srpnju 2013. godine 33 Vijeća agregirana su, a dužnost ispostave obrazovnih programa za odrasle preuzeli su Odbori za obrazovanje i osposobljavanje (ETB) koji djeluju u partnerstvu sa SOLAS-om. Spomenutih odbora ustrojeno je ukupno 16 te je svaki od njih zadužen za kvalitetu svih obrazovnih ustanova unutar svoje lokalne jedinice.

Ove je godine donesena petogodišnja strategija obrazovanja odraslih (Further Education and Training Strategy 2014. – 2019.) s ciljem reforme obrazovnih programa unutar sektora daljnjeg obrazovanja i osposobljavanja (FET – Further Education and Training). Njezini glavni strateški ciljevi usmjereni su ka usuglašavanju vještina s potrebama ekonomije, razvoju obrazovnih programa koji kvalitetom korespondiraju s nacionalnim i međunarodnim standardima, integriranom planiranju i financiranju utemeljenom na objektivnoj analizi socijalnih i ekonomskih potreba, socijalnoj inkluziji te razvoju kvalitetnoga sustava vanjskog vrednovanja obrazovnih programa.

Ono što možemo naučiti iz irskog iskustva jest da ulaganje u obrazovanje treba biti prioritet. Irska je u obrazovanje uložila 30 % financijskih sredstava dobivenih iz europskih socijalnih fondova. To se pokazalo kao odličan potez koji je rezultirao podizanjem kvalitete radne snage, a time i gospodarskim rastom. Unatoč tomu, reforma irskog obrazovnog sustava ne prestaje te se sustavno radi na njegovu poboljšanje.

2.2. Austrija – program “Regije koje uče” kao primjer kojim se unaprijedila kvaliteta obrazovanja odraslih na lokalnoj razini

U Austriji su obrazovne aktivnosti u kontekstu obrazovanja odraslih uglavnom nastavak stručnog osposobljavanja i prekvalificiranja, a definirane su dobnim skupinama i prethodno stečenom razinom obrazovanja. U pravilu su polaznici u programima stručnoga osposobljavanja, prekvalificiranja i usavršavanja odraslih stariji od 20 godina. Početno strukovno školovanje i osposobljavanje odraslih najčešće je u nadležnosti Federacije i provincija dok su mnoge obrazovne inicijative usavršavanja u organizaciji tvrtki, privatnih pružatelja usluga ili neprofitnih institucija.

Iako postoje mnoge varijante po pitanju organizacije, pravnog statusa i usluga, glavna područja obrazovanja odraslih u Austriji su:

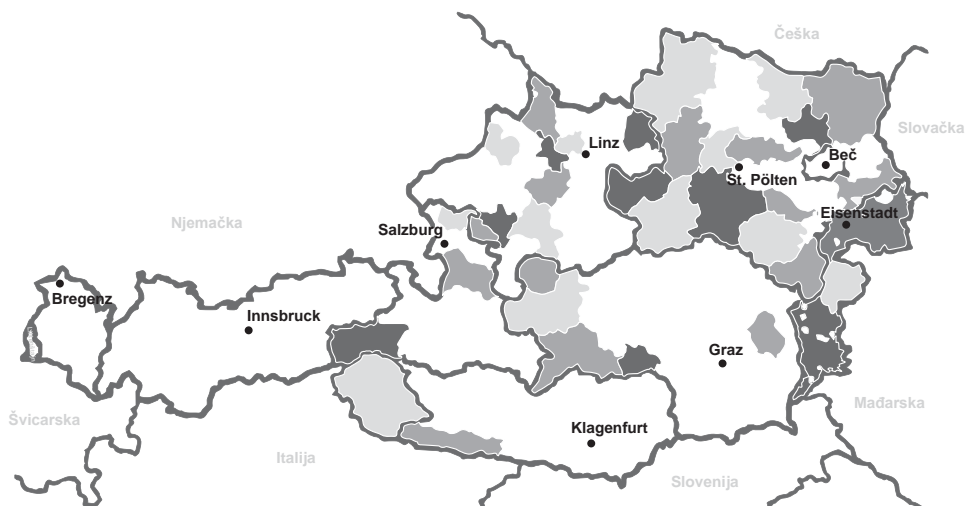
- *stručno usavršavanje osoblja u organizaciji tvrtke (organiziraju ih tvrtke ili tvrtke partneri, ustanove za obrazovanje odraslih i ostalih vanjskih suradnika ili su organizirane putem informalnog obrazovanja djelatnika na radnome mjestu);*
- *kontinuirano strukovno obrazovanje i obrazovanje za radno mjesto (nude ih obrazovne institucije);*
- *nadogradnju temeljnih kompetencija i aktivne mjere zapošljavanja organizira Zavod za zapošljavanje (Arbeitsmarktservice) kao instrumente aktivne politike tržišta rada;*
- *opće obrazovanje odraslih (koja nude npr. centri za obrazovanje odraslih) i političko obrazovanje;*
- *obrazovanje za drugu priliku (obrazovanje za certifikate formalnoga obrazovanja zbog prijevremenoga napuštanja sustava obrazovanja).*

Prema austrijskom ustavu, sektor obrazovanja odraslih nije u nadležnosti Savezne Vlade već ga uglavnom reguliraju pokrajina i općina. Reguliranje financiranja i organizacije razlikuje se od pokrajine do pokrajine. Iz gore navedenih razloga donesen je Savezni zakon o promicanju obrazovanja odraslih i javnim knjižnicama (Erwachsenenbildungs – Förderungsgesetz) od 1973. godine kojim se iznosi ideja dobrovoljnoga promicanja obrazovanja odraslih na saveznoj razini, a propisuje opću obvezu provincija za promicanje obrazovanja odraslih, no bez navođenja parametara obveze. Zakon je izmijenjen i dopunjen u 1990. i 2003. godini. Savezno ministarstvo za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača zaduženo je za izobrazbu stručnoga osoblja u organizaciji tvrtke i za promociju poboljšanja kvalifikacija radne snage putem Zavoda za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje ne nudi nikakve obrazovne programe, već financira programe nadogradnje kompetencija radne snage. Takve programe uglavnom daju javnim ustanovama obrazovanja odraslih, kao što su npr. za strukovno obrazovanje – Berufsförderungsinstitute (BFI) ili institucija Austrijske gospodarske komore – Wirtschaftsförderungsinstitute (WIFI). Programi nadogradnje temeljnih kompetencija su mjere koje financira Zavod za zapošljavanje i obično imaju za cilj ubrzano ponovno integriranje pojedinca na tržište rada. Temeljni je cilj ovih programa uklanjanje neravnoteže između ponude i potražnje na tržištu rada putem pružanja vještina i stručnih znanja uz osobne i socijalne kompetencije nužne pojedincu za socijalnu inkluziju. Ove aktivne mjere ne bi trebale pripremati ljude samo za jedno radno mjesto, već i povećati njegove temeljne kompetencije i dugoročne izgleda za pronalaženje posla koji odgovara njegovim kvalifikacijama i sposobnostima. Ciljne skupine obrazovanja odraslih u Austriji su niskokvalificirane osobe, imigranti te stariji ljudi, a aktualna tematika obrazovanja odraslih usmjerena je na pitanja ključnih kompetencija, priznavanja neformalnih oblika učenja, profesionalne orijentacije odraslih te jačanja svijesti za potrebom cjeloživotnoga učenja.

Program “Regije koje uče” je program koji je razvio Austrijski institut za obrazovanje odraslih (OIEB), a dio je programa LEADER. Program je financiran iz Europskoga fonda za ruralni razvoj (ERDF), iako je sadržaj programa implementiranje koncepta cjeloživotnoga učenja i obrazovnoga menadžmenta u ruralnim područjima – regijama. Većinom su obuhvaćene, barem na početku programa, nerazvijene regije istočne Austrije, a ukupan broj stanovnika obuhvaćenih regija kreće se od 30 000 do 150 000 u nekima. Osnovni su zadatci programa povezivanje ruralnoga razvoja s obrazovanjem odraslih, polako usvajanje obrazovanja odraslih kao strateškoga elementa lokalnoga razvoja, razvijanje inovativnih projekata koji se tiču obrazovanja i cjeloživotnoga učenja, usvajanje koncepta cjeloživotnoga učenja unutar regija te stabilnost i održivi razvoj ruralnih područja (regija).

Slika 2

Slika 2.
 Regije
 obuhvaćene
 programom
 "Regije koje uče"
 (Izvor: <http://www.oieb.at>)

Ciljne skupine programa činili su stanovnici pojedine regije, institucije regije, ali i regija kao takva. Projekt se u prvoj fazi fokusirao na stvaranje mreže dionika koji će sudjelovati u programu. Partnere su činile institucije obrazovanja odraslih, razvojne regionalne institucije i institucije lokalne uprave, dionici iz područja zapošljavanja, srednja i mala poduzeća, zajednice i udruge iz područja turizma, ekologije, društvenih pitanja, kulture, zdravlja i sl. te zainteresirani pojedinci. Iz mreže partnera svake regije izabran je dionik-partner koji je preuzeo vodeću ulogu koordinatora mreže te regije. Baza inovativnih projekata dolazila je od samih partnera u pojedinoj regiji jer se projekt vodio mišlju da upravo lokalna razina najbolje prepoznaje obrazovne razvojne potrebe i interese svoje regije. Prijedlog projekta upućivao se vodećem partneru u regiji, uz suglasnost OIEB-a kao nositelja projekta (programa). Osim inovativnih projekata učenja, koji su u svakoj regiji bili financirani ili sufinancirani za polaznike iz budžeta projekta, važne su i zajedničke smjernice koje je mreža svake regije sa svojim partnerima trebala voditi: koordinacija ponude obrazovanja u regiji putem zajedničke baze podataka i temeljnih usluga za polaznike te partnersko (kooperativno) informiranje i savjetovanje potencijalnih polaznika regije uz kontinuirano promoviranje programa i koncepta cjeloživotnoga učenja. Projekti, nastali na lokalnoj razini su trebali biti inovativni i inspiracija za razvoj drugih projekata (tzv. "svjetionik"), a preporuka je bila da su tematikom vezani uz strukovno obrazovanje (usavršavanje, osposobljavanje i prekvalificiranje). Projekti, koji su dio Programa "Regije koje uče", bavili su se temom zdravlja, suvremenim znanstvenim spoznajama u agrarnoj tematici, temama korištenja obnovljivih izvora energije, identifikacije specifičnosti regije putem identifikiranja i proširenja znanja o specifičnom povrcu pojedine regije, poboljšanje prirodoslovne kompetencije regije, obrazovni festivali te čak i školski projekti na temu poljoprivrede te razvijanja intra i interpersonalnih kompetencija adolescenata. Iz gore navedenih tema projekata vidljiva je sloboda i ujedno autonomija projekata nastalih upravo iz potreba razvoja ljudskih potencijala lokalnoga stanovništva i regije.

Održivi elementi programa i ujedno preporuke za razvoj ovakvih projekata u vlastitim ruralnim područjima su:

1. Povezivanje programa LEADER iz fonda za ruralni razvoj i programa cjeloživotnoga učenja moguće je i uspješno.
2. Program je pomogao da se koncept cjeloživotnoga učenja promovira i postane stvarnost i praksa ruralnih područja.
3. Program je pripomogao stvaranju regionalnoga identiteta.
4. Treba težiti da mreža partnera bude manja i kvalitetnija.
5. Strategije programa regija također trebaju biti manje, ali operativne.
6. Menadžment svake regije važan je te stoga treba biti i financiran.

Program "Regije koje uče" više nije samostalan program u Austriji u aranžmanu OIEB-a, ali je pokazao svoju održivost na način da svaka regija koja je trenutno u LEADER programu mora imati i strategiju cjeloživotnoga učenja, a inovativni projekti se i dalje traže te su plaćeni direktno iz LEADER budžeta.

2.3. Norveška – program “*Temeljne vještine*” (“*Basic Skills*”) kao primjer unaprjeđenja kvalitete programa obrazovanja odraslih temeljenih na kompetencijama za cjeloživotno učenje

Cjeloživotno učenje jedna je od važnih sastavnica i dio tradicije norveške obrazovne politike. Potaknuto nezadovoljavajućim rezultatima PIAAC istraživanja i svjetskom gospodarskom krizom, obrazovanje odraslih u Norveškoj trenutno je fokusirano na usvajanje temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje te razvijanje sustava vrednovanja prijašnjih iskustava učenja koja uključuju i neformalno i informalno učenje. Obrazovanje smatra ključnim faktorom za razvoj fleksibilnosti pojedinca da se adaptira na promjene i izazove koje uzrokuju današnje promjene u društvenom i radnom okruženju. Cilj obrazovanja odraslih je dostupnost obrazovanja odraslih svima pod istim uvjetima, uz mogućnost povećanja sposobnosti i stjecanja vještina svakog pojedinca tijekom života. Tako će se poboljšati kvaliteta života svakog pojedinca te ujedno omogućiti fleksibilnost u radnom životu.

Odrasli, koji trebaju osnovno i cjelokupno srednjoškolsko obrazovanje (s obzirom na podjelu na nižu i višu razinu), imaju pravo na potpuno besplatno obrazovanje, što uključuje i besplatne udžbenike. Ta prava regulirana su Zakonom o obrazovanju odraslih iz 1976. godine te Zakonom o obrazovanju iz 1998. godine. Zakon o obrazovanju odraslih sastavni je dio općeg Zakona o obrazovanju. Sve oblike formalnog obrazovanja odraslih verificiraju javne ustanove, tj. javne škole, a reguliraju ih (i osiguravaju sredstva unutar svojih proračuna), ovisno o prebivalištu i stupnju znanja, institucije lokalne samouprave, dakle općine i županije. Novi zakon o neformalnom obrazovanju odraslih iz 2010. godine regulirao je sve oblike obrazovanja odraslih izvan formalnoga sektora te se dosta napora ulaže u utemeljenje jedinstvenog sustava vrednovanja kvalitete neformalnih i informalnih oblika učenja. U formalnom obrazovanju odraslih i općenito, osnovnoškolsko obrazovanje je odgovornost općina, a srednjoškolsko obrazovanje odgovornost provincija. Formalno obrazovanje je u nadležnosti norveškog Ministarstva obrazovanja i istraživanja, a sadržaje regulira Norveška uprava za obrazovanje i osposobljavanje.

Neformalno obrazovanje odraslih u Norveškoj većinom provode različite udruge i vrlo je popularno. Također te asocijacije imaju mogućnost pripreme za ispite formalnog obrazovanja, ali nemaju mogućnost ispitivanja ili davanja javnih isprava. Skandinavija u cjelini ima dugu tradiciju neformalnog obrazovanja odraslih, a ishodištem obrazovanja odraslih u Norveškoj smatraju se tzv. Krugovi učenja koji imaju stogodišnju tradiciju. Krugovi učenja (Study circle) su zapravo male grupe ljudi koji uče određene teme po principu “učenja dijeljenjem”, a nastali su u Švedskoj pa je stoga razvijena i praksa volontiranja unutar sustava obrazovanja odraslih.

Obrazovanjem odraslih u Norveškoj bavi se više institucija i izvan samoga Ministarstva obrazovanja i istraživanja. Norveškoj agenciji za cjeloživotno učenje (VOX,) nadležno je Ministarstvo obrazovanja i istraživanja, a ima ulogu promicanja aktivnoga građanstva, poboljšanja zapošljivosti te promicanja obrazovanja odraslih izvan i u radnom okruženju. VOX osigurava kvalitetu neformalnih programa obrazovanja odraslih, administrira sufinanciranje programa asocijacija obrazovanja odraslih (zajednica udruga) i centara obrazovanja. VOX razvija program “Temeljnih vještina” (eng. “basic skills” – numeričke, jezične, digitalne i komunikacijske vještine nužne za cjeloživotno učenje), razvija kurikulume integracije imigranata, provodi profesionalnu orijentaciju te istraživanja nužna za poboljšanje kvalitete obrazovanja odraslih. Također intenzivno radi i na međunarodnoj suradnji u kontekstu poboljšanja obrazovne politike obrazovanja odraslih te je kreirao Europsku mrežu Temeljnih kompetencija 2009. godine (EBSN) kao mrežu institucija raznih država koje aktivno uključuju ključne kompetencije cjeloživotnoga učenja u svoje kurikulume obrazovanja odraslih. Sjedište je Nordijske mreže obrazovanja odraslih (NVL) do 2016. godine koja kao projekt ima potporu Nordijskoga Vijeća ministara, a okuplja 5 zemalja regije. Norveško udruženje za obrazovanje odraslih (NAAL) je udruga koja okuplja sve javno priznate udruge koje se bave obrazovanjem odraslih. U to udruženje pripadaju i Pučka učilišta (Folkuniversitet) koja nude, kao i ostali ponuđači putem javne nabave, određene usluge obrazovanja koje financira Ministarstvo obrazovanja i istraživanja ili neko drugo javno tijelo (npr. Program temeljnih vještina za nezaposlene, Program temeljnih vještina i norveškog jezika za imigrante itd.). Norveško udruženje za obrazovanje na daljinu (NADE) je krovna institucija svih institucija koje se bave fleksibilnijim oblicima neformalnoga učenja, od tradicionalnoga dopisno-konzultativnoga tipa do e-learninga, odnosno korištenja web platformi i digitalnih medija. Ovakav tip učenja u Norveškoj ima dugogodišnju tradiciju i važan je i danas zbog velike površine Kraljevine Norveške i klimatskih prilika, a maloga broja stanovništva. U razvoju principa e-learninga NADE u velikoj mjeri surađuje s američkim institucijama.

Temeljna pismenost (Basic Literacy) u Norveškoj obuhvaća programe početne pismenosti za imigrante, uključena je (zakonskom regulativom) u osnovno i srednjoškolsko obrazovanje za sve odrasle osobe, uključena je u programe obrazovanja koje pružaju službe za zapošljavanje, tvrtke i nevladine organizacije, dio je programa obrazovanja u zatvorima te ključan dio Nacionalnoga programa za razvoj temeljnih kompetencija za radno mjesto (Basic Competence in Working Life Programme – BCWL). Tekući projekt vezan uz razvoj temeljne pismenost je ROADMAP – prema kvalifikacijskom okviru programa temeljnih vještina. Okvir temeljnih vještina za odrasle sastoji se od definiranih kompetencijskih ciljeva (ishoda učenja) četiriju temeljnih kompetencija: digitalne kompetencije, numeričke kompetencije, jezične pismenost i govorne komunikacije u području svakodnevnoga života te radnom okruženju i obrazovanju. Osim okvira kompetencija koji služi kao temelj za izradu individualnih kurikuluma obrazovanja odraslih za nastavnike (andragoške djelatnike), u okvir su uključeni vodiči za ustanove, nastavna sredstva i testovi, izvori za nastavnike i didaktički modeli te

modeli (treninzi) obrazovanja nastavnika. Model za obrazovanje nastavnika izrađen je u suradnji pedagoških eksperata i implementiran je 2009. godine kao pilot-projekt u suradnji s institutom za obrazovanje nastavnika pri sveučilištu.

Izvrstan primjer za razvoj hrvatskoga kompetencijskog modela su alati “**Temeljni kompetencijski ishodi učenja**” (Basic skills competence goals) razrađeni na jednostavan shematski način za svaku temeljnu kompetenciju norveškoga modela.

Cilj i svrha alata za programe temeljnih vještina odraslih je uspostaviti nacionalne standarde za čitanje i pisanje, numeričku kompetenciju, digitalnu kompetenciju i govornu komunikaciju.

Kompetencijski ishodi su alat koji služi kao primjer za izradu nastavnih planova i programa koji uključuju ili jesu programi Temeljnih vještina za odrasle. Oni se temelje na kurikulumu proizašlom iz “Reforme temeljene na znanju” i “Okviru temeljnih vještina” koje su pripremili norveško Ministarstvo za obrazovanje i obuku i VOX. Mogu se koristiti kao alat u prilagodbi sadržaja učenja za odrasle, bez obzira na okolnosti u kojima se to učenje odvija. Tako je u modelu Kompetencijskih ishoda, na primjer, individualni kurikulum čitanja i pisanja kao temeljne vještine razvijen s ciljem usavršavanja pismenosti odraslih, ali, osim toga, može biti pogodan za neke srednjoškolske programe. Model također daje primjere kako se temeljne vještine mogu koristiti u svakodnevnom životu i obrazovanju. Primjeri nisu detaljni već ih u situaciji programiranja nastave treba prilagoditi i nadopuniti s drugim primjerima i ilustracijama koje su relevantne za polaznike. Kompetencijski su ishodi podijeljeni u četiri razine na kojima se opisuje napredovanje u sposobnostima i vještinama uz očekivane ishode učenja za svaku od temeljnih vještina.

1. Kompetencija Čitanje i pisanje

Čitanje označava sposobnost stvaranja značenja u najširem smislu i daje uvid u tuđe iskustvo, mišljenje i znanja, neovisno o vremenu i mjestu. Pisanje uključuje sposobnost izražavanje sebe, razumljivo i primjereno, o različitim temama i komunikaciju s drugima u pisanoj formi. Sastoji se od strategija čitanja i pisanja, čitanja i razumijevanja te pisanja i komuniciranja s posebnim naglaskom na potrebne vještine za svakodnevni život.

Sposobnost za čitanje i pisanje na razini 1 – 2 uključuje čitanje i pisanje kratkih i poznatih tekstova koji se susreću često. Uključuje i podršku te pomoć odrasle osobe prilikom čitanja i pisanja u novim situacijama.

Sposobnost za čitanje i pisanje na razini 3 uključuje čitanje i pisanje razumljivih tekstova. Pojedinaac se aktivno odnosi prema pisanoj obavijesti i razvija strategije za doradu svojih vještina čitanja i pisanja. Pojedinaac na ovoj razini koristiti čitanje i pisanje u novim situacijama te za učenje i rješavanje nekih izazova u svakodnevnom životu.

Sposobnost za čitanje i pisanje na razini 4 uključuje napredne vještine dekodiranja raznolikih tekstova. Pojedinaac čita i piše nezavisno, kritički i fleksibilno i odabire razne strategije čitanja i pisanja, ovisno o potrebi.

2. Numerička kompetencija

Numeričku kompetenciju čini primjena matematike u različitim situacijama i sposobnost dekodiranja brojeva u svakodnevnom životu te radnom okruženju i obrazovanju. Sastoji se od područja: Brojevi, Mjerenje i Statistika.

Primjenjivati temeljno računanje na razini 1 – 2 znači biti u stanju razumjeti jednostavne matematičke informacije u svakodnevnom životu i koristiti jednostavne izračune u poznatim postavkama.

Računati na razini 3 znači da je pojedinac u stanju aktivno obrađivati matematičke informacije i koristiti računanje u različitim okruženjima.

Računati na razini 4 znači biti u stanju razumjeti i koristiti složene matematičke podatke i koristiti to znanje za donošenje zaključaka, komunikaciju i predstavljanje matematičkih informacija.

3. Digitalna kompetencija

Digitalne vještine uključuju znanje i sposobnosti za korištenje digitalnih alata, medija i izvora učinkovito i odgovorno, u svrhu rješavanja praktičnih zadataka, pronalaženje i obradu informacija, dizajn digitalnih proizvoda i on-line komunikaciju. Sastoji se od sljedećih područja: Upotreba ICT-a, Pronalaženje i razmjena digitalnih informacija te Produkcija i prezentacija digitalnih informacija.

Digitalne vještine na razini 1 – 2 znače da je pojedinac u mogućnosti koristiti digitalne podatke i alate kada mu je to potrebno, te da je upoznat s jednostavnim mjerama opreza pri korištenju interneta.

Na razini 3 pojedinac je u mogućnosti aktivno se odnositi prema digitalnim informacijama i može ih koristiti u novim sredinama i situacijama. Digitalni alati i usluge su mu poznate i koristi ih.

Na razini 4 pojedinac daje povratne informacije prilikom korištenja složenih digitalnih alata i usluga. Izrada osobnih sadržaja korištenjem ICT-a prilagođava se situaciji na temelju prethodnoga iskustva.

4. *Govorna komunikacija*

Govorna komunikacija odnosi se na stvaranje značenja i sadržaja putem slušanja i govora. Sastoji se od područja: Komuniciranje i strategije učenja, Slušanje i odgovaranje te Govor i komuniciranje.

Komuniciranje na razini 1 – 2 znači da je pojedinac u mogućnosti uključiti se u jednostavnu komunikaciju u poznatom okruženju. Glavni sadržaj poruke i upute se razumije i primjenjuju se jednostavne komunikacijske strategije.

Na razini 3 pojedinac je u mogućnosti aktivno komunicirati o temama koje ga interesiraju i to u poznatome okruženju. Osobni interesi i potrebe u svakodnevnom životu mogu biti ispunjene, a usmene komunikacijske sposobnosti mogu se unaprijediti po potrebi.

Na razini 4 pojedinac je u stanju komunicirati fleksibilno i učinkovito u poznatom, kao i u nepoznatom okruženju. Odrasli mogu sudjelovati u razmjeni mišljenja u društvenom i privatnom okruženju i u stanju su preuzeti odgovornost za komunikacijski proces.

Prilikom kratkoga opisa svake kompetencije i ishoda učenja može se uočiti da su temeljne kompetencije u korelaciji s nastavnim predmetima u školama, ali im nisu ekvivalent. Kompetencijski ishodi su alat za izradu zasebnih (VOX ih u svojim dokumentima naziva “lokalnih”) kurikulumu temeljenih na kompetencijama cjeloživotnoga učenja, odnosno kompetencijama koje će pojedincu omogućiti da razvije vještine i sposobnosti za daljnje učenje. Za temeljne sposobnosti ispunjenja ovoga cilja, norveški je model izabrao čitanje i pisanje, računanje, digitalnu kompetenciju i komunikaciju. Usvajanjem ovih kompetencija pojedinac je spreman za socijalnu inkluziju, tržište rada i obrazovanje. Važno je napomenuti da su Temeljne kompetencije uključene putem kurikularne reforme (“Reforma znanja”) u nacionalni kurikulum osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja te je kohezivnom obrazovnom politikom pronađeno rješenje prepoznavanja razine 3 Temeljnih vještina u norveškom kvalifikacijskom okviru, odnosno formalnom certifikatu niže srednjoškolske razine (“Upper secondary”).

3. PRIJEDLOG KOMPETENCIJSKOGA MODELA OSNOVNOGA OBRAZOVANJA ODRASLIH

3.1. Uvod

Prijedlog kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih dolazi u vrijeme kad se u javnosti opetovano izražava sumnja u mogućnost ravnopravnoga sudjelovanja Republike Hrvatske u tokovima europske i svjetske ekonomije i osiguravanja kvalitetnoga života građana. Istovremeno čini se da jača svijest o tome da rast i razvoj zemlje u velikoj mjeri ovise o tome kako obrazujemo građane, ne samo one koji se trenutno nalaze u sustavu obrazovanja i osposobljavanja, već i one koji čine radnu snagu te one koji se iz različitih razloga u sadašnjem trenutku nalaze izvan obrazovanja i rada. Način na koji kao društvo odgovaramo na obrazovne potrebe i životne izazove s kojima se u današnje vrijeme suočavaju pojedinci, ključan je čimbenik njihovoga osposobljavanja za snalaženje u promjenjivim osobnim i društvenim okolnostima, preduvjet zdravoga i uključivoga društva te osiguravanja ekonomije sposobne za pametan i održiv razvoj i natjecanje na globalnim tržištima 21. stoljeća.

U europskom okruženju jasno je naglašeno da je obrazovanje ključ ekonomskoga razvoja i opstanka te da suvremeni život i današnji poslovi zahtijevaju sve osposobljenije i pismenije građane. Istraživanja provedena u okviru Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC) i Programme for International Student Assessment (PISA) ukazuju da u značajnom broju zemalja Europske unije velik postotak 15-godišnjaka, ali i odraslih građana sa stečenim kvalifikacijama, u ovome trenutku ne posjeduju zadovoljavajuću razinu znanja i vještina potrebnih za cjeloživotno učenje i za obavljanje važnih životnih i radnih zadataka. Naglašavajući potrebu znatno većeg sudjelovanja odraslih u programima obrazovanja, gdje je RH u europskom okruženju sa stopom sudjelovanja od 2,4 % na samome dnu, zagovara se razvoj novih pristupa i modela obrazovanja usmjerenih stjecanju i razvoju ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, funkcionalnih pismenosti i temeljnih vještina kao onih čiji razvoj može doprinijeti ekonomiji, ali što je još i važnije onih koji osnažuju pojedinca, jačaju kvalitetu njegovoga života i djeluju na dobrobit svih građana.

Prijedlog novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih u RH u središte stavlja razvoj ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Model je osmišljen na načelima fleksibilnosti i odgovaranja na potrebe odraslih polaznika, usmjerenosti na ishode učenja i njihovo vrednovanje, primjenu usvojenih znanja i vještina te uvažavanja prethodno stečenih znanja i vještina odraslih osoba. Model je u svojoj razradi namijenjen različitim skupinama osoba, od onih najranjivijih do radno aktivnoga stanovništva sa stečenim kvalifikacijama. Izrazita pažnja usmjerena je uključivanju skupina odraslih s niskom ili nedovoljnom razinom obrazovanosti, koji zbog pogođenosti ekonomskom krizom, nezaposlenošću, nepravednim društvenim ili nesretnim životnim okolnostima nisu bili u mogućnosti razviti i ostvariti svoje potencijale kako bi aktivno doprinijeli zajednici u kojoj žive. Kroz svoju razradu, model osnovnoga obrazovanja odraslih osigurava uključivanje elemenata ključnih kompetencija i u ostale oblike obrazovanja odraslih. Važno je naglasiti da se ovim modelom predlaže odmak od postojećeg predmetno usmjerenoga Nastavnog plana i programa za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03) te se predviđa drugačija mogućnost završetka osnovnoga obrazovanja.

Prijedlog novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih nastao je u okviru projekta "Implementacija Europske agende obrazovanja odraslih" koji provodi Odjel za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta od 2012. do 2014. godine. Prijedlog je razvila radna skupina koju su činili stručnjaci različitih profila i djelatnici Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencije za odgoj i obrazovanje, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Zajednice ustanova za obrazovanje odraslih, MMV savjetovanja za razvoj i Instituta za društvena istraživanja – Centra za istraživanje i razvoj obrazovanja. Razvoj novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih rukovodio se smjericama europske i hrvatske obrazovne politike u području obrazovanja odraslih, ali i dostupnim podacima o stanju obrazovanosti stanovništva Republike Hrvatske te uvidima stručnjaka o smjerovima razvoja i glavnim izazovima u postojećem sustavu obrazovanja odraslih. Cilj je radne skupine bio izraditi model osnovnoga obrazovanja odraslih koji može potaknuti promjene u obrazovanju odraslih u smjeru ponude relevantnijih i primjerenijih programa, značajno unaprijediti postojeću praksu, doprinijeti poželjnim ishodima učenja za sve uključene polaznike te povećati sudjelovanje u obrazovanju odraslih. Novi model osnovnoga obrazovanja odraslih nastoji uvažiti smjer najavljenih kurikularnih promjena u redovitom sustavu odgoja i obrazovanja, kao i promjene koje se događaju u sustavu vezano uz uvođenje Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Prijedlog modela predstavlja početni korak u osmišljavanju promjena u obrazovanju odraslih nakon kojega trebaju uslijediti aktivnosti na razradi dodatnih dokumenata, osnaživanje ustanova obrazovanja odraslih, a naročito usavršavanje andragoških djelatnika za primjenu novoga modela.

Prije prikaza pojedinih elemenata novog modela osnovnog obrazovanja odraslih, u poglavljima koja slijede ukratko su opisana glavna kretanja europske i hrvatske politike obrazovanja odraslih, kao i postojeći zakonski okvir i elementi važećeg Nastavnog plana i programa za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03). Ti prikazi jasno ukazuju na nužnost pronalaženja novih modela obrazovanja odraslih te služe kao poticaj za promišljanje o mogućnostima drugačijih oblika osnovnoga obrazovanja odraslih koji bi mogli učinkovitije i primjerenije odgovoriti na zahtjeve suvremenoga društva i potrebe polaznika.

3. 2. Kretanja europske i hrvatske politike obrazovanja odraslih

U projektu “Implementacija Europske agende obrazovanja odraslih” i u prijedlogu modela osnovnoga obrazovanja odraslih uvažavaju se smjernice Rezolucije Vijeća Europske unije o obnovljenoj europskoj strategiji za obrazovanje odraslih (The Council of the European Union 2011/C 372/01), kao i smjernice strateških dokumenata hrvatske obrazovne politike o obrazovanju odraslih (MZOS, 2007.; 2012., Vlada RH, 2014.).

Obnovljena europska strategija za obrazovanje odraslih ističe važnost razvoja obrazovanja odraslih u cilju podržavanja europske strategije Europa 2020. za pametan, održiv i uključiv rast. Prepoznaje se da je cjeloživotno učenje i usvajanje novih vještina ključna sastavnica u odgovoru na trenutnu gospodarsku krizu, demografsko starenje i širu ekonomsku i socijalnu strategiju Europske unije. Promjene koje se događaju u području rada i društva općenito zahtijevaju nove vještine i veću pismenost građana (European Commission, 2012.).

Ekonomska kriza je posebno naglasila važnost obrazovanja odraslih za postizanje ciljeva Europe 2020. Pružajući sredstva odraslima, posebno onima nisko osposobljenima te onima pogođenima nezaposlenošću ili potrebom za preustrojem i promjenom zanimanja, obrazovanje odraslih mora omogućiti pojedincima unaprijeđenje vlastitih vještina i stjecanje novih, a posljedično i poboljšavanje vlastitih sposobnosti prilagođavanja promjenama na tržištu rada i u društvu.

Niska razina obrazovanosti, nezaposlenost i smanjenje životnih i karijernih prilika u različitim područjima stavljaju mnoge odrasle osobe u marginaliziranu poziciju i isključuje ih iz mogućnosti koje pruža društvena zajednica i aktivno građanstvo. Na osobnoj razini, takva pozicija negativno utječe na samopouzdanje, samopoštovanje i uvjerenje u vlastite sposobnosti, fizičko zdravlje te umanjuje osjećaj sreće kod odraslih osoba (European Commission, 2012.). Novi oblici pismenosti, vezani uz nepostojanje pristupa ili vještina korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u osobnom i profesionalnom životu, još više povećavaju isključenost. Stoga Obnovljena europska strategija za obrazovanje odraslih posebno naglašava potrebu promicanja vrijednosti cjeloživotnoga učenja, povećanja kvalitete i učinkovitosti obrazovanja i osposobljavanja te promoviranja ravnopravnosti, socijalne kohezije i aktivnoga građanstva kroz obrazovanje odraslih.

Potrebno se smatra:

1. povećati mogućnosti da odrasle osobe, bez obzira na spol i njihove osobne i obiteljske okolnosti, imaju pristup visokokvalitetnim mogućnostima obrazovanja u bilo kojem trenutku u njihovu životu, s ciljem promicanja osobnoga i profesionalnoga razvoja, osnaživanja, prilagodljivosti, zapošljivosti i aktivnoga sudjelovanja u društvu;
2. razviti novi pristup obrazovanju i usavršavanju odraslih koji se fokusira na ishodima učenja i odgovornosti te samostalnosti osobe koja se obrazuje;
3. promicati veću osviještenost među odraslima da je učenje cjeloživotno zalaganje koje bi trebali provoditi u redovitim vremenskim razmacima tijekom života, a posebice tijekom razdoblja nezaposlenosti ili promjene zanimanja;
4. poticati razvoj učinkovitih sustava cjeloživotnoga vođenja, kao i integriranih sustava vrednovanja neformalnoga i informalnoga učenja;
5. osigurati sveobuhvatno pružanje visokokvalitetnoga formalnoga i neformalnoga obrazovanja i osposobljavanja za odrasle osobe s ciljem stjecanja ključnih kompetencija ili stjecanja kvalifikacija na svim razinama Europskoga kvalifikacijskog okvira (EKO), uz potporu civilnoga društva i socijalnih partnera, kao i lokalnih vlasti;
6. osigurati fleksibilne programe prilagođene različitim potrebama usavršavanja odraslih osoba, uključujući i izobrazbu i učenje pri radu.

Države članice se potiču da osiguraju odraslim osobama stjecanje ključnih kompetencija i temeljnih vještina potrebnih za daljnje učenje i tržište rada te da djeluju kao sredstvo za jačanje društvene uključenosti i aktivnoga sudjelovanja u zajednici i društvu. Potrebno je razviti mehanizme koji će osigurati da obrazovanje bolje odražava potrebe tržišta rada te da pruža mogućnosti za stjecanje kvalifikacija i razvijanje novih vještina koje povećavaju sposobnost ljudi da se prilagode novim zahtjevima u promjenjivom okruženju. U tome cilju potrebno je širiti ponudu i razviti programe jačanja ključnih kompetencija kod odraslih osoba, primjenom Europskoga okvira ključnih kompetencija u sklopu djelatnosti obrazovanja odraslih.

Posebice se ističe važnost osiguravanja kvalitetnoga obrazovanja za sve polaznike, potreba informiranja i motiviranja polaznika i stvaranja mogućnosti učenja uz pružanje učinkovite potpore za najugroženije zajednice, za one odrasle osobe koje su suočene sa siromaštvom i društvenom isključenošću kako bi im se omogućio dostojan život i aktivno sudjelovanje u društvu. Potrebno je poboljšati pristup obrazovanju odraslih za migrante, Rome i skupine osoba s posebnim potrebama, popraviti obrazovne mogućnosti za izbjeglice i ljude koji traže azil, jačati mogućnosti učenja za starije osobe u sklopu aktivnoga starenja te zadovoljiti potrebe učenja osoba s teškoćama i osoba u određenim situacijama isključenja iz učenja, kao što su oni u bolnicama, domovima i zatvorima. Informacijska-komunikacijska tehnologija također se ističe kao sredstvo proširivanja i poboljšanja kvalitete pružanja obrazovanja za neke ciljane skupine, posebice one s posebnim potrebama ili one koji žive u udaljenim područjima.

Politika obrazovanja odraslih i projekti u području obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj nastoje slijediti navedene europske preporuke i praksu.

U razdoblju od 2003. do 2012. godine Vlada Republike Hrvatske je u skladu s Rezolucijom Ujedinjenih naroda o desetljeću pismenosti provodila projekt opismenjivanja odraslih “Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti – Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj 2003. – 2012.” (MPŠ, 2003., MZOS, 2014.). Svrha ovoga projekta bila je omogućiti osobama starijima od 15 godina završavanje osnovnoga obrazovanja te pružiti mogućnost osobama bez zanimanja nastavljajući obrazovanje kroz programe osposobljavanja za obavljanje jednostavnih poslova. Cilj je projekta bio povećati razinu pismenosti stanovništva i omogućiti stjecanje prvoga zanimanja te lakše zapošljavanje osoba koje prije nisu imale formalne kvalifikacije (MPŠ, 2003.).

U 2004. godini donesena je strategija obrazovanja odraslih koja ističe važnost izgradnje sustava obrazovanja i učenja odraslih koji će svima pružiti jednake mogućnosti za uključenost u kvalitetno učenje tijekom čitavoga života i u kojemu će se obrazovna ponuda temeljiti i proizlaziti iz zahtjeva i potreba za učenjem (MZOS, 2007.). Ta strategija prepoznaje potrebu stjecanja visoke razine novih vrsta pismenosti, tzv. “pismenosti 21. stoljeća” kod aktivnog stanovništva, kao preduvjeta razvoja ne samo svakog pojedinca, nego i opće društvene dobrobiti. Pritom, nova pismenost uključuje sljedeće elemente: osposobljenost za čitanje s razumijevanjem, vještine komuniciranja, znanja stranih jezika i korištenja suvremene informacijske i komunikacijske tehnologije, kvalitetno razumijevanje prirodnih i društvenih zbivanja, osposobljenost za rješavanje problema, vještine i spremnosti za timski rad, prihvaćanje drugih i drugačijih, osposobljenost za trajno učenje itd.

Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje od 2013. do 2015. godine (MZOS, 2012.) također kao jedan od prioriteta postavlja jačanje politike cjeloživotnoga učenja u okviru kojega je potrebno osigurati bolju dostupnost i povećati participaciju u programima obrazovanja odraslih. Nastavlja se pružati potpora osnovnom obrazovanju i osposobljavanju odraslih osoba u sklopu projekta opismenjivanja, ali se želi osigurati podizanje tog projekta na razinu stjecanja temeljnih vještina kako bi se osobe koje nemaju završeno osnovno obrazovanje s uspjehom uključile u proces cjeloživotnoga učenja.

Cjeloživotno učenje je, kao jedna od temeljnih smjernica, uključeno i u prijedlog Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije Republike Hrvatske (Vlada RH, 2014.). Naglasak se stavlja na unaprjeđenje kvalitete i relevantnost ponude programa obrazovanja odraslih te na uključivanje u prioritetne obrazovne programe odraslih osoba bez osnovne obrazovanosti osoba nižeg stupnja obrazovanosti, nezaposlenih, socijalno i drugačije marginaliziranih osoba, starijih građana, useljenika, osoba s invaliditetom, te napose onih čije postojeće kompetencije i kvalifikacije nisu, a izgledno je da neće ni biti tražene na tržištu rada. Jedna od mjera nove strategije izravno se odnosi na izradu unaprijeđenih programa osnovnog (i srednjeg) obrazovanja odraslih, sa sadržajima prilagođenima odraslim polaznicima te sažetima na temelju procjene potrebnih ključnih kompetencija i vremena potrebnog za njihovo stjecanje kako bi polaznici bili u isto vrijeme osposobljeni za izlazak na tržište rada, ali i za nastavak obrazovanja.

3.3. Zakonski okvir i postojeći nastavni plan i program osnovnoga obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj

Prema Zakonu o obrazovanju odraslih (NN 17/07) u programe obrazovanja odraslih mogu se upisati osobe s navršениh petnaest godina života i starije. Za te osobe, koje ne posjeduju formalne kvalifikacije, obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj nudi program za osnovno školovanje odraslih i programe osposobljavanja, odnosno stjecanja kvalifikacije za obavljanje jednostavnijih poslova prvog stupnja prema Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja.

Osnovno obrazovanje odraslih izvodi se prema Nastavnom planu i programu za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03), koje je donijelo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. To je okvirni nastavni plan i program čija konkretna primjena podrazumijeva utvrđivanje inicijalnoga stanja naobrazbe polaznika te izradu provedbenih (operativnih) programa, uz uvažavanje pojedinačnih potreba i mogućnosti programa (MPŠ, 2003.).

Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03) definira šest obrazovnih razdoblja koja traju po osamnaest tjedana. Ukupno je trajanje osnovnoga obrazovanja odraslih, dakle, tri školske godine.

Prvo i drugo obrazovno razdoblje odgovaraju razini redovitoga obrazovanja od prvog do četvrtog razreda osnovne škole i namijenjena su obrazovanju polaznika koji nisu završili četiri razreda osnovne škole. U tim razdobljima ima 180 nastavnih sati tijekom kojih se poučavaju i uče hrvatski jezik i matematika. Ta su obrazovna razdoblja namijenjena osnovnim općeobrazovnim sadržajima i aktivnostima opismenjivanja polaznika.

Vrijeme od trećega do šestog obrazovnog razdoblja odgovara razini redovitoga obrazovanja od petog do osmog razreda i namijenjeno je obrazovanju polaznika koji su napustili osnovno obrazovanje između četvrtoga i osmog razreda. U tim razdobljima općeobrazovni sadržaji su predmetno strukturirani. Zadani broj nastavnih sati kreće se između 234 (u III. obrazovnom razdoblju) i 354 (u VI. obrazovnom razdoblju), a uključeni su sljedeći predmeti (ovisno o obrazovnom razdoblju): Hrvatski jezik, Matematika, Likovna kultura, Glazbena kultura, Strani jezik, Biologija, Kemija, Fizika, Povijest, Zemljopis, Osnove građanskoga obrazovanja, Tehnička kultura s informatikom i Tjelesna i zdravstvena kultura.

Usporedno s petim i šestim obrazovnim razdobljem, polaznicima se nude izborni programi – različiti programi osposobljavanja za jednostavnija zanimanja (150 nastavnih sati), koje polaznici mogu završiti paralelno s osnovnom školom i time ostvariti osposobljavanje za prvo zanimanje.

Provedbene (operativne) programe obrazovanja odraslih kreiraju i donose same ustanove za obrazovanje odraslih, a odobrava ih MZOS na temelju stručnoga mišljenja Agencije za strukovno obrazovanje i obrazo-

vanje odraslih (ASOO). U cilju osiguravanja kvalitete provedbenih (operativnih) programa, ASOO (2012.) je izradila preporuke za ustanove za obrazovanje odraslih o tome kako planirati i programirati u obrazovanju odraslih, a posebice kako definirati ishode učenja koje polaznik stječe te kako ih povezati sa sadržajima učenja u pojedinim temama i cjelinama.

Prema Nastavnom planu i programu za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03) polaznici se upisuju u pojedino obrazovno razdoblje ovisno o završenome razredu u prethodnom obrazovanju, ali se operativni nastavni plan i program prilagođava predznanju polaznika utvrđenom provjerom prilikom upisa. Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/07), međutim, predviđa da odrasli mogu dokazati znanja, vještine i sposobnosti, neovisno o načinu na koji su stečena, polaganjem ispita koje organizira i provodi ustanova za obrazovanje odraslih koja izvodi program za stjecanje istih znanja, vještina i sposobnosti.

Svjedodžbe, koje polaznici stječu u programima obrazovanja odraslih, imaju jednaku vrijednost kao i svjedodžbe istih programa u redovnom sustavu, odnosno polaznici ostvaruju jednaka prava koja proizlaze iz programa (mogućnost nastavka obrazovanja, zapošljavanje), kao i učenici koji su taj program pohađali u redovitom obrazovnom sustavu.

Troškovi izvođenja programa osnovnoga školovanja odraslih te troškovi izvođenja programa srednjoškolskoga obrazovanja odraslih, koji imaju završenu samo osnovnu školu, pokrivaju se iz državnoga proračuna prema odredbama Zakona o obrazovanju odraslih (NN 17/07). To znači da je za polaznike završavanje osnovnoga obrazovanja besplatno, kao i osposobljavanje za obavljanje jednostavnijih poslova.

3.4. Potreba za novim modelom osnovnoga obrazovanja odraslih

Svi strateški dokumenti u području obrazovanja odraslih, kako na razini EU, tako i u RH, naglašavaju i zagovaraju unaprjeđenje programa osnovnoga obrazovanja odraslih i razvijanje pristupačnih, odraslima prikladnih i raznolikih programa razvoja pismenosti, temeljnih vještina ili ključnih kompetencija s ciljem osiguravanja individualizirane mogućnosti učenja i napredovanja u osobnom, radnom i društvenom području života. U obrazovanju odraslih potreban je snažan zaokret prema pristupima koji se temelje na ishodima učenja i u čijem je središtu odrasli polaznik, bez obzira na to uči li u ustanovama za obrazovanje i osposobljavanje, na radnom mjestu, u vlastitom domu ili u lokalnoj zajednici.

Postojeći nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/03) ne može odgovoriti na takve zahtjeve. Posebno se problematičnim čini programiranje osnovnoga obrazovanja odraslih na način da osnovno obrazovanje odraslih predstavlja isključivo skraćeno redovito osnovno obrazovanje, pri čemu je i raspored odgojno-obrazovnih sadržaja međusobno usporediv.

Manjkavost postojećeg plana i programa prepoznata je već u Strategiji obrazovanja odraslih iz 2004. godine u kojoj se navodi da je problem osnovnoga obrazovanja odraslih, između ostaloga, činjenica da je nastavni plan i program tek neznatno modificiran u odnosu na nastavni plan i program osnovnoga obrazovanja redovitih učenika (MZOS, 2007.). Vican (2013.) također kritizira predmetnu orijentiranost nastavnog plana i programa za osnovno obrazovanje odraslih, odnosno koncepciju osnovnoga obrazovanja odraslih kao "paketa" propisanih nastavnih predmeta, kao i nerealno programiranu satnicu i obrazovne cikluse.

Osim toga, pregled propisanih sadržaja i zadaća za polaznike u postojećem nastavnom planu i programu za osnovno obrazovanje odraslih ukazuje na nedostatke sadržajno i činjenično orijentiranih nastavnih programa koji ne definiraju poželjne ishode učenja i ne postavljaju očekivane (minimalne ili prosječne) razine ostvarivanja istih. Problem predstavlja i činjenica da su nastavnim planom i programom propisani sadržaji daleko od životnoga iskustva odraslih polaznika, kao i od procjene osobnih obrazovnih potreba (Vican, 2013.). Izrazit primjer toga predstavlja zadani lektirni naslovi u hrvatskome jeziku, primjerice Bajke H. C. Andersena ili roman Družba Pere Kvržice M. Lovraka, za koje je malo vjerojatno da odgovaraju interesima i dobi odraslih polaznika. U drugim predmetima također nije vidljiva orijentacija prema problemskom pristupu ili pristupu koji zahtijeva sagledavanje i rješavanje situacija s kojima se polaznici u životu susreću. Uglavnom se slijedi klasična struktura programiranja nastave i tradicionalni pojmovni okvir, odnosno ponavljaju se isti obrasci kakvi su prisutni u redovitom osnovnoškolskom programu. Nedovoljno se u obzir uzimaju zahtjevi za razvojem funkcionalne pismenosti i ključnih kompetencija, koji se u obrazovnim sustavima postavljaju kao preduvjet za cjeloživotno učenje, za ostvarivanje zapošljivosti, socijalne uključenosti i kohezije. Opravdano se postavlja pitanje o tome koliko su propisani predmetni sadržaji motivirajući za odrasle polaznike i koliko znanja, vještine i sposobnosti, koje se stječu tim programom, predstavljaju za polaznike važna postignuća.

U novije vrijeme bilo je u Republici Hrvatskoj sustavnih pokušaja mijenjanja pristupa osnovnom obrazovanju odraslih. U okviru projekta CARDS 2004. za Obrazovanje odraslih pripremljen je novi prijedlog okvirnoga kurikuluma osnovnog obrazovanja odraslih (Aarhus Technical College Denmark i Agencija za obrazovanje odraslih, 2009.), koji se rukovodio idejom usklađivanja ciljeva i sadržaja osnovnoga obrazovanja odraslih s Europskim okvirom ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (The European Parliament and the Council of the European Union, 2006/962/EC) i ciljem osposobljavanja polaznika za samostalni rad i cjeloživotno učenje. Okvirni kurikulum bio je definiran kroz tri modula (svaki s dva obrazovna razdoblja), koji odgovaraju različitim razinama osnovnoga obrazovanja, odnosno prilagođavaju se različitim skupinama polaznika s obzirom na stupanj razvijenosti pismenosti i potrebu stjecanja ili usavršavanja kompetencija.

Iako je ovaj prijedlog okvirnog kurikuluma nastojao slijediti kompetencijski okvir i usmjerio se na definiranje ishoda učenja, odnosno općih završnih ciljeva/kompetencija u pojedinim područjima, uglavnom je zadržana predmetna struktura kakva već postoji u osnovnom obrazovanju odraslih. Zamisljeno je također da se na temelju okvirnoga kurikuluma razrađuju predmetni i međupredmetni kurikulumi, međutim, ta razrada nije ostvarena, a izrađeni prijedlog okvirnoga programa nije usvojen.

Novim kompetencijskim modelom osnovnoga obrazovanja odraslih želi se nastaviti pokušaj sustavne promjene ovoga dijela obrazovnoga sustava, ispraviti postojeće nedostatke programa i promaknuti kompetencijski model obrazovanja odraslih temeljen na ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. Predloženi model, kojemu je cilj podići razinu razvijenosti ključnih kompetencija i funkcionalne pismenosti odraslih osoba u Republici Hrvatskoj, odmiče se od predmetnoga sustava, a temelji se na definiranju kompetencijskih ciljeva i ishoda učenja.

U nastavku su definirana načela na kojima se kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih temelji i koja su ugrađena u sve elemente modela – od definiranja ciljnih skupina i “sadržaja” modela osnovnoga obrazovanja odraslih, do prijedloga pristupa rada s odraslima i vrednovanja ishoda učenja polaznika.

3.5. Načela novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

POŠTIVANJE PRAVA NA UČENJE I OBRAZOVANJE

Svatko ima pravo na učenje i na obrazovanje. Prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, to je pravo jedno od temeljnih ljudskih prava. Osnovno obrazovanje mora biti dostupno svima i besplatno za sve.

OBRAZOVANJE ODRASLIH KAO INTEGRALAN I VAŽAN DIO OBRAZOVNOGA SUSTAVA

Obrazovanje odraslih smatra se integralnim i jednakovrijednim dijelom obrazovnoga sustava i kao takvo teži osiguravanju najviših obrazovnih standarda i dostupnosti za sve.

UKLJUČIVOST I JEDNAKOST OBRAZOVNIH MOGUĆNOSTI

Svaka osoba ima pravo u obrazovanju ostvariti svoj puni potencijal. U cilju ostvarivanja društvene pravednosti, obrazovanje odraslih mora biti lišeno predrasuda i diskriminacije temeljene na dobi, rasi, spolu, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, imovinskom statusu i društvenom položaju, invalidnosti i seksualnoj orijentaciji.

UTEMELJENOST NA SUVREMENIM ISTRAŽIVANJIMA I TEORIJAMA UČENJA ODRASLIH

Polazi se od najnovijih spoznaja andragoških, psihologijskih, obrazovnih i drugih društvenih znanosti o procesima učenja kod odraslih osoba i uvjetovanosti učenja individualnim i društvenim čimbenicima.

FLEKSIBILNOST I ODGOVARANJE NA POTREBE ODRASLIH POLAZNIKA

Obrazovanje odraslih nužno mora biti fleksibilno i usmjereno na potrebe polaznika. Fleksibilnost znači mogućnost ugradnje u druge oblike i vrste obrazovanja odraslih. Posebnosti odraslih polaznika, njihove motivacije, postojeće razine razvijenosti određenih kompetencija te životne situacije moraju biti u osnovi osmišljavanja obrazovnih programa i procesa.

USMJERENOST NA ISHODE UČENJA

Obrazovanje odraslih treba se temeljiti na ishodima učenja koji se očekuju od polaznika kao rezultat obrazovnoga programa. Ishodi predstavljaju jasnu informaciju i vodilju andragoškim djelatnicima i polaznicima o tome koja se razina stečenih kompetencija očekuje na kraju obrazovnoga procesa.

USMJERENOST NA PRIMJENU ZNANJA I VJEŠTINA

Poučavanje i vrednovanje usmjerava se na primjenu znanja i vještina u stvarnim životnim situacijama – na radnom mjestu, u svakodnevnom životu i obrazovanju, a ne na puko stjecanje znanja i vještina. Uvažava se činjenica da se smisljeno učenje gradi na temelju prijašnjih znanja i iskustava polaznika te da je za prijenos novostečenih znanja i vještina u nove situacije ključno razumjeti, ne samo kako izvoditi određene aktivnosti, već i razumjeti kada, kako i zašto ih primijeniti u odgovaranju na zahtjeve situacije.

JACANJE SAMOREGULIRANOG UČENJA

Izrazita pažnja usmjerava se na jačanje kapaciteta polaznika za aktivno, cilju usmjereno i samoregulirano učenje. Naglasak treba biti na postavljanju ciljeva učenja, planiranju, praćenju i reguliranju procesa učenja. Kroz praćenje i vrednovanje vlastitoga napredovanja u učenju, polaznici stječu kontrolu nad procesom učenja te postaju kompetentniji i samostalniji u učenju. Andragoški djelatnici pružaju polaznicima podršku u procesu učenja i služe kao facilitatori procesa učenja.

RAZUMIJEVANJE UČENJA KAO SOCIJALNE AKTIVNOSTI

Učenje se smatra socijalnom aktivnošću koja se događa u specifičnom i složenom sociokulturnom kontekstu i okruženju članova obitelji, prijatelja, kolega, drugih polaznika itd. Podrazumijeva se da to okruženje može pospješiti ili ograničiti dosege učenja.

KOMPETENTNOST, ODGOVORNOST I PROFESIONALNA ETIČNOST

Obrazovanje odraslih podrazumijeva najviše standarde kompetentnosti, odgovornosti i profesionalne etike svih nositelja obrazovne djelatnosti.

AUTONOMNOST RADA USTANOVA ZA OBRAZOVANJE ODRASLIH

Ustanovama za obrazovanje odraslih osigurava se visoki stupanj slobode i neovisnosti u osmišljavanju aktivnosti, programa i projekata, u izboru sadržaja te primjeni metoda i organizacije rada u cilju ostvarivanja visoke kvalitete obrazovnih programa.

OTVORENOST NA PROMJENE

Podrazumijeva se da su za izradu kvalitetnih kurikularnih rješenja potrebni vrijeme i visoki stupanj predanosti uključenih stručnjaka i praktičara. Također se podrazumijeva otvorenost kurikularnih rješenja, odnosno podložnost promjenama i unaprjeđivanju koje nastaje kao rezultat novih spoznaja temeljenih na obrazovnoj praksi i obrazovnim istraživanjima.

EUROPSKA DIMENZIJA OBRAZOVANJA

Obrazovanje odraslih poštuje nacionalne interese, ali obrazuje za život u europskom kontekstu i stvara uvjete za kvalitetan život i rad na cijelom europskom prostoru.

3.6. Ciljne skupine novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

U skladu s načelima, novi model osnovnoga obrazovanja odraslih osmišljen je imajući u vidu potrebe različitih ciljnih skupina.

Razumljivo je da jednu od ciljnih skupina čine osobe starije od 15 godina koje nisu završile osnovno obrazovanje. Tim osobama treba osigurati osnovno obrazovanje kao početak puta za stjecanje određene kvalifikacije. Uporište za to prisutno je u Ustavu Republike Hrvatske koji određuje da je osnovno školovanje obvezno i besplatno, a srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje svakome dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima.

Podatci s posljednjeg popisa stanovništva iz 2011. godine o obrazovnoj strukturi stanovništva prema najvišoj završenoj školi (DZS, 2014.) pokazuju da u dobnoj skupini od 15. do 64. godine 87 795 (3,05 %) osoba nema završenu osnovnu školu. Točnije, 15 687 (0,55 %) osoba je bez škole, 5 023 (0,17 %) sa završenim prvim do trećim razredom osnovne škole te 67 085 (2,33 %) sa završenim četvrtim do sedmim razredom. Podatci o obrazovnoj strukturi stanovništva također govore o postojanju većeg udjela osoba s nezavršenom osnovnom školom u starijim dobnim skupinama – u skupini osoba od 50. do 54. godine takvih je 4,13 %, u skupini osoba od 55. do 59. godine 6,67 %, a u skupini od 60. do 64. godine 9,46 %.

Nadalje, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, završenu osnovnu školu kao najviši završeni obrazovni stupanj ima čak 58 2342, odnosno 20,26 % osoba u dobnoj skupini između 15. i 65. godine.

Navedeni podatci sugeriraju da u apsolutnom broju još uvijek postoji značajan broj osoba koje bi trebalo uključiti u osnovno obrazovanje odraslih, iako se taj broj smanjuje kroz godine. Usporedba obrazovne strukture stanovništva starijeg od 15 godina u 2011. godini s podacima iz prethodnih popisa stanovništva, pokazuje da se izrazito i ravnomjerno smanjuje udio osoba starih 15 i više godina koji su završili samo osnovnu školu ili manje, a povećava udio osoba sa završenim srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem. U 1961. godini osnovno obrazovanje ili manje imalo je 85,6 % stanovništva starijeg od 15 godina, u 1981. godini 65,1 %, u 1991. godini 54,0 %, u 2001. godini 40,6 %, a u 2011. godini 30,8 %. Osim smanjivanja broja odraslih osoba s (ne)završenom osnovnom školom, za Hrvatsku je pozitivan i podatak o najnižoj stopi ranoga napuštanja školovanja u odnosu na druge zemlje Europske unije u 2012. godini – tek je 4,2 % osoba u dobi između 18. i 24. godine, čiji je najviši dosegnuti stupanj obrazovanja niže srednje obrazovanje, a koje nisu uključene u sustav obrazovanja i osposobljavanja (European Commission, 2013.).

U razdoblju od sredine 20. stoljeća do danas također dolazi do značajnoga smanjivanja broja nepismenih. Dok je u ukupnom stanovništvu starom 15 + godina 1961. godine bilo 12,9 % nepismenih, 1971. godine 9,0 %, 1981. godine 5,6 %, 1991. godine 3,0 %, 2001. godine 1,8 %, u 2011. godini ima ih 32 302 (0,8 %). Među nepismenima gotovo je četiri puta više žena nego muškaraca (25 567 žena prema 6 735 muškaraca). Nepismene osobe također su češće prisutne u starijim dobnim skupinama. Dok je u skupinama od 15. do 44. godine prisutno do 0,30 % nepismenih, u starijim dobnim skupinama ima ih od 0,40 % (55 – 59) do 4,59 % (75 i više godina).

Svi navedeni podatci upućuju na opravdanost ponude programa osnovnoga obrazovanja odraslih s ciljem opismenijavanja i stjecanja ključnih kompetencija odraslih. Iako se smanjuje broj odraslih osoba s najnižim stupnjem razvijenosti pismenosti, očito je da dosadašnji programi opismenijavanja nisu obuhvatili sve osobe ciljne skupine odrasloga stanovništva.

Važno je, međutim, naglasiti da različite analize u domaćem i međunarodnom kontekstu ukazuju da programe osnovnoga obrazovanja odraslih, kojima se potiče razvoj ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, nije opravdano ograničiti samo na skupinu odraslih osoba bez završene osnovne škole. Većina odraslih osoba s nedostatnom razvijenošću ključnih kompetencija završila je barem osnovno obrazovanje, ali im redoviti obrazovni sustav nije pružio dostatnu podršku u razvoju kompetencija potrebnih za život i rad u suvremenome društvu.

Potvrda te tvrdnje jedan je od glavnih zaključaka međunarodnoga istraživanja vještina odraslih (Programme for the International Assessment of Adult Competencies PIAAC) koje mjeri vještine odraslih važne za sudjelovanje u društvu i svijetu rada: čitanje, jezičnu pismenost, numeričku pismenost te rješavanje problema u tehnološki bogatom okruženju. To istraživanje, koje je provedeno 2012. godine u 22 zemlje OECD-a i partnerskih zemalja, ali nažalost ne i u Republici Hrvatskoj, pokazalo je da jedna od pet odraslih osoba u Europi ima nisku razinu razvijenosti vještina jezične i numeričke pismenosti te da jedna od četiriju odraslih osoba nema digitalne vještine potrebne za učinkovito korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije (OECD, 2013.). Također se pokazuje da pohađanje višeg stupnja obrazovanja ne znači nužno i višu razvijenost mjerenih vještina, iako formalno obrazovanje ima važnu ulogu u razvoju temeljnih vještina. Između odraslih osoba sa sličnim kvalifikacijama postoje velike razlike u razvijenosti vještina, koje se vezuju uz kvalitetu obrazovnih sustava i sudjelovanje u programima cjeloživotnoga obrazovanja i obrazovanja odraslih.

Iako nedostaju ovi podaci za hrvatske građane, opravdano je pretpostaviti da bi rezultati naših odraslih bili slični navedenima. Naime, istraživanje provedeno na 15-godišnjacima u okviru Programme for International Student Assessment – PISA 2012. (PISA, 2013.) pokazuje da se 29,9 % hrvatskih učenika nalazi ispod razine 2 u matematici, odnosno ne posjeduje osnovna znanja i vještine potrebne za izvršavanje zadataka iz matematičke pismenosti u različitim područjima života. U području prirodoslovne pismenosti nisku razinu postignuća (dakle, razinu nižu od 2) pokazuje 17,2 % učenika, a u području čitalačke pismenosti 18,6 % učenika. Prosječne vrijednosti hrvatskih učenika u svim ispitivanim područjima nalaze se ponešto ispod prosjeka EU zemalja. O razini razvoja nekih temeljnih pismenosti odraslih osoba govore i podaci Državnoga zavoda za statistiku o razvijenosti informatičke pismenosti stanovništva Republike Hrvatske (DZS, 2014.). U dobnoj skupini 15. – 64. godine, prema vlastitom iskazu, obradu teksta može izvršiti 61,94 % osoba, tablični izračun napraviti 54,65 %, internetom se zna koristiti 68,13 %, a elektroničkom poštom 63,35 % osoba. U dobi između 16 i 74 godina visoku razinu računalnih vještina ima ukupno 27 % osoba (European Commission, 2013.).

Svi navedeni podatci upućuju na postojanje znatnoga broja hrvatskih građana kojima bi programi jačanja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje u okviru novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih mogli koristiti. Kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih prikladan je, osim za osobe bez završene osnovne škole, za sve odrasle s niskom razinom obrazovanosti i pismenosti, koji trebaju ili žele nadograditi i unaprijediti postojeće kompetencije te razviti nove kompetencije koje nisu imali prilike steći tijekom redovitoga obrazovanja ili kroz rad, a koje im povećavaju mogućnost da se prilagode novim i sve složenijim zahtjevima u promjenjivom okruženju suvremenoga svijeta rada i društva u cjelini.

Različite ranjive skupine smatraju se potencijalnim polaznicima novoga osnovnoga obrazovanja odraslih za razvoj ključnih kompetencija:

- *nisko kvalificirane odrasle osobe, osobito one s teškoćama u pismenosti, kojima završeno obrazovanje nije omogućilo dosizanje zadovoljavajuće razine kompetencija*
- *osobe pogođene nezaposlenošću i potrebom za preustrojem ili promjenom zanimanja*
- *osobe zaposlene na poslovima nekvalificiranih i nisko kvalificiranih zanimanja, koje se nalaze pod ugrozom od gubitka posla ili pred zahtjevom za poboljšanjem vlastitih sposobnosti prilagođavanja promjenama na tržištu rada*
- *mlade osobe koje rano napuštaju obrazovni sustav, odnosno nalaze se izvan područja obrazovanja, zapošljavanja ili usavršavanja*
- *radnici koji trebaju obnoviti i osuvremeniti znanja i vještine u cilju zadržavanja posla koji obavljaju ili stjecanja osposobljavanja za rad u novim uvjetima*
- *dugotrajno nezaposleni, osobe koje su neaktivne u traženju posla i osobe koje nisu radno aktivne*
- *osobe s posebnim potrebama (osobe s fizičkim i/ili psihičkim poteškoćama)*
- *članovi manjinskih zajednica (Romi)*
- *migranti i tražitelji azila*
- *osobe institucionalizirane u penološkim ustanovama, bolnicama, domovima itd.*

Ipak, zabrinjavajuće niski postotak građana Republike Hrvatske, koji sudjeluju u obrazovanju odraslih (od 2,4 % u 2012. godini, posebno u odnosu na EU 2020. ciljnu vrijednost od 15 %, ali i u odnosu na prosjek europskih zemalja od 9 %, prema podacima European Commission, 2013.), sugerira da je teško očekivati veliki obuhvat odraslih osoba u bilo kojem obrazovnom programu, ukoliko se ne uspostave aktivnosti ciljanoga privlačenja odraslih. Posebno je potrebno intenzivno raditi na motiviranju i uključivanju odraslih bez kvalifikacija i osoba s niskim ili besperspektivnim kvalifikacijama kojima su programi osnovnoga obrazovanja odraslih posebno i namijenjeni, a koji pokazuju posebno nisku razinu uključenosti u obrazovanje odraslih.

3.7. *Specifičnosti sudjelovanja polaznika u programima obrazovanja odraslih – pitanje motivacije i osobitosti učenja u odrasloj dobi*

Osnovno obrazovanje odraslih temeljeno na razvoju ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje namijenjeno je, kao što je prije opisano, različitim nisko obrazovanim i marginaliziranim skupinama odraslih. Glavni izazov za osmišljavanje kvalitetnoga i učinkovitoga obrazovnog programa za te skupine odraslih predstavlja činjenica da se najčešće radi o osobama koje nisu motivirane za sudjelovanje u formalnom obrazovanju i koje u njemu uglavnom ne prepoznaju vrijednost za vlastiti život. Vrlo se često također radi o osobama čiji je život opterećen izazovima pukog preživljavanja i zadan ispunjavanjem brojnih uloga (obiteljskih, radnih) pa je teško očekivati da će u kontekstu postojećih nepovoljnih životnih okolnosti te osobe moći investirati značajan trud, volju i vrijeme koji su potrebni za bilo kakav značajniji napredak u usvajanju znanja i vještina.

Pri osmišljavanju okvirnoga kurikuluma za osnovno obrazovanje odraslih ključno je uzeti u obzir čimbenike koji utječu i motiviraju odrasle u situacijama učenja te razumjeti razloge zbog kojih se odrasle osobe odlučuju ili ne odlučuju sudjelovati u programima obrazovanja (Svensrud, Winsnes i Lahaug, 2008.; European Commission, 2012.).

Jasno je da se u osnovno obrazovanje odraslih uključuju osobe koje su u određenom trenutku svojega obrazovnog i životnog puta napustile redovno školovanje, a koje vjerojatno očekuju da će vraćanjem u obrazovanje osigurati sebi bolju poziciju na tržištu rada i time poboljšati svoje egzistencijalne mogućnosti. To su najčešće osobe koje su tijekom redovnoga školovanja imale teškoće u učenju, probleme u ponašanju ili složene životne okolnosti koje su ih dovele do ispadanja iz sustava. Može se pretpostaviti da su tijekom života te odrasle osobe stekle brojna životna iskustva i različita znanja i vještine, ali i da su spoznale da bez formalnih kvalifikacija ne mogu ostvariti zaposlenje i život kakav vjerojatno priželjkuju. Zbog postojanja vrlo različitih životnih iskustava i životnih putova odraslih osoba koji se uključuju u programe obrazovanja odraslih, opravdano je očekivati da polaznici na početku programa imaju vrlo različite razine početnih znanja, vještina i sposobnosti, kao i vrlo različite ciljeve i očekivanja. Stoga je programe osnovnoga obrazovanja odraslih potrebno postaviti na način da uvažavaju individualne karakteristike polaznika, različitost njihovih životnih iskustava, očekivanja i sposobnosti učenja.

Jedan od ključnih čimbenika uspješnosti programa obrazovanja odraslih krije se upravo u tome koliko odrasle osobe percipiraju da je program prilagođen njihovim stvarnim potrebama i mogućnostima. Bogato životno iskustvo odraslih polaznika potrebno je vrednovati kao važan resurs koji usmjerava novo učenje i na temelju kojeg se treba graditi novo znanje i nove vještine. Može se pretpostaviti da će odrasle osobe biti spremnije ulagati svoje vrijeme i trud u novo učenje, ukoliko njihova životna iskustva i do sada stečena neformalna i informalna znanja i vještine budu prihvaćene i priznate kao vrijedne za poticanje daljnjeg razvoja i ukoliko se u procesu učenja i poučavanja koriste metode i sadržaji koji uzimaju u obzir interese, prethodna znanja i iskustva te kulturne i socijalne vrijednosti polaznika. U programiranju sadržaja programa obrazovanja odraslih važno je također razumjeti da odrasle osobe učenju pristupaju problemski i praktično, a ne predmetno segmentirano – oni žele razumjeti situaciju koju treba riješiti i kojoj treba pristupiti na smislen i zaokružen način u cilju pronalaska rješenja, a ne vide smisla u spoznavanju fragmenata stvarnosti onako kako ih definiraju pojedine znanstvene discipline. Korištenje konkretnih, stvarnih, autentičnih materijala i zadataka iz svakodnevnoga života u programima obrazovanja odraslih, kao i stalno postavljanje zahtjeva za primjenu (novo)stečenih vještina u kontekstu životnih i radnih situacija također doprinosi doživljaju primjerenosti programa životu odraslih i odijeljenosti od dječjeg svijeta škole.

Osim važnosti korištenja smislenih i za život polaznika relevantnih sadržaja u procesu poučavanja i učenja, za uspješnost programa obrazovanja odraslih važno je znati i to da su odrasle osobe često motivirane sudjelovati u programima obrazovanja odraslih ukoliko procjenjuju da će im povratak u obrazovanje donijeti pogodnosti i prednosti u odnosu na postojeću situaciju, osigurati zaposlenje i omogućiti bolji posao ili donijeti nešto dobro u privatnom životu (npr. moći čitati i pomagati djeci u pisanju školskih zadaća). Zanimljivo je da se dobrim “mamcem” za privlačenje odraslih u obrazovni proces u ovome kontekstu pokazuje ponuda poduke o korištenju računala, o digitalnim sadržajima ili o nekim drugim sadržajima uz korištenje računalne tehnologije. Očito je da odrasli polaznici razumiju značaj digitalne kompetencije u današnje doba i prepoznaju važnost koju bi znanja i vještine u tome području mogla imati za njihov svakodnevni život.

S druge strane, motivacija za sudjelovanje odraslih osoba u programima obrazovanja odraslih može biti nepovoljna ako odrasli ne percipiraju pogodnosti koje obrazovni programi mogu donijeti za sadašnji i budući život, odnosno ako ne vjeruju da će stjecanje novih vještina ili čak stjecanje nove kvalifikacije dovesti do bolje pozicije na tržištu rada i biti tamo prepoznato kao vrijedno i korisno.

Osim toga, odrasle osobe često smatraju da su prestare za učenje i očekuju da neće uspjeti. Povratak u “školske klupe” za odrasle polaznike može biti ugrožavajuće iskustvo, ukoliko nalikuje prijašnjim negativnim školskim iskustvima i donosi slične probleme s kakvima se osoba već susrela u prethodnom obrazovanju i koji su svojevremeno doveli do napuštanja školovanja. Veća je spremnost za sudjelovanje u obrazovanju odraslih prisutna kod onih odraslih kojima školska iskustva, odnosno iskustva obrazovanja u ranijem životu, nisu bila toliko traumatična i koji su barem u određenim segmentima ranijeg obrazovanja bili u situaciji doživjeti određeni uspjeh. U programima obrazovanja odraslih, stoga je izuzetno važno razvijati kod polaznika osjećaj samoefikasnosti koji proizlazi iz doživljaja uspjeha. Posebice je u ranim fazama učenja potrebno

osigurati situacije u kojima polaznici mogu uspjeti i pokazati napredovanje, što jača njihov osjećaj kompetentnosti i njihovo uvjerenje u vlastitu sposobnost učenja te ih motivira za daljnje učenje. To je osobito važno jer se pokazuje da se odrasle osobe često osjećaju posramljeno zbog vlastitih slabo razvijenih vještina, manjkavih znanja i nedostatne pismenosti pa su i nesklone izložiti se pred drugim polaznicima i andragoškim djelatnicima. Osobe, koje se tako osjećaju, često ne žele niti priznati da im je potrebno dodatno obrazovanje te se boje neuspjeha. Za polaznike kod kojih je ova karakteristika izrazito izražena, posebno su pogodni oni oblici obrazovanja odraslih koji ih čine "skrivenima", primjerice, učenje u računalno podržanom okruženju ili individualna, jedan na jedan poduka.

Za programiranje kvalitetnoga programa obrazovanja odraslih, važno je također voditi računa o potrebi za neovisnošću i samoodređenjem odraslih osoba, kao i o činjenici da njihova spremnost na učenje ovisi o svim ulogama koje obnašaju u životu. Potrebno je stvoriti okruženje učenja u kojem će odrasli polaznici biti glavni akteri vlastitoga procesa učenja – osobe koje će u suradnji s andragoškim djelatnicima razvijati individualne planove učenja, postavljati ciljeve učenja, identificirati vlastite slabosti i vrline, pratiti, usmjeravati i vrednovati vlastito učenje u odnosu na postavljene ciljeve, kao i biti osposobljene primijeniti vlastito učenje u širem novom kontekstu.

Zbog svega navedenoga, obrazovanje odraslih potrebno je maksimalno individualizirati kako bi se kod polaznika razvila motivacija za sudjelovanje u obrazovanju i kako bi se omogućilo primjereno napredovanje kroz program. Izrazito je važno novo obrazovno iskustvo učiniti pozitivnim iskustvom. Posebno je važno uspostaviti dobru suradnju svakog pojedinog polaznika i andragoških djelatnika kako bi tijekom cijeloga procesa poučavanja i učenja polaznici imali prikladnu obrazovnu i emocionalnu podršku te mogućnost pravodobnog i učinkovitog savjetovanja i usmjeravanja u cilju poticanja polaznika na ustrajnost, napredovanje i donošenje odluka o daljnjem obrazovnom i profesionalnom putu.

Također, za sudjelovanje odraslih u programima obrazovanja odraslih važno je osigurati pristupačnost programa (ne samo financijsku i lokacijsku), ali i ponuditi različite organizacijske oblike koji prate životni i radni ritam (potencijalnih) polaznika u smislu vremena izvođenja programa i trajanja programa.

Programi razvoja ključnih kompetencija kod odraslih osoba moraju biti dovoljno intenzivni, koncentrirani u vremenu i dugotrajni, a vrijeme na nastavi treba biti korišteno maksimalno učinkovito kako bi se osiguralo primjereno napredovanje u razvoju znanja, vještina i stavova. Ipak, podrazumijeva se da programi trebaju biti fleksibilno zadani kako bi odrasle osobe mogle uskladiti sve svoje obveze i socijalne uloge koje obavljaju u svojem svakodnevnom životu.

3.8. Kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih

Dosad opisana načela i razmatranja o specifičnosti sudjelovanja odraslih osoba u programima obrazovanja odraslih predstavljala su osnovu na kojoj je razvijen prijedlog kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih. Taj je model prikazan u nastavku. Na početku je ukratko predstavljen Europski okvir ključnih kompetencija i izneseni su razlozi za korištenje toga okvira u novom modelu osnovnoga obrazovanja odraslih. U nastavku su detaljnije opisani pojedini elementi modela: predloženi moduli, odabrane ključne kompetencije i predloženi pristupi njihove razrade i ugrađivanja u osnovno obrazovanje odraslih. Poglavlje završava opisom mogućih oblika i postupaka vrednovanja ishoda učenja u okviru novoga modela.

3.8.1. Europski okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje

Uvođenje ključnih kompetencija kao središnjeg koncepta u području obrazovanja predstavlja jednu od najvažnijih inicijativa europske obrazovne politike na početku 21. stoljeća. Predviđajući potrebu za fleksibilnijim obrazovanjem koje može odgovoriti izazovima društva temeljenog na znanju, brzog tehnološkog razvoja i dinamičnog tržišta rada, Europska unija razvila je okvir osam ključnih kompetencija (The European Parliament and the Council of the European Union, 2006/962/EC). Kompetencije su nazvane ključnima jer se smatraju nužnima za sve pojedince u društvu zasnovanom na znanju i s osnovnim preduvjetom za cjeloživotno obrazovanje.

Ključne kompetencije definirane su na sljedeći način:

Ključne kompetencije predstavljaju prijenosni, višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjenje i razvoj, aktivno građanstvo, društvenu uključenost i zapošljavanje (The European Parliament and the Council of the European Union, 2006/962/EC).

Osnovni elementi definicije su cjelovitost u vidu kombinacije znanja, vještina i stavova, usmjerenost na pojedinca i činjenica da se usvajanje ključnih kompetencija odnosi na sve pojedince u različitim područjima života i djelovanja.

Republika Hrvatska preuzela je Europski okvir ključnih kompetencija te ga je ugradila u važeće dokumente obrazovne politike: Nacionalni okvirni kurikulum (MZOS, 2011.), Hrvatski kvalifikacijski okvir (MZOS, 2013.) te prijedlog Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije (Vlada RH, 2014.).

U tablici 7. prikazano je kratko objašnjenje svih osam ključnih kompetencija.

Tablica 7.

NAZIV	OBJAŠNENJE
Komunikacija na materinskomu jeziku	Odnosi se na osposobljenost za pravilno i stvaralačko usmeno i pisano izražavanje i tumačenje koncepata, misli, osjećaja, stavova i činjenica te jezično međudjelovanje u nizu različitih društvenih i kulturnih situacija: obrazovanje, rad, slobodno vrijeme i svakodnevni život; uključuje također razvoj svijesti o utjecaju jezika na druge i potrebi upotrebe jezika na pozitivan i društveno odgovoran način.
Komunikacija na stranim jezicima	Odnosi se na osposobljenost za razumijevanje, usmeno i pisano izražavanje i tumačenje koncepata, misli, osjećaja, stavova i činjenica na stranome jeziku u nizu različitih kulturnih i društvenih situacija. Značajna je sastavnica ove kompetencije razvijanje vještina međukulturnoga razumijevanja.
Matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji	Matematička se kompetencija odnosi na osposobljenost pojedinca za razvijanje i primjenu matematičkoga mišljenja u rješavanju problema u nizu različitih svakodnevnih situacija; prirodoslovna se kompetencija odnosi na osposobljenost za uporabu znanja i metodologije kojima se objašnjava svijet prirode zbog postavljanja pitanja i zaključivanja na temelju činjenica; tehnološka kompetencija shvaćena je kao osposobljenost za primjenu prirodoslovnoga znanja i metodologije kao odgovor na ljudske potrebe i želje. Osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, također, uključuju razumijevanje promjena uzrokovanih ljudskom djelatnošću te odgovornost pojedinca kao građanina.
Digitalna kompetencija	Odnosi se na osposobljenost za sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad u osobnomu i društvenomu životu te u komunikaciji. Njezini su ključni elementi osnovne informacijsko-komunikacijske vještine i sposobnosti: upotreba računala za pronalaženje, procjenu, pohranjivanje, stvaranje, prikazivanje i razmjenu informacija te razvijanje suradničkih mreža putem interneta.
Učiti kako učiti	Obuhvaća osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitoga učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnomu učenju, tako i pri učenju u skupini.
Socijalna i građanska kompetencija	Obuhvaća osposobljenost za odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti; samopouzdanje, poštovanje drugih i samopoštovanje; osposobljenost za učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u obrazovnim ustanovama, zajednici i društvu, te djelovanje na načelima pravednosti i mirotvorstva.
Inicijativnost i poduzetnost	Odnosi se na sposobnost pojedinca da ideje pretvori u djelo, a uključuje stvaralaštvo, inovativnost i spremnost na preuzimanje rizika te sposobnost planiranja i vođenja projekata radi ostvarivanja ciljeva. Temelj je za vođenje svakodnevnoga, profesionalnoga i društvenoga života pojedinca. Također, čini osnovu za stjecanje specifičnih znanja, vještina i sposobnosti potrebnih za pokretanje društvenih i tržišnih djelatnosti.
Kulturna svijest i izražavanje	Odnosi se na svijest o važnosti stvaralačkoga izražavanja ideja, iskustva i emocija u nizu umjetnosti i medija, uključujući glazbu, ples, kazališnu, književnu i vizualnu umjetnost. Također, uključuje poznavanje i svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu. Pritom je od ključne važnosti osposobljavanje pojedinca za razumijevanje kulturne i jezične raznolikosti Europe i svijeta te za njihovu zaštitu, kao i razvijanje svijesti pojedinca o važnosti estetskih čimbenika u svakodnevnome životu.

Tablica 7.
Europski
okvir ključnih
kompetencija

Prema: Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December for lifelong learning (2006/962/EC) i Nacionalni okvirni kurikulum (MZOS, 2011.), str. 17.

Ključne kompetencije, koje se kod mladih osoba trebaju razviti do kraja obveznog obrazovanja, predstavljaju osnovu za daljnje učenje te ih osposobljavaju za život u odrasloj dobi, a naročito za rad. U vidu obrazovanja odraslih izrazito je važno naglasiti perspektivu cjeloživotnoga učenja sadržanu u okviru, a koja ističe da kompetencije usvojene tijekom obveznoga školovanja treba nastaviti razvijati, usavršavati i održavati tijekom čitavoga života. Istraživanja ukazuju da ukoliko se ne koriste, može doći i do gubitka kompetentnosti pojedinca (EC, 2012.). Također, kompetencije, koje nisu bile prisutne za vrijeme inicijalnoga obrazovanja odraslih osoba, potrebno je razvijati od početka.

Cjelovitost, izražena kroz definiranje kompetencija kao skupa znanja, vještina i stavova pojedinca, naglašava odmak od tradicionalnoga usmjerenja na sadržaje k usmjerenju na pojedinca. Važno je naglasiti da se pod stavovima u Europskom okviru podrazumijeva motivacija i sposobnost primjene znanja i vještina u stvarnim životnim situacijama (EC, 2010.).

Usmjerenje na sve pojedince znači da je usvajanje i razvoj ključnih kompetencija u skladu s načelima jednakosti i pristupa obrazovanju svih osoba. Navedeno ukazuje da je sam okvir primjeren za skupine osoba kojima je osnovno obrazovanje odraslih inače namijenjeno, poput osoba koje su rano napustile školovanje, osoba s nižim kvalifikacijama, dugotrajno nezaposlenima, osobama s poteškoćama, imigrantima itd.

3.8.2. Elementi kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Slijedom određenja Europskoga okvira ključnih kompetencija, te njegovoga preuzimanja i ugradnje u sve trenutne dokumente obrazovne politike Republike Hrvatske, predlaže se da novi model osnovnoga obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj bude utemeljen na okviru ključnih kompetencija. Predlaže se kurikularni pristup izradi dokumenata te usklađivanje s drugim kurikularnim promjenama predviđenima Strategijom znanosti, obrazovanja i tehnologije (Vlada RH, 2014.). Ključni elementi novoga modela podrazumijevaju definiranje širih kompetencijskih ciljeva i ishoda učenja u pojedinim kompetencijskim područjima te određivanje načela i pristupa vrednovanju ishoda učenja. U nastavku se ti elementi detaljnije opisuju.

3.8.3. Predloženi moduli

Predlaže se razrada triju različitih modula osnovnoga obrazovanja odraslih namijenjenih različitim skupinama osoba i različitim svrhama. Kratko objašnjenje modula prikazano je u tablici 8.

Tablica 8.

MODUL	OBJAŠNENJE
A	Osnovna razina znanja, vještina i stavova pojedine kompetencije. Svrha je opismenjanje i potpora ranjivim skupinama osoba za snalaženje i aktivno sudjelovanje u osobnom životu i životu zajednice.
B	Razina usvojenih znanja, vještina i stavova pojedine kompetencije koja pojedincu omogućuju nastavak obrazovanja u obrazovanju odraslih.
R	Elementi ključnih kompetencija ugrađuju se u druge programe obrazovanja odraslih. Npr. u prekvalifikaciji za određeno zanimanje uključuju se kompetencijski ciljevi i ishodi učenja digitalne kompetencije iz modula A.

Tablica 8.
Prijedlog
modula osnovnoga
obrazovanja odraslih
u Republici Hrvatskoj

Modul A

Svrha je ovoga modula razvoj osnovnih znanja, vještina i stavova pojedinaca u pojedinim ključnim kompetencijama koje omogućuju aktivno uključivanje u život zajednice i stvaranje pretpostavki za daljnji osobni razvoj i učenje. Ovaj modul namijenjen je poglavito posebno ranjivim skupinama osoba, poput osoba s posebnim potrebama, imigrantima, osobama koje nisu tijekom svojega obrazovanja imale priliku usvojiti određene kompetencije. Modul A nije namijenjen stjecanju određene kvalifikacije za nastavak obrazovanja, ali može poslužiti kao put prema ispunjenju zahtjeva sadržanih u Modulu B.

Modul B

Svrha ovog modula je dosezanje razine usvojenih znanja, vještina i stavova pojedinih kompetencija koje pojedincu omogućuju nastavak obrazovanja. Radi se o ekvivalentu završene osnovne škole pri čemu se radi jasan odmak od dosadašnjeg naslanjanja na postojeći predmetno određen plan i program osnovnoga obrazovanja odraslih. Uspješnim završetkom ovoga modula pojedinac stječe osnovnu kvalifikaciju za nastavak obrazovanja (HKO 1 razina) te se može uključiti u različite oblike obrazovanja odraslih. Važno je naglasiti da se, u skladu s načelima predloženoga modela, inicijalnim vrednovanjem utvrđuje razina razvijenosti poje-

dine kompetencije kod pojedinca te se na osnovi navedenoga izrađuje individualizirani izvedbeni kurikulum. Ukoliko pojedinac ima zadovoljavajuću razinu razvijenosti pojedine kompetencije ili pojedinog područja unutar kompetencije, ona ne mora biti uključena u izvedbeni program za tog pojedinca. Ovaj modul namijenjen je svim osobama koje žele nastaviti obrazovanje, a posebice osobama s nezavršenim osnovnoškolskim obrazovanjem te onima koji su iz različitih razloga rano napustili školovanje.

Modul R

Svrha je ovoga modula ugradnja znanja, vještina i stavova pojedinih ključnih kompetencija u različite vrste obrazovanja odraslih (prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja). Radi se o razvoju ključnih kompetencija u kontekstu pojedinih zanimanja, budući da različite kvalifikacije, osim stručnih kompetencija, zahtijevaju i određene razine razvijenosti ključnih kompetencija. Kao primjer mogu se navesti brojni poslovi u uslužnim djelatnostima u kojima radnici, uz stručne kompetencije, moraju posjedovati određene razine znanja, vještina i stavova vezanih uz digitalnu kompetenciju. Kako mnogi od njih nisu imali prilike u svojem inicijalnom obrazovanju usvojiti navedenu kompetenciju, potrebno je osigurati elemente ključnih kompetencija koji se mogu ugraditi u njihovo obrazovanje. Za različita zanimanja razvit će se profili elemenata ključnih kompetencija karakteristični za učinkovito obavljanje poslova u tim zanimanjima te će se iz Modula A i B moći izdvojiti ishodi učenja pojedinih kompetencija koji će se potom ugrađivati u različite programe prekvalifikacija, osposobljavanja i usavršavanja.

3.8.4. Ključne kompetencije u modelu osnovnoga obrazovanja odraslih

Svih osam ključnih kompetencija smatraju se podjednako važnima jer svaka na određeni način doprinosi uspješnom životu pojedinca. Premda određene kao transverzalne, neke ključne kompetencije u većoj su mjeri oslonjene uz određene domene znanja, a time i postojeće predmete u formalnom obrazovanju. Mnoge se kompetencije međusobno preklapaju i povezuju na način da određena područja jedne kompetencije predstavljaju osnovu za razvoj druge. Europska komisija napominje da kompetentnost u temeljnim jezičnim, govornim i pismenim oblicima izražavanja, matematičkoj pismenosti i informacijsko-komunikacijskim tehnologijama predstavljaju nužan temelj za učenje, a da “učiti kako učiti” podržava sve aktivnosti učenja (EC, 2006.).

Slijedom svega navedenoga, novi model predlaže da se osnovno obrazovanje odraslih temelji na sljedećim kompetencijama:

- *komunikacija na materinskom (hrvatskom) jeziku*
- *matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji*
- *digitalna kompetencija*
- *učiti kako učiti*

Navedeno ni po čemu ne pretpostavlja da ostale ključne kompetencije nisu važne te da ih nije potrebno razvijati, već se odabirom ovih četiriju ključnih kompetencija pokušalo zadovoljiti specifične potrebe i osobine mogućih korisnika te stvoriti osnovu za uključivanje u proces cjeloživotnoga učenja i programe obrazovanja odraslih. Posebice je važno objasniti zašto nije uključena ključna kompetencija “komunikacija na stranim jezicima”. Osobine onih kojima je namijenjeno osnovno obrazovanje odraslih u Modulu A i B ukazuju da se često radi o osobama kojima je potrebna potpora koja nije samo infrastrukturna, već i psihološka, kako bi se vratili u obrazovanje i započeli ili nastavili svoj obrazovni put. Za navedene skupine osoba uključivanje “komunikacije na stranom jeziku” može predstavljati previsoki zahtjev ili nepremostivu prepreku. Navedenu kompetenciju zasigurno treba razvijati u sklopu Modula R za zanimanja u kojima je navedena komunikacija nužna.

Svaki od modula zasnovan je na ključnim kompetencijama “komunikacija na materinskom (hrvatskom) jeziku”, “matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji” i “digitalna kompetencija”, u koje se ugrađuje i ključna kompetencija “učiti kako učiti”.

U okviru razvoja kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih namjerava se izraditi opći okvir kurikuluma koji definira kompetencijske ciljeve u potpodručjima pojedinih kompetencija i u pojedinim modulima. Taj opći okvir daje smjernice andragoškim djelatnicima i polaznicima o tome kako planirati i izvoditi program, ali ne određuje detaljno sadržaje i zadaće u procesu poučavanja i učenja. Izvedbeni kurikulumi se razvijaju na razini pojedinih ustanova i grupa polaznika na način da su prilagođeni dobi, interesima, sposobnostima, prethodno stečenim znanjima i vještinama, postojećoj životnoj i radnoj situaciji i očekivanjima polaznika. Na ovaj način omogućuje se prilagodba kurikuluma i procesa poučavanja i učenja potrebama i ciljevima učenja pojedinih polaznika i grupa polaznika.

3.8.5. Definiranje potpodručja ključnih kompetencija

Za sve četiri odabrane kompetencije potrebno je definirati potpodručja. Kao primjere moguće je navesti norveški model razvoja temeljnih vještina (Vox, 2013.) i slovenski model razvoja ključnih kompetencija u obrazovanju odraslih (Andragoški center Slovenije, 2013.). U norveškom modelu u slučaju numeričke

temeljne vještine definirana su potpodručja brojevi, mjerenja i statistika. U slovenskom modelu unutar matematičke kompetencije i osnovnih kompetencija u prirodoslovlju i tehnologiji, prisutna je podjela na matematiku, znanost i tehnologiju. Matematika se potom dijeli na sljedeća potpodručja: brojevi i računske operacije, obrada podataka, odnosi među količinama te geometrija i mjerenje. U slučaju hrvatskoga kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih, nužno je definirana potpodručja povezati s predstojećom kurikularnom reformom osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja.

3.8.6. Definiranje kompetencijskih ciljeva (šire određenih ishoda učenja)

Za svaku ključnu kompetenciju i svako potpodručje potrebno je definirati kompetencijske ciljeve, odnosno šire određene ishode učenja. Navedeno se odnosi na opise onoga što se očekuje da pojedinac mora znati, razumjeti i biti sposoban učiniti unutar pojedine ključne kompetencije nakon određenoga modula u osnovnom obrazovanju odraslih. Kompetencijski ciljevi bit će posebno određeni za pojedine ključne kompetencije u svakom pojedinom modelu.

3.8.7. Konkretizacija kompetencijskih ciljeva u različitim područjima djelovanja pojedinca

Svaki kompetencijski cilj unutar pojedinoga modula potrebno je oživotvoriti i približiti korisnicima i andragoškim djelatnicima na način da se definiraju opisnici i sadržaji u trima područjima djelovanja pojedinca (osobno/društveno, svijet rada, obrazovanje). Po uzoru na norveški model, kao primjer navedenoga moguće je pretpostaviti da će unutar digitalne kompetencije jedno od potpodručja biti korištenje ICT sustava. Konkretizacija navedenoga mogla bi biti sljedeća:

Ključna kompetencija: Digitalna kompetencija

Potpodručje: Korištenje: ICT sustava

MODUL	PODRUČJE DJELOVANJA		
	Osobno/društveno	Svijet rada	Obrazovanje
A	Sposoban je koristiti bankomat.	Sposoban se prijaviti pomoću računalnog sustava na radnome mjestu.	Sposoban je slijediti osnovne operacije u obrazovnom programu na računalu.
B	Sposoban je spojiti se na WI-FI internet prepoznajući prijeteće i različite troškove.	Sposoban je koristiti digitalne alate za planiranje i završetak zadataka i projekata.	Sposoban je preuzeti datoteke s predavanjima iz različitih međunarodnih obrazovnih ustanova.

Izdvojeno po uzoru na Vox (2013.)

Navedeni konkretni opisi mogu poslužiti kao osnova za samovrednovanje te vodič za izradu izvedbenih kurikuluma.

3.8.8. Izrada profila ključnih kompetencija zanimanja kao osnova modula R

Kao osnovu za uključivanje elemenata kompetencijskoga modela u ostale oblike obrazovanja odraslih predlaže se izrada profila ključnih kompetencija u određenim zanimanjima. Navedeno znači da bi se za pojedina zanimanja popisale situacije i radni zadatci u kojima se koriste elementi komunikacije na materinskom (hrvatskom) jeziku, matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji te digitalne kompetencije. Npr. za posao stolara popisale bi se najčešće situacije i zadatci s kojima se stolari susreću u svom radu, a koji zahtijevaju matematičku kompetenciju. Na osnovi toga te definiranih kompetencijskih ciljeva u pojedinim potpodručjima matematičke kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, moguće je osmisлити prilagođen program koji se ugrađuje u ostale oblike obrazovanja i usavršavanja stolara.

3.8.9. Vrednovanje ishoda učenja u kompetencijskome modelu osnovnoga obrazovanja odraslih

U osmišljavanju novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih vodilo se računa o tome da vrednovanje ishoda učenja polaznika, jednako kao i u drugim segmentima obrazovnoga sustava, predstavlja izrazito osjetljivo područje koje može odrediti cjelokupnu motivaciju i pristup učenju polaznika, pa čak i voljnost za sudjelovanje u obrazovnom programu. Stoga se u definiranju svrha i postupaka vrednovanja pošlo od ideje da vrednovanje treba biti sastavni dio procesa učenja te da polaznici kroz iskustvo vrednovanja uče (Scottish Executive, 2005.).

U novom modelu osnovnoga obrazovanja odraslih, vrednovanje ishoda učenja polaznika temelji se na sljedećim načelima:

- a) vrednovanje ishoda učenja smatra se integralnim dijelom procesa poučavanja i učenja;
- b) osnovna svrha svih oblika praćenja, vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja jest unaprjeđivanje učenja polaznika obrazovnoga programa;
- c) inzistira se na polazniku kao glavnom akteru procesa učenja i na razvoju vještina samovrednovanja vlastitoga procesa učenja, u cilju procjene procesa učenja i rezultata učenja, postavljanja ciljeva učenja, planiranja i upravljanja procesom učenja;
- d) snažno usmjerenje kurikularnih dokumenata k definiranju ishoda učenja omogućuje transparentno i jasno određivanje kriterija usvojenosti ishoda koji vode k objektivnijem, valjanijem i pouzdanijem ocjenjivanju;
- e) vrednovanje ishoda učenja ne usmjerava se samo na procjenjivanje usvojenosti znanja, već i na razvijenost vještina i stavova u osnovi kompetencija;
- f) pred polaznike se u vrednovanju postavljaju izazovni zadatci, u kojima oni mogu pokazati sve svoje sposobnosti, usvojena znanja i vještine rješavanja problema u kontekstu koji je polaznicima relevantan i zanimljiv;
- g) postupci vrednovanja ishoda učenja ne stavljaju određene polaznike u privilegiran položaj, niti pojedinim skupinama polaznika daju prednost u odnosu na druge;
- h) vrednovanja su česta, različita po svojoj prirodi i raspoređena tijekom cijelog obrazovnog razdoblja kako bi omogućila polaznicima da pokažu svoje sposobnosti i napredovanje u usvajanju znanja, vještina i stavova;
- i) tijekom cijeloga trajanja nastavnoga procesa potiče se jasna i pravodobna izmjena informacija između polaznika i andragoških djelatnika o elementima i rezultatima vrednovanja i ocjenjivanja;
- j) potiče se korištenje opisnih povratnih informacija koje su polaznicima jasne, konkretne, pravodobne i usmjerene na unaprjeđenje procesa učenja.

Vrednovanje ishoda učenja polaznika u okviru novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih uključuje sljedeće elemente:

1. Procjena ulaznih kompetencija

Ulazno vrednovanje stupnja razvijenosti kompetencija polaznika ima za cilj određivanje prikladne razine, odnosno modula koji se treba primijeniti unutar obrazovnoga programa. Na taj način utvrđuju se potrebe odraslog polaznika i planira konkretan obrazovni program pa se ovo vrednovanje smatra više vrednovanjem za učenje, nego vrednovanjem do tada naučenoga. Kroz ulazno vrednovanje polaznik stječe vrijedne informacije potrebne za samoanalizu, samovrednovanje i za planiranje individualnoga plana učenja.

Iako je procjena ulaznih kompetencija izrazito važan i koristan element vrednovanja u obrazovanju odraslih, dopušta se njegovo izostavljanje kod nekih kategorija odraslih polaznika koji pokazuju izrazitu ispitnu anksioznost i osjećaju poseban otpor prema "testiranju" zbog prijašnjih negativnih školskih iskustava i negativnih procjena vlastitih mogućnosti. Kod takvih polaznika pokazuje se bolje odmah započeti obrazovni proces na prvoj razini (u prvom modulu), nego inzistirati na procjeni ulaznih kompetencija, koja bi čak mogla odvratiti polaznika od sudjelovanja u programu (Svensrud, Winsnes & Lahaug, 2008.).

2. Procjena napredovanja u stjecanju kompetencija tijekom nastavnoga procesa

Vrednovanje, koje se koristi tijekom nastavnoga procesa, također ima formativnu ulogu jačanja i usmjeravanja kapaciteta polaznika za učenje. Ovo se vrednovanje, osim na postupcima i zadacima koje primjenjuju andragoški djelatnici, temelji i na samoprocjenama kompetentnosti polaznika za obavljanje određenih zadataka. U tu svrhu koriste se procjene usvojenosti kompetencija s popisa opisnika kompetencija u pojedinim potpodručjima, koji služe kao jasni pokazatelji toga što treba svladati u pojedinom području. Polaznik, u suradnji s andragoškim djelatnicima, prati napredovanje i ostvarivanje ciljeva učenja postavljenih na početku nastavnoga procesa, te na temelju toga prilagođava individualne ciljeve, ali i pristupe učenju. Andragoški djelatnici, pak, na temelju toga vrednovanja, prilagođavaju pristupe poučavanju i odabiru materijale za učenje i zadaće koje stavljaju pred polaznike.

3. Procjena završnih kompetencija

Nakon završetka programa u modulu B, koji omogućuje nastavljavanje obrazovanja na višoj razini, predviđa se mogućnost uvođenja vanjskog ispita obrazovnih postignuća. Taj bi ispit bio sumativnog karaktera i vrednovao bi naučeno tijekom obrazovnog programa pa bi zapravo služio kao sredstvo komuniciranja o razini postignutih kompetencija.

U slučaju završavanja drugih modula, procjena završnih kompetencija u okviru završnoga ispita ostaje u domeni rada andragoških djelatnika. Procjena završnih kompetencija, osim ostvarivanja svrhe sumativnog vrednovanja, može polaznicima biti dobar pokazatelj ostvarenoga napretka koji se dogodio tijekom cijeloga obrazovnog procesa.

3.9. Preduvjeti i daljnji koraci razvoja kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Prijedlog novoga kompetencijskog modela osnovnoga obrazovanja odraslih, predstavljen u ovom tekstu, smatra se tek prvim, malim, ali značajnim korakom prema implementaciji novoga pristupa osnovnog obrazovanja u sustavu obrazovanja odraslih.

Podrazumijeva se da će ostvarivanju ovoga ambicioznog cilja prethoditi provođenje brojnih mjera i aktivnosti te uspostavljanje nekih novih projekata, kao i da će uspješnost implementacije novoga pristupa ovisiti o predanosti, posvećenosti i ustrajnosti brojnih dionika u području obrazovanja odraslih, prije svega djelatnika Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, Agencije za odgoj i obrazovanje, ustanova za obrazovanje odraslih, andragoških djelatnika, nevladinih organizacija i brojnih drugih zainteresiranih strana.

U ovome trenutku predviđene su sljedeće faze razvoja novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih:

1. Prihvaćanje kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Kompetencijski model osnovnoga obrazovanja odraslih treba dobiti široku i nedvojbenu podršku svih relevantnih i zainteresiranih dionika, ukoliko se želi osigurati njegova daljnja razrada i implementacija. Upravo u tome cilju, već je osmišljavanje prijedloga novog modela osnovnoga obrazovanja odraslih bilo provedeno prema načelima uključenosti različitih dionika, prihvaćanja pluralizma perspektiva te demokratskoga i participativnoga odlučivanja o svim važnim elementima modela. Slijedom toga, potrebno je dalje promovirati novi model osnovnoga obrazovanja odraslih u širem krugu zainteresiranih dionika i osigurati njihovu podršku. Dakako, ključno je osigurati prihvaćanje kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih u zakonodavnom smislu te usporedno s razradom modela pripremiti potrebne legislativne promjene.

2. Razrada kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Prijedlog novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih dao je tek osnovne smjernice i postavio temelje za izradu općeg okvira kurikuluma osnovnoga obrazovanja odraslih. U narednome razdoblju potrebno je poduzeti sljedeće mjere s ciljem razrade kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih i izrade okvira kurikuluma:

a) analiza potreba pojedinih ciljnih skupina, ustanova i organizacija koje provode programe osnovnoga obrazovanja odraslih i poslodavaca;

U suradnji Nacionalnoga vijeća za razvoj ljudskih resursa, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva poduzetništva i obrta, Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih i drugih relevantnih aktera provest će se analiza potreba pojedinih ciljnih skupina – skupina potencijalnih polaznika programa, kao i potreba ustanova i organizacija koje provode programe osnovnoga obrazovanja odraslih te potreba poslodavaca. Cilj je analize na temelju prikupljenih podataka ugoditi prijedlog novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih i prilagoditi preporučene razine, područja, primjere sadržaja i upute za poučavanje i vrednovanje ishoda učenja. Na temelju provedene analize bit će određen i popis zanimanja unutar kojih će se razrađivati modul razvoja ključnih kompetencija u kontekstu tih zanimanja.

b) ustroj i osposobljavanje Stručnih radnih skupina za izradu okvira kurikuluma osnovnoga obrazovanja odraslih i za izradu modula razvoja ključnih kompetencija u kontekstu pojedinih zanimanja;

U stručne radne skupine nužno će biti uključeni obrazovni stručnjaci iz pojedinih područja, andragoški djelatnici i djelatnici agencija, a po potrebi i drugi.

c) izrada i donošenje okvira kurikuluma osnovnoga obrazovanja odraslih i modula razvoja ključnih kompetencija u kontekstu pojedinih zanimanja;

Kao što je već opisano, ovi dokumenti uključuju razradu kompetencijskih ciljeva (šire određenih ishoda učenja) po pojedinim modulima, potpodručjima i zanimanjima te definiranje opisnika kompetencija u pojedinim područjima djelovanja pojedinca.

3. Pilotiranje novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih – izrada provedbenih (izvedbenih) kurikulumuma, probna primjena i vrednovanje učinaka

Prije stupanja na snagu novog okvira kurikulumuma osnovnoga obrazovanja odraslih, potrebno je provesti pilotiranje na manjem uzorku ustanova i odraslih polaznika. U određivanju uzorka za pilotiranje u obzir treba uzeti različite ciljne skupine, odnosno svrhe uključivanja u program razvoja ključnih kompetencija odraslih.

Probno uvođenje novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih podrazumijeva izradu provedbenih (izvedbenih) kurikulumuma u odabranim ustanovama u suradnji s kreatorima okvira kurikulumuma, probnu primjenu novoga kurikulumuma u razdoblju trajanja jednoga ciklusa osnovnoga obrazovanja odraslih te vrednovanje učinaka novog kurikulumuma iz perspektive polaznika programa, ustanova koje su program provele i kreatora novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih. Na temelju pilotiranja novoga modela, moguće je očekivati određene preinake i poboljšanja u pripremljenim kurikulumnim dokumentima, kao i osigurati građu za pisanje priručnika za andragoške djelatnike te pripremu nekih materijala za učenje.

4. Razrada instrumenata za vrednovanje, materijala za učenje (digitalni, pisani, konkretni) i priručnika za andragoške djelatnike

Uspješna implementacija kompetencijskoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih podrazumijeva osiguravanje podrške ustanovama i organizacijama koje provode osnovno obrazovanje odraslih u vidu izrade materijala za učenje, priručnika za andragoške djelatnike i instrumenata za vrednovanje procesa učenja i ishoda učenja. Posebnu pažnju treba posvetiti razvoju vanjskih završnih ispita u dijelu osnovnoga obrazovanja odraslih koji je preduvjet nastavka obrazovanja. U izradu je potrebno uključiti različite institucije i pojedine stručnjake, ali je proces potrebno u osnovi koordinirati s kreatorima novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih.

5. Informiranje i osposobljavanje andragoških djelatnika za primjenu novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Jedna od najvažnijih mjera za ostvarenje konačnoga cilja uspješne implementacije novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih odnosi se na informiranje i osposobljavanje svih andragoških djelatnika za primjenu novih kurikulumnih dokumenata u nastavnom procesu i pružanje kvalitetne podrške odraslim polaznicima u njihovom razvoju ključnih kompetencija. Pri osmišljavanju postupaka i metoda osposobljavanja andragoških djelatnika potrebno je uzeti u obzir činjenicu da osnovno obrazovanje odraslih uglavnom provode nastavnici koji rade u redovnom sustavu obrazovanja, a koji nemaju potrebna andragoška znanja i vještine, a često niti mnogo iskustva u radu s odraslim polaznicima. Problem može predstavljati i činjenica da su nastavnici osposobljeni za rad u pojedinom predmetu. Stoga se osposobljavanje nastavnika treba usmjeriti, ne samo na primjenu novih kurikulumnih dokumenata, nego i na njihovo osnaživanje za rad s odraslima.

Usporedno s osposobljavanjem postojećeg nastavnčkog kadra, potrebno je pružiti svaku podršku postojećim idejama o uspostavljanju sustava inicijalnog obrazovanja nastavnika za rad s odraslim polaznicima.

6. Javno informiranje i privlačenje odraslih u sustav osnovnoga obrazovanja odraslih

Potrebno je ciljano pristupiti i informirati potencijalne polaznike osnovnoga obrazovanja odraslih o novome modelu osnovnoga obrazovanja odraslih i o pogodnostima koje za njih proizlaze iz sudjelovanja u obrazovanju. U cilju njihovoga privlačenja u sustav obrazovanja odraslih, posebno je potrebno usmjeriti pažnju na pružanje psihološke podrške njihovom uključivanju, kao i na eliminiranje svih organizacijskih i institucijskih prepreka za sudjelovanje. Za određene ciljne skupine moguće je razmisliti o potrebi uvjetovanja nekih drugih (socijalnih) prava sudjelovanjem u programu obrazovanja kako bi se osigurao njihov ulazak u obrazovni proces. Za druge potencijalne korisnike takav pristup nije pogodan i treba ga ostaviti otvorenim.

7. Uvođenje novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih u sustav obrazovanja odraslih

Konačno uvođenje novoga modela osnovnoga obrazovanja podrazumijeva zadovoljavanje svih nužnih materijalnih, infrastrukturnih i kadrovskih uvjeta. Zbog složenosti sustava obrazovanja odraslih i potrebe osiguravanja jamstva podjednakih minimalnih ishoda učenja u svim ustanovama i organizacijama koje provode programe obrazovanja odraslih, uvođenje je moguće zamisliti višefazno, uz uspostavljanje i praćenje sustava za osiguravanje kvalitete ustanova u akreditacijskom procesu, kako je predviđeno i u ostalim segmentima obrazovnoga sustava.

Iz državnoga proračuna potrebno je, kao i dosad, financirati troškove izvođenja programa osnovnoga obrazovanja odraslih.

8. Vrednovanje novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih

Vrednovanje procesa i učinaka novoga modela osnovnoga obrazovanja odraslih nužna je faza u konačnoj ocjeni kvalitete i učinkovitosti cijelog pristupa. Pretpostavlja se da će ovo vrednovanje osigurati važne uvide koji će pomoći budućem razvoju ovoga segmenta obrazovanja odraslih.

4. POPIS LITERATURE

1. Aarhus Technical College Denmark i Agencija za obrazovanje odraslih (2009). Prijedlog okvirnog kurikuluma osnovnog obrazovanja odraslih. Izvješće - Obrazovanje odraslih CARDS 2004 (EuropeAid/120956/D/SV/HR). Preuzeto s: <http://www.asoo.hr/UserDocsImages/CARDS2004/Program%20osnovnog%20obrazovanja%20odraslih.pdf> (22.6.2014.)
2. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (2012). Vodič ustanovama za obrazovanje odraslih. Od ideje do javne isprave. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
3. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft (2006): Lernende Regionen: Neue Chancen für den ländlichen Raum. Wien: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft. Preuzeto s: <http://www.oieb.at/oieb/page.asp?id=1702>
4. Dr Sweeney, J. (2013). A Strategic Review of Further Education and Training and the Unemployed. Dublin: National Economic and Social Council for Department of Education and Skills. Preuzeto s: http://www.nesc.ie/assets/files/Sec_Non_NESC_Papers/A%20strategic%20review%20of%20FET%20and%20Unemployed_Oct13.pdf
5. Državni zavod za statistiku (2014). Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine. Preuzeto s: <http://www.dzs.hr/> (22.6.2014.)
6. EAEA (2011): Country report Austria. Helsinki: European Association for the Education of Adults. Preuzeto s: <http://www.eaea.org/country/austria>
7. Europska Komisija (2010). Priopćenje Komisije EUROPA 2020. Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast. Bruxelles: Europska Komisija.
8. European Commission (2010). Assessment of Key Competences. Draft Background Paper for the Belgian Presidency meeting for Directors-General for school education. Preuzeto s: <http://www.ginconet.eu/sites/default/files/Draft%20Background%20Paper%20for%20the%20Belgian%20Presidency%20meeting%202010.pdf> (22.6.2014.)
9. European Commission (2012). EU High Level Group of Experts on Literacy. Final Report September, 2012. Preuzeto s: http://ec.europa.eu/education/policy/school/doc/literacy-report_en.pdf (22.6.2014.)
10. European Commission (2013). European and Training Monitor 2013 - Croatia. Preuzeto s: http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_en.htm (22.6.2014.)
11. Javrh, P., Kuran, M. & Lenič, Š. (ur.) (2013). Opisniki temeljne zmožnosti. Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti i tehnologiji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
12. Ministry of Education and Research. Education– from Kindergarten to Adult Education. Oslo: Ministry of Education and Research . Preuzeto s: <https://www.kunnskapsdepartementet.no>
13. MPŠ (2003). Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti. Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003.-2012.). Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa.
14. MZOS (2007). Strategija obrazovanja odraslih. 2. dopunjeno izdanje. Zagreb: Ministarstvo znanost, obrazovanja i sporta RH.
15. MZOS (2011). Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb: Ministarstvo znanost, obrazovanja i sporta RH.
16. MZOS (2012). Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH za razdoblje 2013. – 2015. Zagreb: Ministarstvo znanost, obrazovanja i sporta RH.

17. Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (NN 136/13)
18. OECD (2013a). Skilled for Life? Key Findings from the Survey Of Adult Skills. Preuzeto s: http://www.oecd.org/site/piaac/SkillsOutlook_2013_ebook.pdf (22.6.2014.)
19. OECD (2013b). PISA 2012 Results in Focus. What 15-year-olds know and what they can do with what they know. Preuzeto s: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf> (22.6.2014.)
20. SOLAS (2013). The 2014 Further Education and Training Plan. Dublin: SOLAS, Further Education and Training Authority. Preuzeto s: <http://www.solas.ie/docs/FETServicesPlan.pdf>
21. SOLAS (2014). Further Education and Training Strategy 2014-2019. Dublin: SOLAS, Further Education and Training Authority. Preuzeto s: <http://static.rasset.ie/documents/news/fetstrategy2014-2019.pdf>
22. Scottish Executive (2005). An Adult Literacy and Numeracy Curriculum Framework for Scotland. Preuzeto s: <http://www.aloscotland.com/alo/files/ALNCurriculumFramework.pdf> (22.6.2014.)
23. Svensrud, M.M., Winsnes K. & Lahaug, V. (2008). Handbook for the competence goals for digital competence, numeracy, reading and writing and oral communication. Oslo: Vox, Norwegian Institute for Adult Learning.
24. The Council of the European Union (2011). Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning. Official Journal of the European Journal, 2011/C 372/01.
25. The European Parliament and the Council of the European Union (2006). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Journal, 2006/962/EC.
26. Vican, D. (2013). Obrazovna struktura i obrazovne potrebe građana RH – Platforma za promjene prakse obrazovanja odraslih. Andragoški glasnik, 17(2), 87 – 99.
27. Vlada Republike Hrvatske (2014). Prijedlog Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije. Preuzeto s: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2014/172%20sjednica%20Vlade//172%20-%201.pdf> (2.7.2014.)
28. VOX (2013). Competence goals for basic skills. Oslo: Vox, Norwegian Institute for Adult Learning.
29. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13)
30. Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/07)

INFORMATION:

www.obrazovanje-odraslih.hr

e-mail: info@obrazovanje-odraslih.hr